

42-693 Krupski Młyn, ul. Główna 5
tel. (032) 285-70-13,
fax (032) 284-84-36,
e-mail: biuro@atgroupsa.pl
www.atgroup.pl
NIP: 645-19-95-494

Inwestor:

**Starostwo Powiatowe
w Tarnowskich Górach
ul. Karłuszowiec 5
42-600 Tarnowskie Góry**

Temat opracowania:

AKTUALIZACJA PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA POWIATU TARNOGÓRSKIEGO NA LATA 2011 - 2018

Zespół wykonawczy:

mgr inż. ŁUKASZ BYSTRZANOWSKI
inż. KATARZYNA BUSEK
mgr inż. GABRIELA DANYSZ

Prezes Zarządu

mgr PIOTR BUDZISZ

*Przy współpracy z Pracownikami Wydziału Ochrony Środowiska i Rolnictwa
Starostwa Powiatowego w Tarnowskich Górach.*

Data opracowania:

SIERPIEŃ 2011

[Signature]
GŁÓWNY SPECJALISTA

mgr inż. Krzysztof Morzeja

[Signature]
WICESTAROSTA

Andrzej Pilot

Zespół wykonawczy dziękuje pracownikom Starostwa Powiatowego w Tarnowskich Górach za udostępnienie niezbędnych materiałów oraz poświęcony czas w przygotowaniu niniejszego opracowania.

Spis treści

1.WSTĘP.....	10
1.1. Podstawa prawna opracowania	11
1.2. Obowiązujące przepisy prawne z zakresu ochrony środowiska.....	12
1.3. Funkcje programu.....	13
1.4. Struktura Programu ochrony środowiska	14
1.5. Metodyka tworzenia Programu.....	15
1.6. Zakres i elementy składowe Programu.....	16
2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA POWIATU TARNOGÓRSKIEGO	17
2.1. Położenie, powierzchnia, ludność.....	17
2.2. Środowisko przyrodnicze powiatu.....	19
2.3. Klimat.....	20
2.4. Geomorfologia regionu	20
2.5. Surowce mineralne powiatu.....	21
2.6. Gleby	21
2.7. Wody	24
2.7.1. Wody podziemne.....	25
2.8. Środowisko przyrodnicze powiatu.....	25
2.8.1. Lasy	28
2.8.2. Parki	29
2.8.3. Kamieniołomy	29
2.8.4. Świat zwierząt.....	29
2.8.4.1. Ssaki	30
2.8.4.2. Ptaki	31
2.8.4.3. Płazy, gady i owady.....	31

2.8.5. Świat roślin.....	32
3. ZAŁOŻENIA WYJŚCIOWE PROGRAMU	33
3.1. Uwarunkowania wynikające z polityki ekologicznej województwa śląskiego	33
3.2. Uwarunkowania wynikające ze „Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000 - 2020”	34
3.3. Uwarunkowania wynikające ze „Strategii rozwoju powiatu”	36
3.4. Uwarunkowania wynikające z „Planu gospodarki odpadami”	37
3.5. Uwarunkowania wynikające z zagospodarowania przestrzennego gmin powiatu tarnogórskiego	37
4. PODSTAWY PROGRAMOWANIA I WDRAŻANIA ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO NA POZIOMIE LOKALNYM	39
4.1. Podstawy prawne wdrażania zrównoważonego rozwoju.....	39
4.2. Lokalna Agenda 21 jako narzędzie zarządzania zrównoważonym rozwojem w powiecie..	41
4.3. Program ochrony środowiska jako podstawa realizacji rozwoju zrównoważonego na szczeblu powiatu.....	44
4.4. Nadrzędny cel Programu	46
4.5. Cele polityki ekologicznej Powiatu	47
5. CELE I ZADANIA O CHARAKTERZE SYSTEMOWYM	50
5.1. Edukacja ekologiczna społeczności Powiatu.....	50
5.1.1. Kierunki działań w kształtowaniu świadomości ekologicznej.....	51
5.1.2. Stan wyjściowy	51
5.1.3. Program działań niezbędnych do rozwoju edukacji ekologicznej	58
5.1.4. Cele i kierunki krótkoterminowe do roku 2014	60
5.1.5. Cele i kierunki długoterminowe do roku 2018 r.	62
5.2. Rozwój gospodarczy powiatu w aspekcie ochrony środowiska.....	62
5.2.1. Turystyka i rekreacja.....	62
5.2.2. Rozwój przemysłu turystyczno – rekreacyjnego bazującego na bogatych walorach powiatu	65
5.2.3. Rolnictwo	66
5.2.4. Przedsiębiorczość	68

5.2.5. System transportowy	69
5.2.6. Działania minimalizujące zagrożenia środowiska, wynikające z rozwoju gospodarki.....	72
5.2.7. Kierunki działań minimalizujących zagrożenia wynikające z rozwoju turystyki i rekreacji.....	73
5.2.8. Kierunki działań minimalizujących zagrożenia środowiska wynikające z rozwoju rolnictwa	73
5.2.9. Kierunki działań minimalizujących zagrożenia wynikające z rozwoju przemysłu.....	74
5.2.10. Kierunki działań minimalizujących zagrożenia środowiska wynikające z rozwoju systemu transportowego.....	74
6. OCHRONA DZIEDZICTWA PRZYRODNICZEGO I RACJONALNE UŻYTKOWANIE ZASOBÓW PRZYRODY.....	74
6.1. Ochrona przyrody i krajobrazu.....	74
6.1.1. Stan wyjściowy	76
6.1.2. Praktyczna realizacja Programu Ochrony Środowiska Powiatu Tarnogórskiego na lata 2007 – 2015.	79
6.1.3. Cele polityki ekologicznej państwa.....	79
6.1.4. Cele ekologiczne i kierunki działań na poziomie powiatu.....	82
6.1.5. Kierunki działań na poziomie gminy. Wytyczne pomocne przy aktualizacji gminnych programów ochrony środowiska	83
6.2. Cele ekologiczne i kierunki działań w zakresie ochrony powierzchni ziemi... ..	83
6.2.1. Klasyfikacja stopnia zanieczyszczenia gleb	84
6.2.2. Stan wyjściowy	85
6.2.3. Cele ekologiczne i kierunki działań na poziomie powiatu.....	87
6.2.3.1. Cele i kierunki krótkoterminowe do roku 2014	87
6.2.3.2. Cele i kierunki długoterminowe do roku 2018.....	88
6.2.4. Kierunki działań na poziomie gminy. Wytyczne pomocne przy aktualizacji gminnych programów ochrony środowiska	88
6.3. Ochrona zasobów kopalin.....	89
6.3.1. Stan wyjściowy	89

6.3.2. Cele ekologiczne i kierunki działań na poziomie powiatu.....	92
6.3.2.1. Cele i Kierunki działań długoterminowe do roku 2018.....	92
6.3.3. Kierunki działań na poziomie gminy. Wytyczne pomocne przy aktualizacji gminnych programów ochrony środowiska.....	93
7. POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA I BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO	93
7.1. Ochrona jakości wód i poprawa stosunków wodnych.....	93
7.1.1. Stan wyjściowy	97
7.1.2. Praktyczna realizacja Programu Ochrony Środowiska Powiatu Tarnogórskiego na lata 2007 – 2015.	101
7.1.3. Cele ekologiczne i kierunki działań na poziomie powiatu.....	101
7.1.3.1. Cele i kierunki krótkoterminowe do roku 2014	101
7.1.3.2. Cele i kierunki długoterminowe do roku 2018.....	102
7.1.4. Kierunki działań na poziomie gminy. Wytyczne pomocne przy aktualizowaniu gminnych programów ochrony środowiska.....	102
7.2. Ochrona powietrza atmosferycznego	103
7.2.1. Stan wyjściowy	103
7.2.2. Praktyczna realizacja Programu Ochrony Środowiska Powiatu Tarnogórskiego na lata 2007 – 2015.	108
7.2.3. Cele ekologiczne oraz kierunki działań na poziomie powiatu	108
7.2.3.1. Cele i kierunki krótkoterminowe do roku 2014	110
7.2.3.2. Cele i kierunki długookresowe do roku 2018.....	111
7.2.4. Kierunki działań na poziomie gminy. Wytyczne pomocne przy aktualizowaniu gminnych programów ochrony środowiska.....	111
7.3. Ochrona przed hałasem.....	112
7.3.1. Stan wyjściowy	112
7.3.2. Praktyczna realizacja Programu Ochrony Środowiska Powiatu Tarnogórskiego na lata 2007 – 2015.	117
7.3.3. Cele ekologiczne, kierunki działań na poziomie powiatu.	117
7.3.3.1. Cele i kierunki krótkoterminowe do roku 2014	119
7.3.3.2. Cele i kierunki długoterminowe do roku 2015.....	120

7.3.3.3. Kierunki działań na poziomie gminy. Wytyczne pomocne przy sporządzaniu gminnych programów ochrony środowiska.....	120
7.4. Ochrona przed polami elektromagnetycznymi	120
7.4.1. Stan wyjściowy	122
7.4.2. Cele ekologiczne i kierunki działań na poziomie powiatu.....	123
7.4.2.1. Cele i Kierunki działań długoterminowe do roku 2018.....	124
7.4.3. Kierunki działań na poziomie gminy Wytyczne pomocne przy aktualizacji gminnych programów ochrony środowiska	124
7.5. Ochrona przed poważnymi awariami	124
7.5.1. Stan wyjściowy	124
7.5.2. Cele ekologiczne i kierunki działań na poziomie powiatu.....	125
7.5.2.1. Cele i kierunki działań długoterminowe do 2018 roku	126
7.5.3. Kierunki działań na poziomie gminy Wytyczne pomocne przy aktualizowaniu gminnych programów ochrony środowiska.....	126
7.6. „Gorące punkty”	127
7.6.1. Zakłady Chemiczne „Tarnowskie Góry” w likwidacji	127
7.7 Gospodarka odpadami	129
7.7.1. Stan wyjściowy gospodarki odpadami w Powiecie Tarnogórskim.....	130
7.7.2 Praktyczna realizacja Programu Ochrony Środowiska Powiatu Tarnogórskiego na lata 2007 – 2015.	134
7.7.2.1. System gospodarowania odpadami komunalnymi.....	134
7.7.2.2. Analiza gospodarki odpadami niebezpiecznymi w Powiecie Tarnogórskim.....	135
7.7.2.3. Odpady pozostałe	137
7.7.3. Cele ekologiczne, kierunki działań na poziomie powiatu.....	138
7.7.3.1. Cele i kierunki krótkoterminowe do roku 2014.....	140
7.7.3.2. Cele i kierunki długoterminowe do roku 2018.....	140
7.7.3.3. Kierunki działań na poziomie gminy Wytyczne pomocne przy aktualizowaniu gminnych programów ochrony środowiska.....	141
8. PLAN OPERACYJNY NA LATA 2011 – 2014.....	142
9. MONITORING REALIZACJI PROGRAMU	143
9.1. Instrumenty polityki ochrony środowiska	144

9.1.1. Instrumenty prawne	144
9.1.2. Instrumenty finansowe	147
9.1.3. Instrumenty społeczne	149
9.1.4. Instrumenty strukturalne	152
9.2. Organizacja zarządzania środowiskiem	153
9.2.1. Wprowadzenie.....	153
9.2.2. Ogólne zasady zarządzania środowiskiem	153
9.2.3. Zarządzanie Programem ochrony środowiska.....	155
9.2.4. Monitoring wdrażania Programu.....	157
9.2.5. Harmonogram wdrażania Programu	158
9.3. Współpraca w ramach wdrażania Programu	158
9.3.1. Wprowadzenie.....	158
9.3.2. Jednostki szczebla wojewódzkiego.....	159
9.3.3. Sąsiednie powiaty i gminy	159
9.3.4. Inspekcja Ochrony Środowiska - Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska.....	160
9.3.5. Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.....	160
9.3.6. Inne jednostki finansujące inwestycje ekologiczne.....	160
9.3.7. Organizacje pozarządowe	161
9.3.8. Podmioty gospodarcze	161
9.3.9. Inne instytucje i organizacje.....	162
9.4. Główne działania w ramach zarządzania środowiskiem.....	162
10. ASPEKTY FINANSOWE WDRAŻANIA PROGRAMU	164
10.1. Wprowadzenie.....	164
10.2. Ramy finansowe wdrażania "Programu ochrony środowiska"	164
10.3. Koszty realizacji przedsięwzięć w latach 2011 – 2014	165
10.3.1. Wprowadzenie	165
10.3.2. Koszty realizacji przedsięwzięć w latach 2011– 2014	165
7.3.3. Prognoza podziału kosztów wg źródeł finansowania	167
Spis literatury.....	183

Spis rysunków:

Rys.1. Gminy powiatu tarnogórskiego	17
Rys.2. Mapa województwa śląskiego.....	18
Rys.3. Główne cele polityki ekologicznej powiatu	48
Rys.4. Rozwój ruchu Cargo w poszczególnych portach regionalnych	68
Rys.5. Zakres oddziaływanie pola elektromagnetycznego z emitora.....	122
Rys.6. Ilość zmieszanych odpadów komunalnych odebranych na terenie powiatu tarnogórskiego w latach 2009-2010	131
Rys.7. Ilość odpadów odebranych selektywnie na terenie Powiatu w latach 2009-2010	131
Rys.8. Schemat zarządzania Programem.....	156
Rys.9. Obszar NATURY 2000 (ZAŁĄCZNIK 1)	168
Rys.10. Zanieczyszczenie gleb Powiatu Tarnogórskiego metalami ciężkimi – miedź (Cu).....	169
Rys.11. Zanieczyszczenie gleb Powiatu Tarnogórskiego metalami ciężkimi – ołów (Pb).....	170
Rys.12. Zanieczyszczenie gleb Powiatu Tarnogórskiego metalami ciężkimi – kadm (Cd).....	171
Rys.13. Zanieczyszczenie gleb Powiatu Tarnogórskiego metalami ciężkimi – cynk (Zn).....	172
Rys.14. Zanieczyszczenie gleb Powiatu Tarnogórskiego metalami ciężkimi – nikel (Ni).....	173

Spis tabel:

Tab.1. Powierzchnia powiatu tarnogórskiego	18
Tab.2. Ludność powiatu tarnogórskiego	19
Tab.3. Gleby powiatu tarnogórskiego	22
Tab.4. Procentowy udział kompleksów rolniczej przydatności gleb – grunty orne oraz użytki zielone.....	23
Tab.5. Ważniejsze dokumenty strategiczne sporządzone przez gminę i powiat.....	41
Tab.6. Wykaz dróg wojewódzkich wchodzących w skład granic Obszaru administracyjnego powiatu tarnogórskiego	70
Tab.7. Odległość MPL Katowice w Pyrzowicach od wybranych miast województwa śląskiego	71

Tab.8. Cele, kierunki przedsięwzięć oraz przykłady przedsięwzięć	82
Tab.9. Ilość i rodzaje odpadów zebranych i zagospodarowanych na terenie powiatu tarnogórskiego w latach 2009-2010	130
Tab.10. Ilość i rodzaje odpadów, które podlegają odrębnym przepisom prawnym wytworzonych i zagospodarowanych na terenie Powiatu Tarnogórskiego w latach 2009-2010.	132
Tab.11. Ilość wyrobów zawierających azbest na obszarze Powiatu Tarnogórskiego	136
Tab.12. Wykaz zakładów posiadających instalacje typu IPPC.	146
Tab.13. Harmonogram wdrażania „Programu Ochrony Środowiska powiatu tarnogórskiego”	158
Tab.14. Najważniejsze działania w ramach zarządzania środowiskiem	163
Tab.15. Struktura finansowania wdrażania Programu ochrony środowiska powiatu tarnogórskiego	167
Tab.16. Zadania własne	174
Tab.17. Zadania kordynowane	177
Tab.18. Zalecane zadania dla gmin	178

1. WSTĘP

Program Ochrony Środowiska określa politykę środowiskową, ustala cele i zadania środowiskowe oraz szczegółowe programy zarządzania środowiskowego, odnoszące się do aspektów środowiskowych, usystematyzowanych według priorytetów.

Aktualizację Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Tarnogórskiego sporządzono zgodnie z ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2008 r., Nr 25, poz. 150 z późn. zm.), która wprowadziła obowiązek wykonywania programów ochrony środowiska dla województw, powiatów i gmin oraz dokonywania aktualizacji zapisów tych programów, co cztery lata. Niniejszy dokument jest kontynuacją polityki ekologicznej Powiatu określonej w Programie Ochrony Środowiska dla Powiatu Tarnogórskiego na lata 2007-2015, przyjętym Uchwałą nr XVI/177/2007 Rady Powiatu Tarnogórskiego z dnia 27 listopada 2007 r., a celem opracowania jest aktualizacja zapisów Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Tarnogórskiego na najbliższe lata, tj.: 2011-2014 z perspektywą na lata 2015-2018.

Kierunki działań i zadania określone w Programie Ochrony Środowiska dla Powiatu Tarnogórskiego są generalnie kontynuowane w niniejszej aktualizacji i są spójne z celami zawartymi w Strategii Rozwoju Powiatu Tarnogórskiego. W zaktualizowanym Programie kierunki działań i zadania, zgodne są również z polityką ekologiczną państwa, określoną przede wszystkim w dokumentach: Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009-2012 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2016 (PEP), których zasadniczym celem jest: **Zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego kraju (mieszkańców, zasobów przyrodniczych i infrastruktury społecznej) i tworzenie podstaw do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego.** Zaktualizowany Program jest zgodny także z Programem ochrony środowiska województwa śląskiego do 2013 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2018 oraz z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020.

Aktualizacja Programu zawiera charakterystykę środowiska dotyczącą form ochrony przyrody na terenie powiatu oraz aktualną ocenę środowiska przyrodniczego. Jako opracowanie planistyczne aktualizacja Programu nakreśla przede wszystkim kierunki działań, które należy podejmować w najbliższych latach w celu ochrony środowiska na terenie powiatu Tarnogórskiego. W niniejszej aktualizacji wszystkie zadania w ochronie środowiska usystematyzowano w 2 cele długoterminowe. Cele te, spełniając rolę osi priorytetowych – charakteryzują dążenia grupy dziedzin wyznaczonych w Programie Ochrony Środowiska dla Powiatu Tarnogórskiego, przyjętego Uchwałą nr XVI/177/2007 Rady Powiatu Tarnogórskiego z dnia 27 listopada 2007

r. Układ nawiązuje do priorytetów wskazanych w *Polityce Ekologicznej Państwa* oraz jest zgodny z *Programem Ochrony Środowiska dla Województwa Śląskiego do roku 2013 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2018*. Aktualizacja Programu w swoim opracowaniu będzie kontynuacją wyznaczonych celów i zadań w Programie Ochrony Środowiska dla Powiatu Tarnogórskiego na lata 2007-2015 i zostanie zaktualizowany pod względem prawnym obowiązującym w zakresie ochrony środowiska i ukierunkowany na konkretne zadania, które wymagają kontynuacji wieloletniej.

Do realizacji celów długoterminowych prowadzą sformułowane cele krótkoterminowe i konieczne do podjęcia konkretnych działań (na lata 2011-2014) i w perspektywie do 2018 r. Obejmują zadania własne powiatu, zadania we współpracy powiatu z innymi jednostkami, zadania koordynowane oraz szczegółowe wytyczne do sporządzania programów gminnych. Realizacja zadań zawartych w Aktualizacji Programu ochrony środowiska, a w szczególności w zakresie poprawy standardów, jakości środowiska oraz jego ochrony będzie wymagać współpracy samorządów na różnych szczeblach i współpracy z podmiotami gospodarczymi.

1.1. Podstawa prawna opracowania

Przy opracowywaniu „Aktualizacji programu Ochrony Środowiska Powiatu Tarnogórskiego na lata 2011 – 2018” uwzględniono następujące opracowania:

- **Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2008 r. Nr 25 poz. 150 z późn. zm).** Definiuje ono ogólne wymagania w odniesieniu do programów ochrony środowiska opracowywanych dla potrzeb województw, powiatów i gmin. Zgodnie z ustawą (art.14 ust.1), program ochrony środowiska, na podstawie aktualnego stanu środowiska, określa w szczególności:
 - ✓ cele ekologiczne,
 - ✓ priorytety ekologiczne,
 - ✓ poziomy celów długoterminowych
 - ✓ rodzaj i harmonogram działań proekologicznych,
 - ✓ środki niezbędne do osiągnięcia celów, w tym mechanizmy prawno-ekonomiczne i środki finansowe.
- **Polityka ekologiczna państwa na lata 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016, dostosowana do wymagań ustawy Prawo ochrony środowiska.** Zgodnie z zapisami tego dokumentu Program powinien definiować cele średniookresowe (dla okresu 8-letniego) i zadania na okres

najbliższych czterech lat oraz monitoring realizacji Programu i nakłady finansowe na jego wdrożenie. Cele i zadania powinny mieścić się w następujących obszarach tematycznych:

- ✓ cele i zadania o charakterze systemowym,
- ✓ ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody,
- ✓ jakość środowiska i bezpieczeństwo ekologiczne,
- ✓ zrównoważone wykorzystanie surowców.

Zagadnienia te pogrupowano w niniejszym programie w sposób odpowiadający specyficznym uwarunkowaniom Powiatu Tarnogórskiego.

➤ **„Wytyczne Sporządzania Programów Ochrony Środowiska Na Szczeblu Regionalnym i Lokalnym”.** Według tego dokumentu program ochrony środowiska na szczeblu powiatu powinien zawierać trzy podstawowe elementy:

- ✓ **zadania własne powiatu** (pod zadaniami własnymi należy rozumieć te przedsięwzięcia, które będą finansowane w całości lub częściowo ze środków będących w dyspozycji powiatu),
- ✓ **zadania koordynowane** (pod zadaniami koordynowanymi należy rozumieć pozostałe zadania związane z ochroną środowiska i racjonalnym wykorzystaniem zasobów naturalnych, które są finansowane ze środków przedsiębiorstw oraz ze środków zewnętrznych, będących w dyspozycji organów i instytucji szczebla wojewódzkiego i centralnego, bądź instytucji działających na terenie powiatu, ale podległych bezpośrednio organom wojewódzkim, bądź centralnym),
- ✓ **szczegółowe wytyczne do sporządzania programów gminnych**, które muszą zostać w pełni wprowadzone do programu powiatowego.

➤ **„Program Ochrony Środowiska Województwa Śląskiego do 2013 roku oraz cele długoterminowe do roku 2018 ”,** wyznaczający cele dla całego województwa, które należy uwzględnić przy precyzowaniu celów na szczeblu powiatowym.

1.2. Obowiązujące przepisy prawne z zakresu ochrony środowiska

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (j.t. Dz. U. z 2008 r., Nr 25, poz. 150 ze zm.)

- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2008 r., Nr 199, poz. 1227)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (j.t. Dz. U. z 2010 r., Nr 185, poz. 1243 ze zm.)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 września 2001 r. w sprawie katalogu odpadów (Dz. U. z 2001 r., Nr 112, poz. 1206)
- Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (j.t. Dz. U. z 2005 r., Nr 239, poz. 2019 ze zm.)
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (j.t. Dz. U. z 2009 r., Nr 151, poz. 1220 ze zm.)
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (j.t. Dz. U. z 2011 r., Nr 12, poz. 59 ze zm.)
- Ustawa z dnia 13 października 2005 r. – Prawo łowieckie (j.t. Dz. U. z 2005 r., Nr 127, poz. 1066)
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. – Prawo geologiczne i górnicze (j.t. Dz. U. z 2005 r., Nr 228, poz. 1947 ze zm.)

1.3. Funkcje programu

„Aktualizacja Programu ochrony środowiska Powiatu Tarnogórskiego na lata 2011 – 2018” jest podstawowym dokumentem koordynującym działania na rzecz ochrony środowiska w powiecie. W szczególności:

- omawia najważniejsze problemy, w tym zagrożenia ekologiczne, proponując sposoby ich rozwiązania w określonym czasie,
- jest gwarantem wdrażania zrównoważonego rozwoju powiatu,
- określa sposoby współpracy administracji publicznej wszystkich szczebli oraz instytucji i pozarządowych organizacji ekologicznych na rzecz ochrony środowiska w powiecie,
- przekazuje społeczeństwu, przedsiębiorcom, samorządom informacje na temat zasobów środowiska przyrodniczego oraz stanu poszczególnych komponentów środowiska,
- ułatwia, a niekiedy formalnie umożliwia, występowanie o środki finansowe potrzebne do realizacji przedsięwzięć,
- ułatwia opiniowanie gminnych programów ochrony środowiska, wydawanie decyzji określających sposób i zakres korzystania ze środowiska,
- organizuje system informacji o stanie środowiska i działaniach zmierzających do jego poprawy.

1.4. Struktura Programu ochrony środowiska

Koncepcja Programu oparta jest o zapisy dwóch dokumentów:

1. Ustawa **Prawo ochrony środowiska**: definiuje ogólne wymagania w odniesieniu do programów ochrony środowiska opracowywanych dla potrzeb województw, powiatów i gmin. Zgodnie z art. 14 ust.1 ustawą POŚ, program ochrony środowiska, na podstawie aktualnego stanu środowiska, określa w szczególności:
 - ✓ cele ekologiczne,
 - ✓ priorytety ekologiczne,
 - ✓ rodzaj i harmonogram działań proekologicznych,
 - ✓ środki niezbędne do osiągnięcia celów, w tym mechanizmy prawno – ekonomiczne i środki finansowe.
2. **Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2009-2012 z perspektywą do roku 2016 (PEP)**, dostosowana do wymagań ustawy Prawo ochrony środowiska. Zgodnie z zapisami tego dokumentu Program winien definiować cele średniookresowe (w najbliższych 8 latach) i zadania na okres najbliższych czterech lat oraz monitoring realizacji Programu i nakłady finansowe na jego wdrożenie. Cele i zadania ujęte zostały w kilku blokach tematycznych:
 - a) cele i zadania o charakterze systemowym,
 - b) ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody,
 - c) jakość środowiska i bezpieczeństwo ekologiczne,
 - d) zrównoważone wykorzystanie surowców, materiałów, wody i energii.

W Aktualizacji Programu uwzględniono także zapisy POŚ (art.14 ust.2, art. 18 ust.2) wskazujące, że program ochrony środowiska przyjmuje się na 4 lata a zarząd powiatu zobowiązany jest do sporządzania, co 2 lata, raportów o wykonaniu Programu i przedstawiania ich Radzie Powiatu.

W pracach nad Programem wzięto również pod uwagę "Wytyczne do sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym", które podają sposób i zakres uwzględniania polityki ekologicznej państwa w programach ochrony środowiska oraz wskazówki dot. zawartości programów.

Kierując się powyższymi zapisami niniejsza Aktualizacja Programu zawiera:

- Cele ekologiczne z kierunkami działań, ujęte w trzech blokach tematycznych,
- Przedsięwzięcia przewidziane do realizacji w latach 2011 – 2018,
- Monitoring realizacji Programu,
- Aspekty finansowe wdrażania Programu.

Należy podkreślić, że „Program...” ma otwartą formułę, co oznacza, że w przypadku zmiany wymagań prawnych, pojawiania się nowych problemów bądź nie wykonania niektórych przedsięwzięć w terminach przewidzianych w tym Programie, dokument Programu opracowany w 2011 roku będzie cyklicznie aktualizowany (co 4 lata).

1.5. Metodyka tworzenia Programu

Zgodnie z wymaganiami ustawy „Prawo ochrony środowiska” i „Wytycznymi do sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym” duży nacisk położono na proces opracowania Aktualizacji Programu i na elastyczność jego treści. Generalną zasadą procesu jest włączanie społeczności lokalnych. Dlatego w pracach nad Aktualizacją programu zwrócono szczególną uwagę na wymianę informacji i konsultacje pomiędzy przedstawicielami instytucji i organizacji włączonych w zagadnienie ochrony środowiska i rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu. W procesie tym zwanym procesem otwartego planowania wykorzystane były takie narzędzia jak:

- bieżące konsultacje z gminami powiatu,
- wizja lokalna gmin powiatu,
- gminne Programy ochrony środowiska.

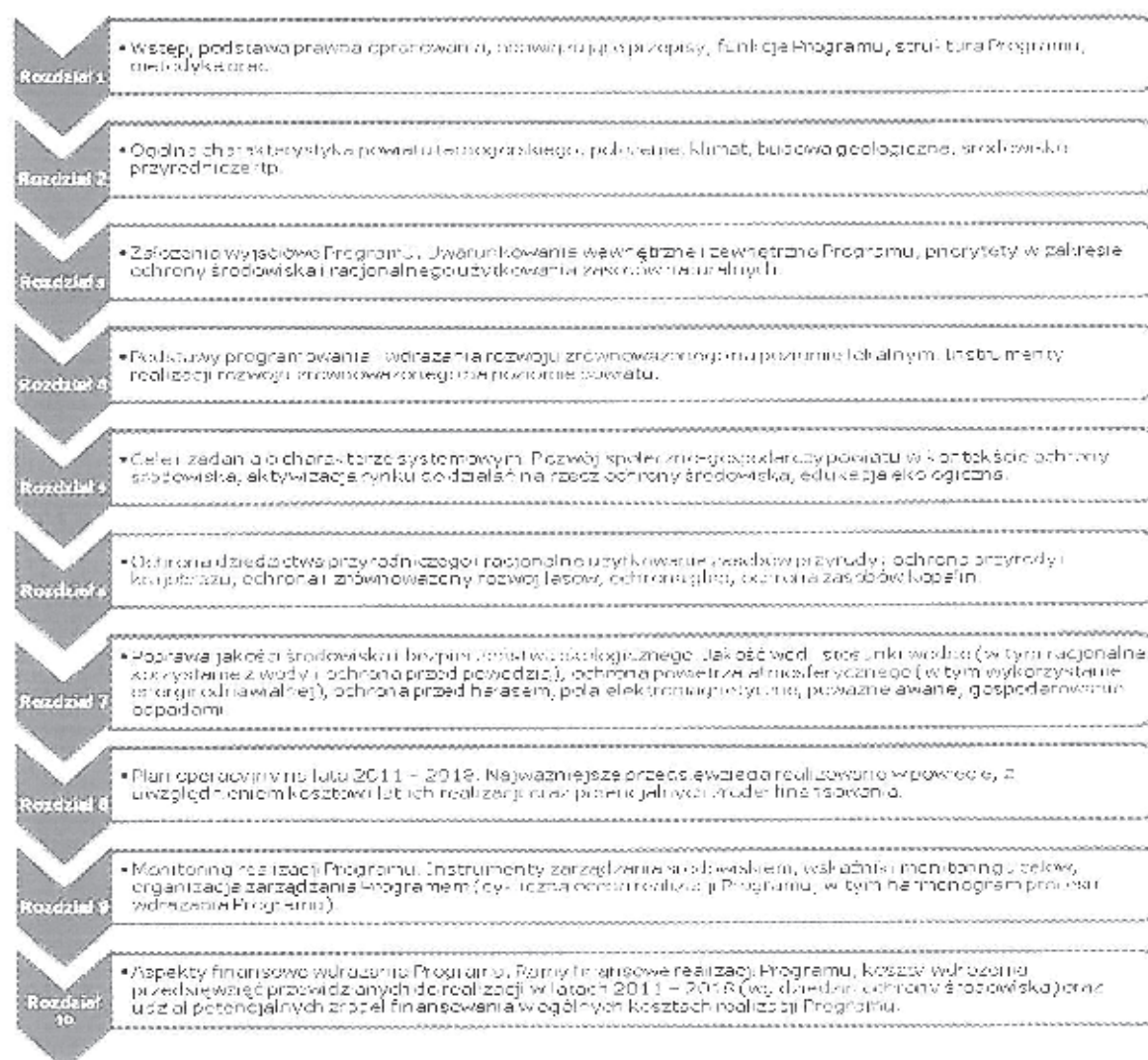
Opracowując Aktualizację programu ochrony środowiska wzięto między innymi pod uwagę cele i kierunki działania zawarte w Polityce Ekologicznej Państwa na lata 2009-2012 z perspektywą do roku 2016, oraz strategiczne dokumenty Województwa Śląskiego odnoszące się do ochrony środowiska, wyodrębniając cele i kierunki najważniejsze z punktu widzenia ochrony środowiska.

Projekt aktualizacji „Programu...”, zaopiniowany przez Zarząd Województwa, uzgodniony z Zarządem Powiatu Tarnogórskiego a następnie zaopiniowany przez komisję Rady Powiatu, zostanie przedstawiony Radzie Powiatu do przyjęcia w formie uchwały.

1.6. Zakres i elementy składowe Programu

Konstrukcja „Aktualizacji Programu...” oparta jest o schemat dokumentu pt. „Polityka ekologiczna państwa na lata 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016” i jednocześnie dopasowana do specyficznych uwarunkowań powiatu tarnogórskiego.

Dokument Programu zawiera następujące rozdziały:

Dla zagadnień ujętych w rozdziałach 5, 6, 7 zastosowano następującą kolejność omawiania tematu:

- Stan wyjściowy,
- Cele i kierunki do 2018 roku i strategia ich realizacji.

2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA POWIATU TARNOGÓRSKIEGO

2.1. Położenie, powierzchnia, ludność

Powiat tarnogórski leży na południu Polski, w środkowo - północnej części województwa śląskiego, na obrzeżu aglomeracji Śląskiej. Od zachodu graniczy on z powiatem gliwickim oraz, z należącym do województwa opolskiego, powiatem strzeleckim, od południa z takimi miastami na prawach powiatu jak Gliwice, Zabrze, Bytom i Piekary Śląskie, od wschodu z powiatem będzińskim oraz myszkowskim, natomiast od północy z powiatem lublinieckim.

Powiat obejmuje obszar 643 km², co daje mu 10 pozycję pośród 17 powiatów ziemskich województwa śląskiego, przy czym:

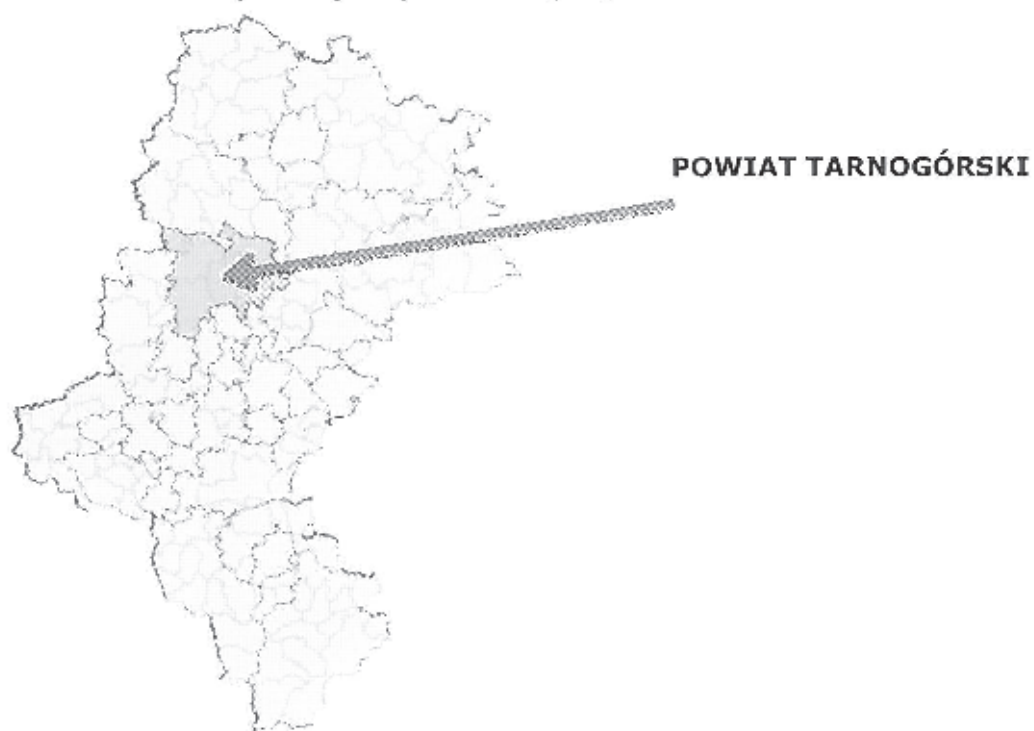
- obszary miejskiego i przemysłowego zainwestowania stanowią 90,4 km², tj. 19,3% powierzchni powiatu,
- użytki rolne jedynie 199,0 km², tj. 29% powierzchni powiatu,
- lasy aż 353,44 km², tj. 51,7% powierzchni powiatu.

Na terenie powiatu znajduje się 9 gmin, w tym 4 miejskie i 5 wiejskich. Do gmin miejskich powiatu należą: Tarnowskie Góry, Radzionków, Miasteczko Śląskie, Kalety, natomiast wśród gmin wiejskich znajdują się: Krupski Młyn, Tworóg, Zbrośławice, Świerklaniec, Ożarówice. Pod względem powierzchni największą gminą w powiecie są Zbrośławice, najmniejszą zaś Radzionków.

Rys.1. Gminy powiatu tarnogórskiego

Rys.2. Mapa województwa śląskiego.

Tab. 1. Powierzchnia powiatu tarnogórskiego

Miasto/Gmina	Powierzchnia [km ²]	Udział w powierzchni powiatu [%]
Zbrośławice	149	23
Tworóg	125	19
Tarnowskie Góry	83	13
Kalety	78	12
Miasteczko Śląskie	68	11
Ożarówice	44	7
Świerklaniec	44	7
Krupski Młyn	39	6
Radzionków	13	2
RAZEM	643	100

Źródło: dane gmin, stan na dzień 31.12.2010 r.

Tab.2.Ludność powiatu tarnogórskiego

Miasto/Gmina	Ludność [liczba osób]	Udział w liczbie ludności powiatu [%]
Tarnowskie Góry	60 818	43
Radzionków	17 169	13
Zbrosławice	15 660	11
Świerklaniec	11 386	8
Kalety	8 681	7
Tworóg	7 970	6
Miasteczko Śląskie	7 355	5
Ożarówice	5 496	4
Krupski Młyn	3 382	3
RAZEM	137917	100

Źródło: dane gmin, stan na dzień 31.12.2010 r.

Najbardziej zaludnioną gminą powiatu są Tarnowskie Góry, zamieszkiwane przez 60 818 osób, najmniej liczną jest gmina Krupski Młyn, zamieszkiwana przez 3 382 osoby.

Liczba ludności miejskiej w powiecie tarnogórskim wynosi 94 023 osób (69% ogółu ludności), natomiast ludności wiejskiej 43 894 osób (31% ogółu ludności). Kobiety stanowią 51% ludności powiatu.

2.2. Środowisko przyrodnicze powiatu

Do charakterystycznych elementów środowiska powiatu zaliczyć należy duże obszary leśne zajmujące 51,7% powierzchni – zwłaszcza w północno – zachodnich częściach powiatu oraz zbiorniki wodne: Kozłowa Góra i Nakło-Chechło – leżące na terenie gminy Świerklaniec oraz jezioro Zielona, leżące na terenie gminy Kalety. Położenie powiatu sprzyja rozwojowi funkcji transportowo – logistycznej oraz funkcji rekreacyjnej. W powiecie jest również wiele miejsc godnych odwiedzenia i zobaczenia. Dla osób lubiących obcowanie z naturą: unikalny rezerwat buków „Segiet”, znajdujący się na pograniczu powiatu tarnogórskiego i Bytomia. Ponadto zabytkowe: Kopalnia Kruszców Srebra i Ołowiu oraz Sztolnia Czarnego Pstrąga.

2.3. Klimat

Średnia roczna temperatura powietrza w powiecie tarnogórskim wynosi 7,5°C, natomiast średnia dla półrocza zimowego wynosi 5,0°C, letniego zaś 12,0°C.

Średnie opady atmosferyczne wynoszą 707 mm, przy czym dla lat suchych średnie opady wynoszą 531 mm, natomiast dla lat mokrych 935 mm (IGO Katowice, 1997). Średnia suma opadów półrocza zimowego wynosi 240 mm, natomiast dla półrocza letniego ma wartość 467 mm.

Parowanie terenowe wynosi średnio 73,5% wartości opadów atmosferycznych, czyli 520 mm rocznie. Średnia suma parowania w półroczu zimowym jest równa 120 mm, w półroczu letnim zaś 400 mm.

Średni czas trwania okresu wegetacyjnego wynosi 210 ÷ 220 dni. Na analizowanym terenie przeważają wiatry zachodnie i południowo – zachodnie.

2.4. Geomorfologia regionu

Powiat tarnogórski leży w obrębie dwóch regionów morfologicznych. Część północno – zachodnia leży w obszarze Niziny Śląskiej. Obszar należący do Niziny Śląskiej to tereny położone w dolinie Małej Panwi i jej dopływu – Stoły. Są to tereny płaskie, gdzie nachylenia nie przekraczają 5%, zbudowane są one z piasków akumulacji wodnolodowcowej. Występujące liczne wydmy dochodzą miejscami do znacznych wysokości i są w całości zalesione. Przeważają tu zdecydowanie obszary leśne. Tylko niewielkie tereny, przylegające do doliny Stoły, nie są pokryte lasami.

Pozostała część powiatu znajduje się w obrębie Wyżyny Śląskiej. Obszar ten nie wykazuje większego zróżnicowania pod względem ukształtowania powierzchni. Najbardziej charakterystyczną formą jest Garb Tarnogórski, składający się z odosobnionych wzgórz skalistych (najwyższe - Księża Góra 353,5 m n.p.m.) oraz obniżień równinnych, wypełnionych materiałem akumulacji wodno-lodowcowej. Garb Tarnogórski zbudowany jest z triasowych wapieni i dolomitów, ze złożami rud cynku i ołowiu.

Dominującą cechą krajobrazu w południowo – zachodniej części powiatu są formy antropogeniczne związane z górnictwem i hutnictwem. Osobne zagadnienia stanowią formy utworzone przez niszczącą działalność górnictwa podziemnego. Są to deformacje pierwotnej powierzchni terenu, przybierające formę mis, niecek, szczelin i lejów.

2.5. Surowce mineralne powiatu

Na terenie powiatu tarnogórskiego występują następujące grupy surowców naturalnych:

- surowce ilaste – reprezentowane są przez ility i łupki karbońskie, ility triasowe i czwartorzędowe; wykorzystywane są na potrzeby przemysłu do produkcji wyrobów ceramiki budowlanej oraz do uszczelnień składowisk odpadów,
- surowce okrucowe – reprezentowane są przez złoża piaskowców i pospółek pochodzenia czwartorzędowego; eksploatowane są na większą skalę jedynie piaski, gdyż nie znaleziono dotychczas większych złóż pospółki i żwiru, mogących mieć znaczenie przemysłowe,
- surowce wapienne – w powiecie tarnogórskim reprezentują one wapienie, wykorzystywane są do produkcji wapna budowlanego i rolniczego oraz dolomity wieku triasowego, przydatne dla przemysłu hutniczego,
- surowce skalne – skalne energetyczne w postaci węgla kamiennego górnego karbonu; występują one w południowej części powiatu, na terenie gminy Radzionków i Zbrosławice.

2.6 Gleby

Na obszarze powiatu tarnogórskiego dominują typy gleb: bielice, brunatne, rędziny, bagienne, mady, torfowe, czarne ziemie, murszowe tabela nr 3 przedstawia procentowy udział gleb powiatu tarnogórskiego.

Tab.3.Gleby powiatu tarnogórskiego

Gmina	Typy gleb - % udział typów gleb powiatu tarnogórskiego							
	Bielicowe i pseudobielicowe	Brunatne	Czarne ziemie	Muława- torfowe i torfowo- mułowe	Mady	Murszowe	Rędziny	Torfowe
Miasto i Gmina Tarnowskie Góry	19,17	52,41	7,90	8,33	2,93	0,72	8,48	0,67
Miasto i Gmina Radzionków	5,21	27,66	1,92	0,00	0,00	0,00	55,21	0,00
Gmina Zbrostawice	57,52	31,91	2,93	0,50	4,68	0,00	1,45	0,99
Gmina Tworóg	15,36	21,02	11,90	4,09	10,50	1,66	0,05	5,43
Miasto i Gmina Kalety	94,09	12,72	30,41	6,21	10,12	0,00	0,00	0,49
Miasto i Gmina Muroszewo	4,00	25,63	28,09	24,37	0,20	0,60	17,03	1,82
Gmina Ozarów	16,77	26,24	41,11	9,28	2,33	4,39	6,06	1,60
Gmina Krupski Młyn	12,06	0,95	10,84	9,39	43,10	18,90	0,00	1,34
Gmina Świerklaniec	13,22	56,92	13,17	1,75	7,98	2,05	22,55	2,84
Powiat	37,41	31,76	13,35	4,43	5,26	1,30	6,39	2,10

Źródło: Właściwe zarządzanie środowiskiem gwarantem bezpieczeństwa i zdrowia mieszkańców powiatu tarnogórskiego.

Typologicznie na obszarze terenów użytkowanych rolniczo powiatu tarnogórskiego dominują gleby bielicowe i brunatne. Znaczną część zajmują również czarne ziemie.

Największy odsetek gleb brunatnych posiada gmina Tarnowskie Góry - 52,41% oraz Zbrostawice 37,66%. Gleby brunatne posiadają wysoki potencjał rolniczy. Gleby bielicowe wytworzone są na piaskach, z reguły o odczynie kwaśnym i ubogiej zawartości próchnicy. Zajmują one największy odsetek powierzchni użytkowanych rolniczo w gminach Kalety, Tworóg oraz Zbrostawice. Gmina Radzionków posiada 55,21% gruntów użytkowanych rolniczo zaklasyfikowanych do rędzin. Gleby te zawierają dużo kamieni, co może utrudniać uprawę.

Przydatność gleb powiatu tarnogórskiego do uprawy roślin przedstawia tabela nr 4.

Tab.4.Procentowy udział kompleksów rolniczej przydatności gleb – grunty orne oraz użytki zielone.

Gmina	Kompleksy gruntów ornych*								Kompleksy użytków zielonych*	
	2	3	4	5	6	7	8	9	2z	3z
Miasto i Gmina Tarnowskie Góry	13,23	20,35	12,26	19,52	22,75	5,09	2,30	4,49	36,05	63,95
Miasto i Gmina Radzionków	4,82	62,51	2,55	12,80	16,64	0,00	0,68	0,00	29,94	70,06
Gmina Zbrosławice	45,64	3,84	14,88	21,01	7,53	0,13	5,40	0,57	88,95	11,05
Gmina Twaróg	14,71	0,43	8,56	14,70	27,66	10,07	7,91	15,97	50,44	49,56
Miasto i Gmina Kalety	0,00	0,00	0,00	0,86	18,01	15,63	21,13	44,37	57,49	42,51
Miasto i Gmina Miasteczko Śląskie	6,62	25,00	0,00	6,16	43,10	3,35	0,00	15,77	11,74	88,26
Gmina Ożarówiec	3,01	9,62	1,40	6,13	39,23	23,01	0,84	16,77	71,29	28,71
Gmina Krupski Młyn	0,00	0,00	0,00	0,00	3,12	45,98	0,00	50,90	22,18	77,82
Gmina Świerklaniec	11,24	21,91	6,20	12,56	33,23	3,98	5,58	5,30	58,12	41,88
Powiat	28,34	10,14	10,94	17,18	17,70	4,87	5,11	5,73	60,67	39,33

- 2 - pszenny dobry; 3 - pszenny wadliwy; 4 - żytni bardzo dobry; 5 - żytni dobry; 6 - żytni słaby; 7 - żytni bardzo słaby; 8 - zbożowo-pastewny mocny; 9 - zbożowo-pastewny słaby.
- 2z - średni; 3z - słaby i bardzo słaby.

Źródło: Właściwe zarządzanie środowiskiem gwarantem bezpieczeństwa i zdrowia mieszkańców powiatu tarnogórskiego.

Największy odsetek gleb o najlepszych właściwościach do upraw (głębokim poziomem próchnicznym, przepuszczalne, zasobne w składniki pokarmowe, o regulowanym odczynie, dobrej strukturze i optymalnych stosunkach wodnych) znaleźć można w Gminach Radzionków oraz Zbrosławice.

Gminy Kalety oraz Krupski Młyn pod względem przydatności ich gleb pod uprawy wypadają najgorzej w powiecie. Gleby na tym terenie klasyfikowane są przeważnie do kompleksu 9 (ponad 40% gruntów).

Kompleks ten obejmuje gleby lekkie, wytworzone z piasków, okresowo podmokłe, najczęściej położone w wyższych partiach dolin rzecznych bądź w obniżeniach terenowych, w sąsiedztwie kompleksów użytków zielonych. Gleby te wykazują duże wahania poziomu wód gruntowych, a w okresie letnim w latach suchych są narażone na niedobory wody.

W zależności uziarnienia i budowy profilu glebowego, zaliczane są do klas bonitacyjnych IVa, IVb, V i VI. Cały obszar charakteryzuje się natomiast zbliżonym stanem pod względem użytków zielonych. Przeważająca ich część zaliczana jest do kompleksu 2z. Zalicza się tutaj użytki zielone na glebach

mineralnych i mułowo-torfowych, jak również na glebach torfowych i murszowych o nieuregulowanych stosunkach wodnych. Wszystkie gleby tego kompleksu zaliczane są do III bądź IV klasy bonitacyjnej.

2.7. Wody

Powiat tarnogórski leży w obrębie dorzecza rzeki Brynicy, Małej Panwi i Dramy, z których pierwsza wchodzi w skład dorzecza Wisły, a pozostałe stanowią część dorzecza Odry. Do ważnych wód powierzchniowych powiatu tarnogórskiego należą:

Rzeka Brynica – przepływa przez teren powiatu tarnogórskiego w jego części południowo-wschodniej. Jest ona dopływem rzeki Czarna Przemsza, w dorzeczu Przemszy, która z kolei wpada do rzeki Wisły. Jak wykazują badania przeprowadzane w punktach monitoringu, zlokalizowanych zarówno w powiecie, jak i w jego bezpośrednim sąsiedztwie, rzeka Brynica wpływa na teren powiatu znacznie zanieczyszczona ze względu na dużą zawartość bakterii oraz fosforów i wypływa ze zbiornika Kozłowa Góra poza granice powiatu.

Rzeka Mała Panew – przepływa przez leżące na północy powiatu gminy Kalety, Tworóg oraz Krupski Młyn. Wypływa ona ze wzniesień w rejonie miejscowości Cynków. Całkowita długość rzeki wynosi 131,8 km, a jej powierzchnia zlewni 2131,5 km². Główne dopływy Małej Panwi to Piła, Lublinica oraz Stoła.

Zanieczyszczenia Małej Panwi powodują ośrodki miejsko – przemysłowe takie jak Kalety, Tarnowskie Góry, Lubliniec, Huta Cynku „Miasteczko Śląskie” oraz Zakłady Tworzyw Sztucznych w Krupskim Młynie.

Rzeka Stoła – zlewnia rzeki Stoły prawie w całości przypada na teren powiatu tarnogórskiego, wypływa na południowym wschodzie Tarnowskich Gór. W dalszym swym biegu utrzymuje kierunek z południowego – wschodu na północny – zachód. Wzdłuż doliny Stoły leży szereg osiedli takich jak Tarnowskie Góry – Strzybnica, Boruszowice, Brynek, Tworóg, Koty i Potępa. Z prawej strony dorzecza, które jest całkowicie zalesione, przyjmuje szereg małych potoków. Z lewej strony do Stoły dochodzą dwa większe dopływy. Wody tej rzeki zaliczone są do wód złej jakości. Od dłuższego czasu obserwuje się wysokie stężenie niektórych metali ciężkich.

Rzeka Drama – przepływająca przez teren gminy Zbrostawice, jest

prawobrzeżnym dopływem Kłodnicy, bezpośredniego dopływu rzeki Odry. Rzeką Drama stanowi odbiornik ścieków przede wszystkim z terenów rolniczych oraz ścieków socjalno-bytowych z Rept Śląskich oraz Zbrostawic.

2.7.1. Wody podziemne

Na terenie powiatu stwierdza się istnienie trzech poziomów wodonośnych. Pierwszy poziom leży w wapieniach dolnotriasowych, drugi w wapieniach i dolomitach środkowego triasu a trzeci w obrębie osadów czwartorzędowych.

Na obszarze powiatu tarnogórskiego znajdują się główne zbiorniki wód podziemnych triasowe oraz czwartorzędowe. Utwory triasu połączone są miejscami z czwartorzędem, XVI wiecznymi szybami górniczymi (górnictwo rud).

Główne zbiorniki wód podziemnych czwartorzędowe:

328 – dolina Małej Panwi.

Główne zbiorniki wód podziemnych triasowe:

327 – Lubliniec - Myszków,

329 – Bytom,

330 – Gliwice.

Zbiorniki czwartorzędowe występują w porowych utworach piaszczystych i żwirowych, lokalnie zaglinionych. Zbiorniki te związane są z systemem kopalnych dolin i współczesnych dolin rzecznych.

Poziom wodonośny w utworach serii węglanowej triasu występuje w centralnej części województwa śląskiego, stanowi podstawę zaopatrzenia w wodę szeregu miast Górnego Śląska. Powiat tarnogórski obejmuje swoim zasięgiem trzy, spośród pięciu, triasowych głównych zbiorników wód podziemnych. Duże ujęcia głębinowe zlokalizowane są w rejonie Lublińca, Kalet, Miasteczka Śląskiego, Myszkowa, Gliwic, Tarnowskich Gór, Jaworzna, Zabrze i Będzina.

2.8. Środowisko przyrodnicze powiatu

Na podstawie przeprowadzonej waloryzacji przyrodniczej terenów, należących do powiatu tarnogórskiego stwierdzono, iż obszar ten posiada wysokie walory przyrodniczo - krajobrazowe związane z występowaniem rozległych obszarów leśnych z towarzyszącymi kompleksami terenów otwartych, interesującą florą i fauną, stanowiące otulinę dla miejsko - przemysłowego obszaru aglomeracji katowickiej, czyste ciek i zbiorniki wodne z zachowanymi naturalnymi biocenozami.

Dominującą formą użytkowania terenu w powiecie są lasy, które

stanowią nieco ponad połowę jego obszaru. Obszar ten jest unikatowy na Śląsku i powinien nadal spełniać swą rolę jako cały kompleks leśny z licznymi polanami oraz terenami podmokłymi. Tereny te mają ogromne znaczenie gospodarcze i przyrodnicze dla północnej części województwa śląskiego. Są to w przeważającej części typowe zbiorowiska borowe, stanowiące integralną część kompleksu Lasów Lublinieckich, będących pozostałością dawnej Puszczy Śląskiej.

Lasy porastają równinne tereny powiatu, poprzecinane są rzecznyymi dolinami i mają duże znaczenie w zachowaniu równowagi stosunków wodnych oraz odpowiedniej jakości wód. Są siedliskiem wielu chronionych i rzadkich gatunków roślin i zwierząt. Polepszają warunki klimatyczne i zdrowotne na terenie powiatu oraz sąsiednich, silnie uprzemysłowionych terenów Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. Poza aspektami gospodarczymi oraz środowiskowymi, lasy posiadają ogromne znaczenie dla wypoczynku i rekreacji.

Na terenie powiatu znajduje się około 140 pomników przyrody. Większość z nich to pojedyncze drzewa lub grupy drzew, a jedyne pomniki przyrody nieożywionej to głązy narzutowe w Truszczy i Tarnowskich Górach.

Gatunki drzew uznanych prawnie jako pomniki przyrody na terenie powiatu to przede wszystkim dęby szypułkowe oraz, w mniejszych ilościach: lipy drobnolistne, jesiony wyniosłe, buki zwyczajne, klony zwyczajne, leszczyny tureckie, wierzby kruche, wiązy szypułkowe i pojedyncze okazy innych, różnorodnych gatunków.

Teren powiatu tarnogórskiego charakteryzuje się również sporą ilością obszarów o wysokich walorach przyrodniczych, które znaleźć można we wszystkich gminach powiatu:

Kalety – rozległe obszary leśne, szczególnie w okolicach miejscowości Drutarnia, Mokrus i Zielona.

Krupski Młyn – łąka "Żory" w Krupskim Młynie, łąka w Potępie przy drodze do Żyłki oraz łąka w Potępie, w płn. – wsch. części wsi. Ponadto na terenie gminy znajduje się pięć użytków ekologicznych, które stanowią stawy: „Oczko”, „Stawki”, „Potępa”, „Borowiany”, „Starorzecze”.

Miasteczko Śląskie – proponowany zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Pasieki”, koło Żyglinka, o powierzchni ok. 268 ha, proponowany użytek ekologiczny „Staw Żyglinek” o łącznej powierzchni 2,86 ha, proponowany użytek ekologiczny kompleks stawów „Gierzyna”, koło Miasteczka Śląskiego, proponowany użytek ekologiczny „Łąki nad Brynicą”

Świerklaniec – zespół przyrodniczo – krajobrazowy „Ruina romantyczna” o pow. 7,44 ha, lasy ochronne Nadleśnictwa Świerklaniec, las między

zbiornikiem Kozłowa Góra i miejscowością Brynica oraz zadrzewienia wzdłuż obwałowań zachodniego brzegu zbiornika, dolina Brynicy – użytek ekologiczny „Starorzecza Bizja”, zbiorowiska roślinności szuwarowej nad zbiornikiem Kozłowa Góra, proponowany obszar chronionego krajobrazu, zbiornik Kozłowa Góra (Jezioro Świerklaniec), obszary leśne między zbiornikiem Chechło – Nakło a Ostróżnicą, lokalne ciągi ekologiczne wzdłuż cieków.

Tworóg – użytek ekologiczny „Rozlewiska Brzeźnicy” – sztucznie spiętrzony zalew na rzece Brzeźnicy, rezerwat częściowy „Bagno Tworowskie”, zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina Małej Panwi”, użytek ekologiczny „Osada leśna Krywałd” – położony nad rzeką Mała Panew, użytek ekologiczny „Bagno koło Mikołeski” – torfowisko miejscowe, rezerwat przyrody „Bór bagienny” koło Mikołeski, „Boruszowicki zespół przyrodniczo-krajobrazowy”, wyodrębnione lokalne obszary położone na terenie Nadleśnictwa Brynek.

Tarnowskie Góry – posiadają szereg obszarów cennych przyrodniczo. Do największych i najbardziej wartościowych należą m.in.: zespół przyrodniczo – krajobrazowy „Park w Reptach i dolina rzeki Dramy” (235 45 ha), dolina rzeki Dramy – wilgotne łąki nad brzegami rzeki, obszary leśne pomiędzy Tarnowskimi Górami a Strzybnicą, obszary łąk pomiędzy Strzybnicą a Pniowcem, rezerwat leśny Segiet - na terenie miasta Tarnowskie Góry obejmuje jedynie część lasu o powierzchni 3,53 ha, wyrobisko kamieniołomu Bobrowniki.

Zbroslawice – obszar doliny rzeki Dramy oraz jej dopływów, kompleks leśny nad Brzeźnicą i jej dopływami, zadrzewienia przypałacowe w miejscowościach Kopanina, Łubie Górne, Wilkowice, Kamieniec oraz Szalsza, torfowiska i łąki wilgotne na terenie Doliny Zielonej w rejonie miejscowości Wieszowa, fragmenty Lasu Łabędzkiego, wyrobiska pocegielniane w rejonie Świętoszowic.

Ożarowice – obszar leśno-łukowy „Zendek”, Bór bagienny w obrębie zespołu przyrodniczo – krajobrazowego Obszar leśno-łukowy „Zendek”, użytek ekologiczny Wilgotne łąki w obrębie zespołu przyrodniczo-krajobrazowego Obszar leśno-łukowy „Zendek”, użytek ekologiczny Torfowisko przejściowe.

Radzionków – Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Księża Góra” we wschodniej części miasta (najwyższe wzniesienie powiatu tarnogórskiego), użytek ekologiczny „Nokiełko”, użytek ekologiczny „Wapienniki”, użytek ekologiczny „Wacman”.

2.8.1. Lasy

Prawie 52 % (332,5 km²) powierzchni powiatu zajmują tereny leśne znane pod nazwą Lasy Lublinieckie (Lubliniecko - ŚwierkLANIECKIE). Stanowią one wschodnią część Puszczy Śląskiej i są obecnie największym zwartym kompleksem leśnym na Górnym Śląsku. Gospodaruje w nich 5 nadleśnictw: Brynek, Lubliniec, Koszęcin, ŚwierkLANIEC i Zawadzkie. Do 1945 r. znaczna część wymienionych lasów była w posiadaniu dwóch rodów: Donnersmarcków ze ŚwierkLANIA i Siemianowic oraz Hohenlohe z Koszęcina.

Pierwotny stan lasów na przestrzeni ostatnich trzech wieków uległ ogromnym przeobrażeniom, poza ogólnym zmniejszeniem powierzchni, dużym zmianom podlegały poszczególne zbiorowiska leśne oraz ich struktura gatunkowa i wiekowa. Duży wpływ na zmianę pierwotnego stanu tych lasów miała i ma intensywnie prowadzona gospodarka leśna.

W pradziejach porastała tutaj gęsta, nieprzebyta puszcza, która odnawiała się w sposób naturalny. W dolinach rzecznych rosły naturalne bory, brzegi rzek pokrywały łęgi, a na licznych mokradłach występowały olchy. W miejscach z żyzniejszą glebą występowały stare lasy sosnowo-dębowe i dębowe, na południu regionu rosły lasy bukowe, grabowe i dębowo-grabowe.

Obecnie Lasy Lublinieckie tworzą głównie bory sosnowe i sosnowo-świerkowe z domieszką dębu i brzozy. Największe powierzchnie zajmują bory świeże sosnowe, bory trzcinnikowe, bory wilgotne oraz bory mieszane. Bory te występują na glebach bielcowych, w północnej części powiatu. Natomiast w części południowej, na glebach żyzniejszych, w okolicy Rept, Miedar, Połomii i Szalszy, niewielkie powierzchnie zajmują lasy mieszane, grądy, buczyny oraz kwaśne dąbrowy.

Zespoły leśne łęgu olszowo-jesionowego i boru bagiennego występują miejscowo na niewielkich powierzchniach. Łącznie siedliska borowe zajmują ok. 80 % a siedliska lasowe ok. 20 % powierzchni. Najstarsze drzewostany zajmują około 20 % ogólnej powierzchni leśnej. W runie starszych lasów iglastych dominują: borówka czarna, borówka brusznica, śmiałek podgięty, siódmaczek, trzcinnik, szczawik zajęczy, trzęślica modra, wrzos oraz, w zależności od typu siedliska, paprocie a miejscami jeżyny i maliny.

Na szczególne wyróżnienie pod względem florystycznym i faunistycznym zasługują: rezerwat przyrody Segiet z okazałymi bukami i chronionymi roślinami, grąd Plewionka koło Mikołeski z cennym starodrzewiem grabowodębowym; starodrzew doliny Małej Panwi (liczne ok. 130-letnie sosny, świerki, dęby, wiązy oraz olchy i siedliska łęgowe), buczyny i grądyw Zespole Przyrodniczo-Krajobrazowym Repty, pomnikowe dęby w Zespole Przyrodniczo-Krajobrazowym Rybna koło Strzybnicy-Rybnej; fragmenty wiekowych dębów koło Połomii,

Księżego Lasu, Miedar i Boruszowic były rezerwat przyrody Dęby Boruszowieckie, lasy dębowo-sosnowe wokół osady leśnej Kolonia Woźnicka oraz na zachodzie regionu - cenne lasy liściaste w Lesie Łabędzkim.

2.8.2. Parki

Obecnie w granicach powiatu znajduje się 21 parków. Są to głównie parki pałacowe, dworskie i miejskie. Do największych i najlepiej zachowanych należą: Park w Reptach Śląskich o powierzchni 188 ha - od 2002 r. jest częścią Zespołu Przyrodniczo-Krajobrazowego, Park Pałacowy w Świerklańcu (160 ha), Park Pałacowy przy Technikum Leśnym w Brynku (36 ha), na terenie którego powstał, w latach 50, 5 hektarowy ogród botaniczny z ponad 600 gatunkami roślin, Park Pałacowy w Nakle Śl. (8 ha) oraz Park Pałacowy w Kamieńcu (6 ha). W tych parkach występuje większość rodzimych gatunków drzew, a z egzotycznych tulipanowiec, jodła kanadyjska, sosna wejmutka, iglicznia trójcierniowa, platan, dąb błotny, miłorząb chiński, magnolia. Niektóre wiekowe drzewa mają wyraźny charakter pomnikowy.

2.8.3. Kamieniołomy

Największy z kamieniołomów powstał w 1903 r. i znajduje się u podnóża Srebrnej Góry koło Bobrownik Śląskich. Wydobywano w nim dolomity. Kamieniołom charakteryzują pionowe ściany skalne o malowniczym wyglądzie, przedzielone półkami. Głębokość wyrobiska dochodzi do 60 m. W sąsiedztwie jest starszy kamieniołom - Blachówka, powstały w 1899 r.

W okolicach Nakła i Radzionkowa znajdują się liczne doły, powstałe po wydobyciu kamienia wapiennego. Inne interesujące wyrobiska pozostały w Kamieńcu. Obecnie, na skutek naturalnej sukcesji, powoli zarastają drzewami, krzakami oraz rzadkimi gatunkami roślin (goryczka krzyżowa i dziewięciśń bezłodygowy) a otaczające je wzniesienia i pola tworzą piękny krajobraz.

2.8.4. Świat zwierząt

Jak zmieniał się na przestrzeni wieków las, tak i świat zwierząt stopniowo ulegał zmianom w wyniku rozwoju osadnictwa, rolnictwa i przemysłu. W dawnej puszczy żyły niedźwiedzie, wilki, rysie, żbiki, tury i łosie oraz głuszcze, puchacze i orły tworząc wraz z roślinnością równowagę biocenotyczną. Ostatni niedźwiedź w naszym powiecie został upolowany na początku XVIII wieku. Ostatni ryś padł w 1903 r. koło Zielonej, w lasach należących do dóbr Donnersmarcków.

Z większych drapieżników najdłużej przetrwał „wyjęty spod prawa” wilk. Pomimo nieustannych prześladowań zdołał przetrwać w Lasach Lublinieckich w liczbie 2 sztuk. Na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku para wilków wyprowadziła tu nawet 5 młodych. Do wymarłych gatunków ptaków należy pięknie ubarwiona kraska oraz nasz największy leśny kurak, głuszec, który jeszcze na początku XIX w. występował nielicznie na terenie dzisiejszego powiatu.

2.8.4.1. Ssaki

Łoś to największy przedstawiciel rodziny jeleniowatych. W naszych lasach został do XVII w. prawie doszczętnie wytępiony. W regionie spotykane są głównie osobniki wędrowne. Szacuje się, że w niektórych latach przebywa tu od 3 do 5 łosiej, które możemy spotkać na podmokłych terenach m.in. w okolicy Brynicy, Nakła, Kalet i Strąkowa.

Liczebność jelenia europejskiego w granicach powiatu szacuje się na 700-800 sztuk. W latach 1999-2002 wysiedlono (reintrodukowano) kilkanaście sztuk danieli. Obecnie jest ich 80-90 szt. Jego ostoje znajdują się w okolicach Połomii, Świniowic i Kalet.

Sarna jest najczęściej spotykaną zwierzyną. Można się na nią natknąć w lesie, na łąkach i polach, ich liczebność określa się na około 2500 szt.

Populację dzika na terenie powiatu szacuje się na 600-700 szt. Borsuk występuje w liczbie do 80 szt. Jenot jest przybyszem za wschodniej granicy, tutejsze lasy widać dobrze mu służą, bo rozmnożył się do 200-260 szt., stając się groźnym drapieżnikiem dla mniejszych zwierząt.

Wydra jeszcze była tu dawniej rzadkością, teraz, po wielu latach, powróciła do naszych rzek i stawów. Jej stan liczebny ocenia się na 30-40 szt.

Po prawie 400-letniej nieobecności, dzięki staraniu leśników i ekologów wysiedlono w 1994 r. 23 szt. bobrów. Obecnie można je spotkać na 4 stanowiskach w liczbie 36-40 szt. Poza wymienionymi występuje również lis, zając, tchórz, łasica, gronostaj, kuna leśna i domowa, piżmak, wiewiórka, orzesznica, jeż, kret, karczownik, ryjówki, nornice i myszy. Na obszarze Natury 2000 w podziemiach stwierdzono zimowanie 10 gatunków nietoperzy. Jest to drugie co do wielkości zimowisko tych ssaków w Polsce.

2.8.4.2. Ptaki

Na terenie powiatu tarnogórskiego stwierdzono obecność 202 gatunków ptaków (z tego 24 gatunki wymienione są w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt), w tym 146 gatunków lęgowych, z tak rzadkimi w skali kraju jak: perkoz rdzawoszyi, bąk, bocian czarny, kaczka cyraneczka, orzeł bielik, pszczołojad, błotniak łąkowy, sokół kobuz, jarząbek, cietrzew, żuraw, brodziec krwawodzioby, brodziec samotny, rybitwa białowąsa, gołąb siniak, sowa włochatka, dudek, dzięcioły - zielony, zielonosiwy, syryjski, słowiki - rdzawy i szary, pokrzewka jarzębata, muchołówki - białoszyja i mała, pliszka cytrynowa, dziwonka, krzyżodziób świerkowy oraz ortolan. Znany każdemu bocian biały na terenie powiatu gnieździ się w liczbie 36 par. Z przelotnych i zimujących ptaków warto wymienić: czaplę białą, orła przedniego, orlika krzykliwego, rybołowa, krótkoszpona, sokoła wędrownego, rycyka, bataliona, orzechówkę, drożdżika, podróżniczkę, czeczotkę, jera i rzepołucha.

2.8.4.3. Płazy, gady i owady

Z występujących tu 18 gatunków płazów i gadów należy wymienić: traszkę grzebieniastą, kumaka nizinnego, rzekotkę drzewną, ropuchę paskówkę, zieloną i szarą, żaby zielone, trawne i moczarowe, jaszczurkę, żmiję zygzakowatą, zaskrońca a także bardzo rzadkiego węża gniewosza plamistego i żółwia błotnego, którego jedyne stanowisko znajduje się w dolinie Małej Panwi.

Z żyjących współcześnie organizmów żywych, owady tworzą najliczniejszą grupę (około 1 mln gatunków). W naszym regionie żyje ich kilka tysięcy. Do ciekawszych i chronionych należą m.in.: rohatyniec nosorożec, kozioróg dębosz, trzyszcz polny, biegacz skórzasty, turkuć podjadek, świetlik świętojański, pajak tygrzyk paskowany, mrówkolew pospolity, mrówka rudnica i kilka gatunków trzmieli. Motyle dzienne: pokłonnik osinowiec, mieniak tęczowiec, mieniak stróżnik, paź królowej, modraszki, rusałki - żałobnik, ceik, admirał, pokrzywnik, osetnik, kratkowiec i pawik. Motyle nocne (ćmy): pawica grabówka, zawisak borowiec, zawisak tawulec, fruczak gołąbek, niedźwiedziówka nożówka i krasopani poziomkówka.

2.8.5. Świat roślin

We florze powiatu występuje ponad pięćdziesiąt gatunków roślin chronionych, m.in.: cis, wawrzynek wilczczyko, bluszcz, paprotka zwyczajna, pióropusznik strusi, nasieżał pospolity, ciemiężycza zielona, kopytnik, lilia złotogłów, mieczyk dachówkowaty, pełnik europejski, kosaciec syberyjski, przylaszczka, barwinek pospolity, orlik pospolity, naparstnica zwyczajna, tojad dzióbaty, pierwiosnek lekarski i wyniosły, goryczki krzyżowa i orzęsiona, dziewięcisz bezłodygowy, bagno zwyczajne, rosiczka okrągłolistna, modrzewnica zwyczajna, gnidosz rozesłany, grążel żółty, grzybień biały oraz storczyki - obuwik pospolity, buławik czerwony i wielkokwiatowy, gnieźnik leśny, listera jajowata, podkolan biały i kruszczyk rdzawoczerwony.

3. ZAŁOŻENIA WYJŚCIOWE PROGRAMU

Założenia wyjściowe do opracowania Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska opierają się na uwarunkowaniach, zarówno tych, które dotyczą wszystkich regionów i są uwarunkowaniami zewnętrznymi, jak i tych, które wynikają z zamierzeń rozwojowych powiatu, determinujących przyszły kształt rozwoju gospodarczo-społecznego, a także środowiskowo-przestrzennego powiatu tarnogórskiego.

3.1. Uwarunkowania wynikające z polityki ekologicznej województwa śląskiego

„Program Ochrony Środowiska dla Województwa Śląskiego do 2013 r. z uwzględnieniem perspektywy do roku 2018” jest dokumentem określającym cele długoterminowe i priorytety w obszarze poprawy stanu środowiska województwa śląskiego. Cele te nakreślają konkretne wyzwania dla „Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska obejmującą „Aktualizację Planu Gospodarki Odpadami dla powiatu tarnogórskiego na lata 2004-2015 r.”. Są to:

- przywrócenie wysokiej jakości wód powierzchniowych oraz ochrona jakości wód podziemnych i racjonalizacja ich wykorzystania,
- polepszenie jakości powietrza atmosferycznego,
- zmniejszenie uciążliwości hałasu dla mieszkańców i środowiska poprzez obniżenie jego natężenia do poziomu obowiązujących standardów,
- kontrola i ograniczenie emisji promieniowania niejonizującego do środowiska,
- eliminowanie i zmniejszenie skutków dla środowiska z tytułu awarii przemysłowych,
- minimalizacja ilości powstających odpadów, wzrost wtórnego wykorzystania i bezpieczne składowanie pozostałych odpadów,
- przekształcenie terenów poprzemysłowych i zdegradowanych województwa śląskiego,
- racjonalne wykorzystanie zasobów glebowych,
- ochrona zasobów złóż poprzez ich racjonalne wykorzystanie w koordynacji z planami rozwoju regionu,
- ochrona i wzrost różnorodności biologicznej (genetycznej, gatunkowej i siedliskowej) i krajobrazowej oraz wzrost lesistości województwa i ochrona lasów.

3.2. Uwarunkowania wynikające ze „Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000 – 2020”

Dokumentem będącym podstawą programowania rozwoju województwa, a pośrednio również rozwoju poszczególnych powiatów województwa, jest strategia rozwoju.

Strategiczne cele rozwoju województwa śląskiego sformułowane zostały w trzech następujących grupach:

Zasoby ludzkie, równość szans i zagadnienia społeczne wyznaczono:

- priorytet: edukacja, kultura, mobilność i aktywizacja zasobów ludzkich,
- priorytet: integracja społeczna, bezpieczeństwo i zdrowie.

Gospodarka, innowacyjność i inne ramowe uwarunkowania wyznaczono:

- priorytet: restrukturyzacja i rozwój gospodarki,
- priorytet: innowacje, technologie, działalność B+R.

Infrastruktura, aspekty przestrzenne, środowisko wyznaczono:

- priorytet: ochrona i kształtowanie środowiska oraz przestrzeni,
- priorytet: transport, komunikacja i informacja.

Ponadto wyznaczono 2 priorytety horyzontalne powiązane z wszystkimi polami:

- priorytet: współpraca międzyregionalna i międzynarodowa, w tym transgraniczna,
- priorytet: współpraca wewnątrz regionalna.

W szczególności podstawą dalszej poprawy ochrony i kształtowania środowiska oraz przestrzeni są następujące cele:

W województwie śląskim konieczna jest rozbudowa oraz unowocześnianie infrastruktury ochrony środowiska na całym jego obszarze. Jej wysoka jakość będzie przyczyniała się do wzrostu konkurencyjności regionu. Infrastruktura środowiskowa w zakresie gospodarki wodnej powinna zapewniać dostawę odpowiedniej ilości wody pitnej oraz zbieranie, oczyszczanie i zrzut ścieków. Szczególną uwagę trzeba zwrócić na zintegrowane projekty wodne, które powinny brać pod uwagę zarówno jakość, jak i ilość wody w dorzeczach, co wymaga to m.in. porozumień ponadregionalnych np. w zakresie ochrony rzek.

Budowa infrastruktury środowiskowej w zakresie gospodarki wodnej powinna łączyć w miarę możliwości retencję wód oraz gospodarcze i rekreacyjne jej wykorzystanie. Szczególną uwagę należy zwrócić na przebudowę systemu retencji wód powierzchniowych oraz ochronę terenów występowania zbiorników wód głębinowych. Rozbudowa obiektów infrastruktury hydrotechnicznej

powoduje zwiększenie obecnie retencjonowanych wód powierzchniowych, co ma ogromne znaczenie dla poprawy warunków wodnych terenów, szczególnie tych, które charakteryzują się ubogimi warunkami wodnymi. Wspierane będą nietechniczne sposoby zwiększania retencji oraz procesów samooczyszczania wody w dolinach nieuregulowanych rzek i hamowane tendencje do wprowadzenia nowej zabudowy na terenach zalewowych dolin rzecznych. Obecność zbiorników wodnych przyczynia się do zmniejszenia zagrożenia przeciwpowodziowego poprzez spłaszczenie fali powodziowej. Należy przeprowadzić restytucję zbiorników małej retencji i tam, gdzie jest to możliwe, zbudować nowe, aby przywrócić równowagę stanu wód w glebie.

Warunkiem uzyskania i utrzymania wysokiej jakości wód powierzchniowych jest budowa systemów gromadzenia i oczyszczania ścieków, systemów dopasowanych do przestrzennej struktury zabudowy i układu hydrograficznego województwa. Istotnym czynnikiem wpływającym na stan wód jest także dostępność i jakość infrastruktury komunalnej.

Problem racjonalnego gospodarowania odpadami zdecydowanie wykracza poza obszar gminy czy powiatu, dlatego też działania te muszą być koordynowane na szczeblu regionalnym, a dla odpadów niebezpiecznych nawet na szczeblu ponadregionalnym. Skuteczna gospodarka odpadami ma duże znaczenie dla poprawy atrakcyjności terenu i powinna obejmować m.in.: minimalizację ilości powstających odpadów, segregację, powtórne wykorzystanie bądź bezpieczne składowanie.

Ochrona powietrza przed zanieczyszczeniami jest najważniejszym zagadnieniem w ochronie środowiska, bowiem zanieczyszczenia powietrza oddziałują bezpośrednio na zdrowie człowieka, organizmy żywe, gleby, wody, a także na zabytki i budowlę. Ponadto zanieczyszczenia powietrza szybko przenoszą się na znaczne odległości, oddziałują na zmiany klimatu i wywołują niekorzystne zmiany w warstwie ozonowej. Należy ograniczać główne źródła zanieczyszczenia powietrza, którymi są emisja przemysłowa, niska emisja oraz emisja z wyrobów zawierających azbest, m.in. poprzez zastosowanie nowoczesnych technologii i alternatywnych źródeł energii oraz technologii eliminujących ze środowiska wyroby zawierające azbest. Znacznym emitorem zanieczyszczeń powietrza jest również transport samochodowy, który stanowi również główne źródło hałasu.

W celu podniesienia atrakcyjności regionu konieczna jest rewitalizacja terenów przemysłowych (w tym pogórnictwa) i powojennych oraz rekultywacja terenów zdegradowanych. Ważne jest również odnowienie i modernizacja infrastruktury urbanistycznej zdegradowanych centrów i dzielnic miast oraz struktury osadniczej obszarów wiejskich. W celu zapobieżenia

defragmentaryzacji ogólnodostępnych terenów otwartych niezbędna staje się ochrona i wzmocnienie walorów środowiska przyrodniczego oraz kształtowanie powiązań terenów otwartych w ramach regionalnej sieci ekologicznej i systemu obszarów chronionych.

Podjęcie powyższych działań będzie miało pozytywny wpływ na środowisko przyrodnicze, walory krajobrazowe i jakość życia mieszkańców.

Wśród powyższych celów szczegółowych istotne dla programu ochrony środowiska są te, które mogą mieć wpływ na zmianę stanu środowiska.

Rozwój województwa zmierza również do częściowego wyrównania dysproporcji między poziomem rozwoju poszczególnych obszarów. Strategia przewiduje rozwiązanie polegające na wspieraniu dalszej intensyfikacji rozwoju najbardziej aktywnych obszarów gospodarki Śląska, z przełamywaniem impasu gospodarczego obszarów wymagających aktywizacji.

W przypadku polityki gospodarowania zasobami pracy w aspekcie przestrzennym, strategia również proponuje rozwiązanie o charakterze pośrednim, polegające na poszukiwaniu aktywizacji gospodarczej obszarów o największym bezrobociu, z jednoczesnym wzmacnianiem niektórych miast (ośrodków subregionalnych), które mogą być ogniskami napływu ludności.

Powyższe cele i generalne tendencje rozwojowe prowadzą do trzech rodzajów działań, które mogą wywoływać niekorzystne zmiany w środowisku. Są to:

- intensyfikacja rozwoju aktywnych części obszaru Śląska,
- aktywizacja gospodarcza obszarów o niższym poziomie rozwoju,
- wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich.

3.3. Uwarunkowania wynikające ze „Strategii rozwoju powiatu”

Wśród celów przewidzianych w „Strategii rozwoju powiatu tarnogórskiego” znajduje się poprawa warunków ekologicznych, która ma się odbywać poprzez:

- ✓ podnoszenie świadomości ekologicznej społeczności powiatu (np. prowadzenie kampanii edukacyjnych),
- ✓ poprawa jakości środowiska naturalnego (rewitalizacja obszarów zdegradowanych, ograniczenie zanieczyszczenia powietrza, zachowanie i wzbogacenie bioróżnorodności, promocja alternatywnych źródeł energii),

- ✓ zachowanie i wzbogacanie elementów bioróżnorodności (bogactwa środowiska naturalnego).

3.4. Uwarunkowania wynikające z „Planu gospodarki odpadami”

Plan gospodarki odpadami dla powiatu tarnogórskiego zawiera opis aktualnego stanu gospodarki odpadami, prognozowanych zmian w tym zakresie, działań zmierzających do poprawy sytuacji w zakresie gospodarowania odpadami oraz opis instrumentów finansowych służących realizacji zamierzonych celów. Plan gospodarki odpadami również stanowi niezbędny, wstępny etap przygotowania kompleksowego i proekologicznego systemu gospodarowania odpadami na terenie powiatu. Plan gospodarki odpadami przewiduje podjęcie działań w zakresie gospodarki odpadami również powstającymi w sektorze komunalnym, takich jak: edukacja ekologiczna, selektywna zbiórka surowców i bioodpadów, segregacja surowców i odzysk bioodpadów w procesach kompostowania, selektywna zbiórka i demontaż odpadów wielkogabarytowych, selektywna zbiórka i przekazywanie do odzysku lub unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych w Kaletach.

Aktualizacja program ochrony środowiska Powiatu Tarnogórskiego na lata 2011 – 2018 uwzględnia zapisy aktualizacji „Planu gospodarki odpadami Powiatu Tarnogórskiego na lata 2004 – 2015”.

3.5. Uwarunkowania wynikające z zagospodarowania przestrzennego gmin powiatu tarnogórskiego

Gminy i miasta powiatu tarnogórskiego w większości posiadają plany zagospodarowania przestrzennego.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego stanowi podstawę planowania przestrzennego w gminie. Zgodnie z art. 14 ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym jest aktem prawa miejscowego. Planowanie przestrzenne to całokształt działań zmierzających do zapewnienia prawidłowego rozwoju poszczególnych obszarów kraju, sztuka organizowania przestrzeni na potrzeby człowieka przy jednoczesnym uwzględnieniu wzajemnych powiązań poszczególnych regionów, a nawet nadrzędnych interesów ogólnokrajowych.

Plany miejscowe określają obowiązkowo zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego.

4. PODSTAWY PROGRAMOWANIA I WDRAŻANIA ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO NA POZIOMIE LOKALNYM

4.1. Podstawy prawne wdrażania zrównoważonego rozwoju w powiecie

Powiat to ponadgminna jednostka (tak zwana ziemia) podziału terytorialnego kraju drugiego stopnia, o osobowości prawnej, której mieszkańcy tworzą z mocy prawa lokalną wspólnotę samorządową (społeczność powiatową). Misja powiatu sprowadza się do sprecyzowania istoty działalności powiatu ze względu na jego rolę i zasadnicze funkcje jakie ma spełniać na rzecz społeczności powiatowej i otoczenia powiatu. Misją powiatu i jego władz oraz organów (administracji) jest zaspokojenie potrzeb zbiorowych mieszkańców przez wykonywanie zadań publicznych nie zastrzeżonych ustawowo dla innych poziomów władzy, czyli centralnej, regionalnej i gminnej.

Działania powiatu sprowadzają się do zapewnienia mieszkańcom takich usług publicznych, z którymi gminy mogłyby sobie nie poradzić bądź byłoby to dla nich zbyt kosztowne i przekraczało możliwości pojedynczej gminy. Dla zapewnienia tych warunków ustawowo zostały nałożone na powiat określone zakresy działania, których generalnym celem jest zaspokajanie zbiorowych potrzeb powiatowej wspólnoty samorządowej dotyczących:

- ładu ekologicznego i bezpieczeństwa zdrowotnego poprzez realizację zadań w zakresie:
 - promocji i ochrony zdrowia (leczenia szpitalnego, nadzoru epidemiologiczno – sanitarnego i weterynaryjnego),
 - ochrony środowiska i przyrody,
 - gospodarki wodnej,
 - kultury fizycznej i turystyki,
- ładu społecznego (socjalnego) i bezpieczeństwa publicznego poprzez realizację zadań w zakresie:
 - edukacji publicznej (oświaty ponadgimnazjalnej),
 - pomocy społecznej,
 - polityki prorodzinnej,
 - wspierania osób niepełnosprawnych,
 - kultury i ochrony dóbr kultury,
 - porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli,

- ochrony przeciwpowodziowej, przeciwpożarowej i zapobieganiu innym,
- zagrożeniom życia i zdrowia ludzi i środowiska, obronności,
- ładu ekonomicznego i bezpieczeństwa poprzez realizację zadań w zakresie:
 - rolnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego,
 - przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy,
 - ochrony praw konsumenta,
 - transportu i dróg publicznych,
- ładu przestrzennego poprzez realizację zadań w zakresie:
 - zagospodarowania przestrzennego i nadzoru budowlanego,
 - geodezji, kartografii i katastru, gospodarki nieruchomościami,
- ładu instytucjonalno-politycznego poprzez realizację zadań w zakresie:
 - utrzymania powiatowych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
 - promocji powiatu.

Ustawa o samorządzie powiatowym wyszczególnia ochronę środowiska jako jedno z podstawowych zadań samorządu realizowanych w interesie lokalnej lub regionalnej społeczności.

Aktualnie obowiązujące prawo nakłada na lokalne społeczności obowiązek podejmowania wszelkich działań wobec środowiska, zgodnie z zasadą rozwoju zrównoważonego. Zasada ta stanowi podstawę rozwoju gmin, powiatów – rozwoju integrującego cele gospodarcze, społeczne i ekologiczne.

Celem tworzenia programów ochrony środowiska jest realizacja zasady rozwoju zrównoważonego przy podejmowaniu wszelkich działań na szczeblu gminy, powiatu (aspekt lokalny) lub województwa (aspekt regionalny). Dlatego też organ wykonawczy zapewnia możliwość udziału społeczeństwa w tworzeniu programu.

Na poziomie lokalnym (gmina, powiat) proces programowania zrównoważonego rozwoju nie jest ustawowym obowiązkiem nałożonym na wszystkie dokumenty strategiczne, tylko niektóre dokumenty mają taki obowiązek (tabela 5).

Tab.5. Ważniejsze dokumenty strategiczne sporządzone przez gminę i powiat

Nazwa dokumentu	Poziom zarządzania. Warunki wykonania	Podstawa prawna
Powszechna inwentaryzacja przyrodnicza	gminy opracowują fakultatywnie	
Strategia rozwoju	gminy, powiaty opracowują fakultatywnie	
Plan zagospodarowania przestrzennego	gminy obowiązek prawny	Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. tekst jednolity z późn. zm. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
Program ochrony środowiska	gminy, powiaty obowiązek prawny	Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska

4.2. Lokalna Agenda 21 jako narzędzie zarządzania zrównoważonym rozwojem w powiecie

Konferencja Narodów Zjednoczonych „Środowisko i Rozwój” zwana Forum Ziemi, która odbyła się w czerwcu 1992 r. w Rio de Janeiro była przełomowym, historycznym momentem w światowych wysiłkach na rzecz rozwoju zrównoważonego. Na konferencji tej przyjęto ideę ekorozwoju jako koncepcję rozwojową uznającą ochronę środowiska za składnik procesów gospodarczych i utożsamiającą tę działalność z racjonalnym gospodarowaniem zasobami przyrody.

Z punktu widzenia problematyki teorii zrównoważonego rozwoju największe znaczenie mają przyjęte w trakcie konferencji Deklaracja z Rio w sprawie środowiska i rozwoju oraz Globalny Program Działań - Agenda 21.

Deklaracja z Rio w sprawie środowiska i rozwoju, obejmująca 27 zasad nawiązujących do Deklaracji Sztokholmskiej, jest zbiorem zasad zrównoważonego rozwoju. Syntetyzuje osiągnięcia ekofilozofii ostatnich lat, wiążąc każdy przejaw ludzkiej działalności z dbałością o środowisko. Celem

Deklaracji jest ustanowienie nowego i sprawiedliwego światowego partnerstwa przez stworzenie nowych form współpracy między państwami, podstawowymi grupami społecznymi i narodami, a przez to jest osiągnięcie zrównoważonego rozwoju i wyższej jakości życia (zasada 8).

Najobszerniejszym, końcowym dokumentem Konferencji w Rio jest **Agenda 21**. Akt ten stanowi rozwinięcie zasad przyjętych w Deklaracji. Ponadto Agenda 21 jest pierwszym i jak dotąd, jedynym kompleksowym globalnym programem działań na rzecz zrównoważonego rozwoju. Uznawana jest powszechnie także za najważniejszy istniejący dokument dotyczący ochrony środowiska. Globalny Program Działań - Agenda 21 jest dokumentem ustanawiającym program działań na rzecz zrównoważonego rozwoju w perspektywie XXI w. i ma podstawowe znaczenie dla jego praktycznej realizacji. Dokument ten stwarza zarówno przesłanki dla światowej strategii zrównoważonego rozwoju, ale także wzywa społeczność międzynarodową do wspierania wszelkich działań służących wprowadzaniu w życie zrównoważonego rozwoju. Globalny Program Działań ma za zadanie przełożyć koncepcję rozwoju zrównoważonego na program złożony z określonych przedsięwzięć obejmujących globalną, krajową, regionalną i lokalną skalę działań. Wdrażanie rozwoju zrównoważonego to proces zachodzenia na danym obszarze wzajemnie powiązanych ze sobą zmian w sferze gospodarczej, społecznej, przyrodniczej, przestrzennej i instytucjonalno-politycznej. Agendę 21 charakteryzuje to, że powierza szczególną rolę władzom lokalnym w praktycznym wprowadzaniu koncepcji rozwoju zrównoważonego. Dlatego też jednym z podstawowych założeń idei zrównoważonego rozwoju jest stwierdzenie „Myśleć globalnie - działać lokalnie”. Zasada ta została przyjęta na regionalnej Konferencji Narodów Zjednoczonych w Rio de Janeiro w 1992 r. jako ogólny kierunek działania na rzecz rozwoju zrównoważonego.

Agenda 21 daje bezpośrednie przełożenie problematyki rozwoju zrównoważonego na wymiar społeczności i władz lokalnych. Zgodnie z jej zaleceniami ma się odbywać proces programowania rozwoju lokalnego, uwzględniający zasadę rozwoju zrównoważonego.

Lokalna Agenda 21 - lokalna wersja Agendy 21 – za szczególnie ważne zadania stawia te, które realizowane są na poziomie lokalnym. Mianowicie zakłada ona, że samorządy powinny stworzyć strategię rozwoju gminy w oparciu o konstytucję i współpracę z mieszkańcami, organizacjami społecznymi, grupami producentów, przedsiębiorców, młodzieży. W każdej gminie, powiecie czy też województwie powinno powstawać forum, które z jednej strony realizowałoby idee partnerstwa, a z drugiej byłoby przesłanką do procesu budowy regionalnego i lokalnego programu zrównoważonego rozwoju. Aby wyróżnić Lokalną Agendę 21 od innych działań na rzecz ochrony środowiska, Międzynarodowa Rada Inicjatyw Lokalnych na rzecz środowiska (IC-LEI) określiła, że praca nad Lokalną

Agendą polega na dokładnym rozeznaniu problemów, określeniu priorytetów i koniecznych działań dla osiągnięcia celu długofalowego, jakim jest zrównoważony rozwój na poziomie lokalnym.

Opracowanie Lokalnej Agendy 21 oznacza w praktyce konieczność tworzenia na szczeblu lokalnym:

- lokalnego, międzysektorowego lobby na rzecz ekorozwoju, dającego podstawy partnerstwa dla środowiska samorządu, biznesu, organizacji pozarządowych i lokalnych liderów,
- systemu informacji o zasobach powiatu (w tym inwentaryzacji przyrodniczej powiatu) programu ekorozwoju obejmującego:
 - ✓ lokalną politykę ekologiczną, opartą na rzetelnej diagnozie głównych problemów ekologicznych powiatu i wyznaczającą priorytety działań w zakresie gospodarki odpadami, ochrony ziemi, obszarów przyrodniczo cennych, jakości powietrza atmosferycznego, jakości wód itp. oraz określającą instrumenty i źródła finansowania przedsięwzięć proekologicznych w powiecie,
 - ✓ strategię ekorozwoju powiatu opartą na koncepcji rozwoju zrównoważonego i integrującą działania polityczne, gospodarcze i społeczne z działaniami na rzecz ochrony środowiska.

Bez uspołecznienia procesu tworzenia i realizacji programu ekorozwoju nie powstanie Agenda 21. Uspołecznienie oznacza uczestnictwo społeczeństwa w podejmowaniu kluczowych decyzji. Jego forma to bezpośredni udział przedstawicieli różnych sektorów w budowaniu partnerstwa dla ekorozwoju lub, inaczej ujmując, międzysektorowego lobby społecznego na rzecz realizacji ekorozwoju. Istnienie takiego lobby powinno być istotnym elementem bardzo złożonego i trudnego procesu tworzenia ładu polityczno-instytucjonalnego. Jest pierwszym i najważniejszym etapem tworzenia Agendy 21. Idea partnerstwa powinna być wiodącym przesłaniem na XXI wiek. Tworzenie na różnych poziomach (międzynarodowym, krajowym, lokalnym) partnerstwa dla ekorozwoju jest jednak nadal trudnym i zazwyczaj nie docenianym elementem budowy programu zrównoważonego rozwoju.

Z punktu widzenia zaawansowanej realizacji zaleceń Agendy 21 i zasad Deklaracji z Rio polskie gminy, powiaty i województwa można umownie podzielić na trzy grupy:

- I. W grupie tej zalecenia Agendy i zasady Deklaracji są praktycznie nieznane lub traktowane jako zbytek, na który samorząd nie może sobie pozwolić; ochrona środowiska traktowana jest jako bariera rozwoju gospodarczego.
- II. Grupa druga charakteryzuje się ograniczeniem pola zainteresowań wyłącznie do spraw ochrony środowiska, czyli budowy „małej” Agendy 21, równoznacznej z lokalną (regionalną) polityką ekologiczną lub jej częścią

(programem ochrony środowiska lub programem działań na rzecz środowiska)
- w Polsce właśnie taki sposób postrzegania Agendy jest najczęstszy.

III. Grupa trzecia cechuje się najwyższym poziomem wdrażania. Zasada Deklaracji z Rio -koncepcja zrównoważonego rozwoju włączona jest w cały proces planowania lokalnego i regionalnego, czyli budowę „dużej” Agendy 21. W tej grupie realizowana lokalna (regionalna) polityka zrównoważonego rozwoju jest wynikiem integracji polityki ekologicznej z innymi politykami sektorowymi.

Udział społeczności lokalnej w procesie budowy powiatowego programu ekorozwoju, w podejmowaniu kluczowych decyzji jest podstawowym zaleceniem Agendy 21, które z kolei przekładają się na tworzenie partnerstwa na rzecz zrównoważonego rozwoju. Tworzenie tegoż partnerstwa jest zadaniem trudnym i należy do często niedocenianych elementów budowy programu ekorozwoju. Brak partnerstwa na rzecz zrównoważonego rozwoju zmniejsza szansę realizacji wszelkich tworzonych programów działań proekologicznych.

4.3. Program ochrony środowiska jako podstawa realizacji rozwoju zrównoważonego na szczeblu powiatu

Jak już wspomniano ustawa Prawo ochrony środowiska wprowadziła nowy typ opracowań - programy ochrony środowiska. Ich ogólnym celem jest poprawa stanu środowiska przyrodniczego oraz warunków życia człowieka zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego. Cel ten może być osiągnięty poprzez cztery główne kierunki działań, które mają za zadanie:

- zbliżyć poszczególne regiony do standardów europejskich, które są zawarte w takich dokumentach, jak: *Strategia zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej* (2001), *Szósty program działań Wspólnoty w dziedzinie ochrony środowiska na lata 2001-2010*, *Europejska sieć ekologiczna NATURA 2000*, programy rolno-środowiskowe oraz Ramowa Dyrektywa Wodna (2000),
- realizować zadania zapisane w *Polityce ekologicznej państwa na lata 2009-2012 z perspektywą do roku 2016*, a także w *Narodowym programie rozwoju*,
- określić zadania własne samorządów, a także tak zwane zadania koordynowane przez wyższy szczebel organizacji samorządowej i państwowej; jest to również problem formułowania większych programów zadaniowych, które mogą być wspierane przez środki unijne z funduszy operacyjnych,

- pobudzić aktywność lokalnej społeczności w realizowaniu poprawy stanu środowiska; jest to problem podnoszenia świadomości ekologicznej w społeczeństwie; założenia programu ochrony środowiska powinny wchodzić do programów lokalnej edukacji formalnej i nieformalnej.

Programy ochrony środowiska są podstawowym instrumentem ochrony środowiska zgodnej z zasadą zrównoważonego rozwoju. Przejrzysty obraz działań związanych z ochroną środowiska w powiecie możliwy jest dzięki programowaniu rozwoju zrównoważonego pozwalającemu na uporządkowanie przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska. Programowanie rozwoju zrównoważonego przedstawia wizję stanu docelowego, jednocześnie określając sposoby realizacji i możliwości dojścia do tego stanu.

Zgodnie z art. 14 ustawy Prawo ochrony środowiska w programach ochrony środowiska należy uwzględnić:

- cele ekologiczne,
- priorytety ekologiczne,
- rodzaje i harmonogram działań proekologicznych,
- środki niezbędne do osiągnięcia celów, w tym mechanizmy prawno-ekonomiczne i środki finansowe.

Realizacja procesu zrównoważonego rozwoju na szczeblu powiatowym jest oparta między innymi na wdrażaniu zasad i celów zawartych w Polityce ekologicznej państwa, poprzez zastosowanie jej narzędzi i instrumentów, w tym również wielu aktów prawnych. W praktyce to właśnie normy prawne wyznaczają powiatom sposoby rozwoju zgodnego z zasadami zrównoważonego rozwoju. Umożliwiają one również kształtowanie ładu zintegrowanego, a także obligują samorządy lokalne do konstruowania odpowiednich opracowań strategiczno-planistycznych, udostępniają procedury zarządzania środowiskowego i programowania wydatków na przedsięwzięcia proekologiczne, co składa się w konsekwencji na proces planowania zrównoważonego rozwoju w powiecie.

Dokumentami o kluczowym znaczeniu dla lokalnej ochrony środowiska są:

- inwentaryzacja przyrodnicza,
- studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowywania przestrzennego,
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego,
- strategia rozwoju powiatu,
- plany gospodarki odpadami,
- program ochrony środowiska.

Powyższe dokumenty powinny cechować się spójnością, a także zawierać zadania długookresowe dotyczące ochrony i zarządzania miejscowymi zasobami środowiskowymi. Ponadto muszą one uwzględniać współzależności społeczne, ekonomiczne, przestrzenne i instytucjonalne. Ich zadaniem jest również koordynacja działań ekologicznych. Są także niezbędne w procesie zarządzania

środowiskowego. Jednakże tylko trzy z nich w świetle obowiązującego prawa są realizowane obowiązkowo. Są to:

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego,
- plan gospodarki odpadami,
- program ochrony środowiska.

Wdrażania pozostałych dokumentów powiat podejmuje się dobrowolnie w zależności od posiadanych środków finansowych.

Powiaty muszą podjąć się tak skomplikowanego procesu planowania lokalnego zrównoważonego rozwoju, między innymi po to, aby sprostać wymaganiom Polityki ekologicznej państwa, jak również zapewnić społeczności lokalnej jak najlepsze warunki życia.

Szereg ograniczeń, pojawiających się w procesie planowania zrównoważonego rozwoju, związanych jest przede wszystkim z barierą prawną, kadrową i finansową. Czynnikiem leżącym u podstaw tych barier jest głównie niespójność dokumentów na szczeblu centralnym. Ponieważ Polityka ekologiczna państwa w dalszym ciągu nie jest opracowaniem nadrzędnym w stosunku do innych polityk sektorowych, powoduje to dalsze rozbieżności na etapie konstruowania ustaw i rozporządzeń wykonawczych. Te z kolei są podstawowymi wytycznymi, które organizują prace urzędów powiatowych i dają możliwość kreowania i wpływania na lokalną politykę ochrony środowiska.

4.4. Nadrzędny cel Programu

Cel Programu ma duże znaczenie w procesie opracowywania polityki ochrony środowiska, jako element ukierunkowujący podejmowane działania. Dla Programu ochrony środowiska powiatu tarnogórskiego cel zdefiniowano następująco:

Zrównoważony rozwój powiatu, w którym ochrona środowiska ma znaczący wpływ na przyszły charakter tego obszaru i równocześnie wspiera jego rozwój gospodarczy i społeczny

Osiągnięcie tego celu będzie możliwe, gdy w realizację Programu ochrony środowiska zostaną włączone podmioty gospodarcze, organizacje pozarządowe oraz szereg innych instytucji i organizacji do wspólnego precyzowania problemów, sposobu ich rozwiązywania oraz wyboru priorytetów w działaniach na rzecz ochrony środowiska.

Proponowany cel nadrzędny Programu może zintensyfikować współpracę wewnętrzną (między poszczególnymi wydziałami Starostwa Powiatowego)

i współpracę zewnętrzną (z administracją szczebla wojewódzkiego, sąsiednimi gminami, powiatowymi podmiotami gospodarczymi).

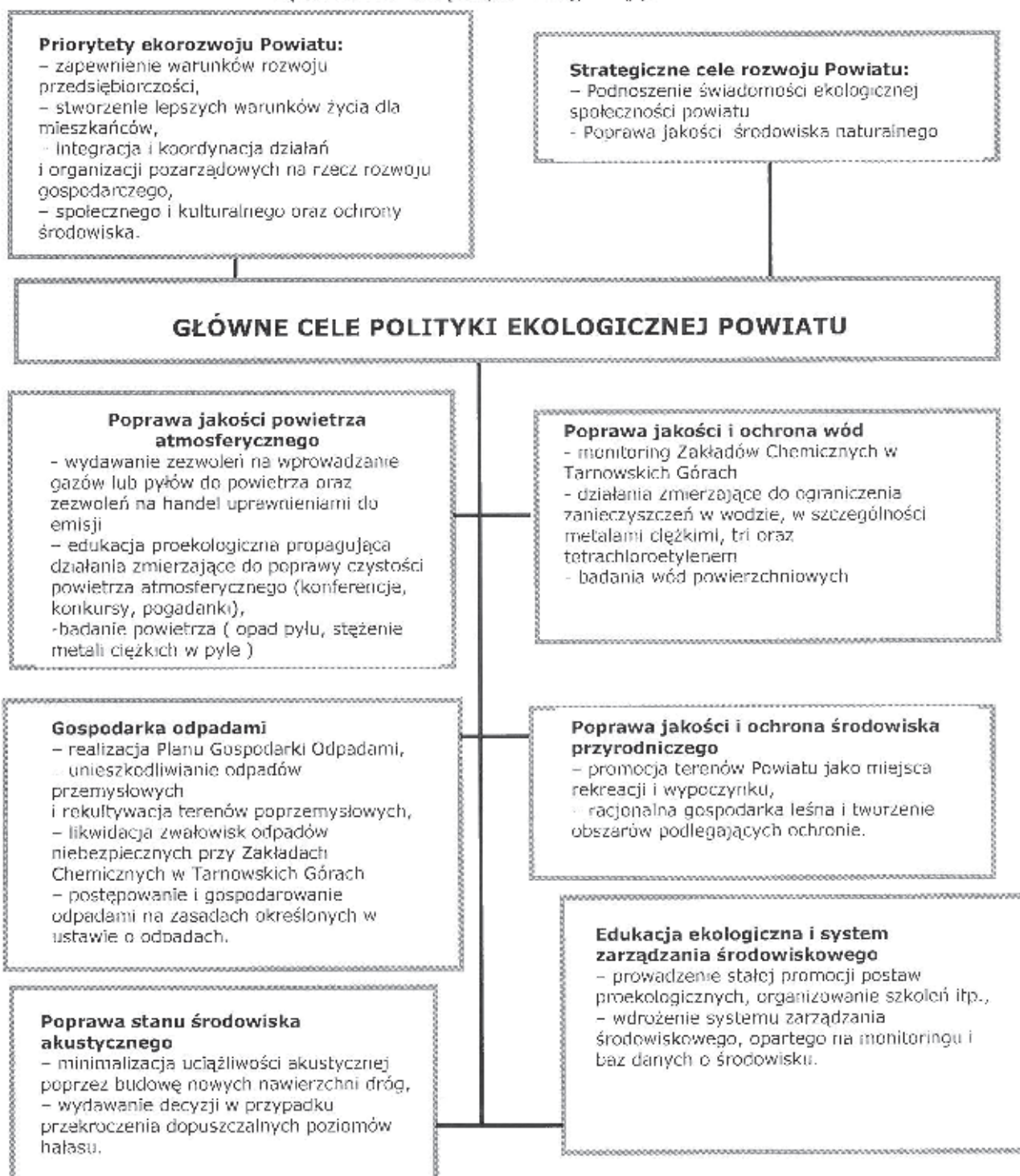
Określony cel stanowi podstawę do podejmowania decyzji w zakresie działań i przedsięwzięć inwestycyjnych w dziedzinie ochrony środowiska. To z kolei przyczyni się do realizacji zadań ujmujących szerszą perspektywę czasu i jest warunkiem otrzymania środków finansowych (w tym Unii Europejskiej) na duże projekty inwestycyjne.

Nadrzędny cel będzie też zaczątkiem funkcjonowania nowego, trwałego systemu zarządzania środowiskiem w powiecie.

4.5. Cele polityki ekologicznej Powiatu

Celem polityki ekologicznej jest wprowadzenie na danym obszarze ładu ekologicznego. Dokumentem, który odzwierciedla ten postulat jest polityka ekologiczna państwa, która oparta jest na europejskich zasadach rozwoju zrównoważonego. Odzwierciedleniem celów i zadań oraz sposobów ich osiągnięcia, w odniesieniu do danego powiatu, zawartych w polityce ekologicznej państwa jest regionalna polityka ekologiczna, w tym także powiatowa. Lokalna polityka ekologiczna obszaru opiera się na rzetelnej diagnozie głównych problemów ekologicznych powiatu. Wyznacza ona również priorytety działań w zakresie jakości powietrza atmosferycznego, gospodarki odpadami, gospodarki wodno-ściekowej, ochrony ziemi i obszarów cennych przyrodniczo, ochrony przed hałasem itp. Określa ona również instrumenty i źródła finansowania przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska. Poniższy rysunek 3 obrazuje główne cele polityki ekologicznej oraz priorytety i strategiczne cele Powiatu Tarnogórskiego.

Rys.3. Główny cele polityki ekologicznej powiatu

W oparciu o priorytet rozwoju Województwa Śląskiego „Poprawa jakości środowiska przyrodniczego i kulturowego w tym zwiększenie atrakcyjności terenu” określono cel operacyjny w strategii rozwoju Powiatu Tarnowskie Góry „Poprawa warunków ekologicznych”. Aby powyższy cel mógł zostać osiągnięty zostało wykonanych szereg zadań zmierzających do stworzenia odpowiednich programów zapewniających sprawną i fachową jego realizację.

5. CELE I ZADANIA O CHARAKTERZE SYSTEMOWYM

5.1. Edukacja ekologiczna społeczności Powiatu

Droga do ekorozwoju prowadzi przez świadomość ekologiczną danej społeczności. Ocena poziomu świadomości ekologicznej nie jest sprawą łatwą. Dojrzewanie świadomości ekologicznej następuje poprzez proces jej rozbudzania i kształtowania. Można przyjąć, że świadomość ekologiczna przeciętnego mieszkańca Powiatu Tarnogórskiego nie różni się od świadomości ekologicznej przeciętnego Polaka i pozostaje na etapie rozbudzania i kształtowania poprawnej postawy proekologicznej.

„Świadomość Ekologiczna” to forma świadomości społecznej zorientowana na problematykę środowiska. Funkcjonuje w dwóch zasadniczych sferach: opisowo-technicznej i aksjologiczno-normatywnej.

W sferze opisowo – technicznej można wyodrębnić wiedzę i wyobraźnię ekologiczną. Wiedza ekologiczna obejmuje znajomość procesów zachodzących w biosferze i ekosystemach o zależnościach i wzajemnych powiązaniach, stanowiących o równowadze ekosystemów oraz zależnościach i możliwościach przeciwdziałania negatywnym skutkom. Wyobraźnia ekologiczna to swoista dyspozycja, umiejętność przewidywania ekologicznych skutków podejmowanych działań zgodnie z wymogami wiedzy ekologicznej.

Sfera aksjologiczno – normatywna zawiera system wartości i norm etyki ekologicznej. Kształtowanie świadomości ekologicznej jest podstawowym celem edukacji ekologicznej. Budzenie, kształtowanie oraz promowanie świadomości ekologicznej odbywa się głównie poprzez szeroko pojętą edukację ekologiczną.

Edukacja ekologiczna realizowana jest:

- na różnych poziomach szkolnictwa – formalnie i nieformalnie
- w działalności pozaszkolnej – poprzez działalność różnych instytucji, organizacji formalnych i nie formalnych, mediów.

W obowiązujących aktualnie programach szkolnych, elementy edukacji ekologicznej odgrywają dużą rolę. Jednakże w krajach wyprzedzających nas w drodze do ekorozwoju jest powszechna i obejmuje w programach szkolnych wszystkie przedmioty.

Rozbudzoną świadomość ekologiczną trzeba we właściwy sposób kształtować, podnosić jej jakość. W niektórych dziedzinach dotyczących kształtowania

i ochrony środowiska proces rozbudzania świadomości ekologicznej mieszkańców jest bardzo zaawansowany i wymaga tylko właściwej strategii jej kształtowania, a także umacniania.

5.1.1. Kierunki działań w kształtowaniu świadomości ekologicznej

Stwierdzając stan rozbudzonej świadomości ekologicznej mieszkańców Powiatu Tarnogórskiego należy zauważyć istniejącą potrzebę:

- uzbrojenia w rzetelną wiedzę z zakresu ochrony i kształtowania środowiska,
- właściwego wykorzystania świadomości i wiedzy w polityce ekologicznej powiatu.

Specjaliści w dziedzinie metodyki edukacji ekologicznej na całym świecie są zgodni co do tego, że im wcześniej w procesie kształcenia i wychowania jest ona wprowadzona tym jest skuteczniejsza. Dzieci są najpodatniejsze na kształtowanie właściwych proekologicznych postaw. Częściej niż dorośli, ze zrozumieniem przyjmują konieczność wprowadzenia do swojego życia prośrodowiskowych zachowań, polegających czasem na rezygnacji z czegoś, co wydaje się bardzo wygodne. Są bardziej wrażliwe na zło, jakie wyrządzamy przyrodzie.

Głównym miejscem dla edukacji ekologicznej zawsze będzie szkoła. W szkołach i w przedszkolach jest prowadzona powszechna edukacja ekologiczna. Edukacja musi być nowoczesna, wykorzystująca najnowsze zdobycze metodyki. Powinna opierać się także na współpracy międzyszkolnej na poziomie lokalnym, regionalnym i międzynarodowym (globalnym). Należy przygotować dobre programy nauczania. Należy stworzyć odpowiedni system pozyskiwania funduszy na edukację ekologiczną w szkołach.

Najbardziej nagłą jest potrzeba przeprowadzenia kampanii na rzecz ograniczania ilości wytwarzanych odpadów oraz ochrony wód oraz powietrza. W tej kampanii muszą wziąć udział wszystkie zaangażowane w sprawy ochrony środowiska organizacje pozarządowe, administracja lokalna i wszystkie szkoły, związki wyznaniowe.

5.1.2. Stan wyjściowy

Dobrze prowadzona edukacja ekologiczna jest warunkiem powodzenia pozostałych działań w zakresie ochrony środowiska.

Edukacja ekologiczna prowadzona jest:

- w formalnym systemie kształcenia – obejmuje wychowanie przedszkolne, szkoły podstawowe i ponadpodstawowe,
- w strukturach pozaszkolnych – obejmuje działania prowadzone przez jednostki samorządowe, pozaszkolne organizacje ekologiczne, Lasy Państwowe, media i inne.

Mówiąc o jednostkach prowadzących edukację ekologiczną w powiecie tarnogórskim należy wymienić:

- powiatowe jednostki oświatowe,
- pozarządowe organizacje ekologiczne np. Liga Ochrony Przyrody, Stowarzyszenie Zielona Ziemia,
- Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych, Nadleśnictwa,
- Komendę Powiatową Państwowej Straży Pożarnej oraz Jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej,
- Media – działania informacyjne oraz promocyjne,
- Powiatowy Zespół Doradców Rolnych.

Działania z zakresu edukacji ekologicznej prowadzone są we wszystkich placówkach oświatowych na terenie powiatu. W zależności od możliwości i zaangażowania nauczycieli edukacja ekologiczna prowadzona jest w nich w różnym zakresie.

Podstawy programowe kształcenia ogólnego określa Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dn. 26.02.2002 r. ze zmianami (w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół), dotyczące podstawowych zadań szkoły w zakresie nauczania, umiejętności i pracy wychowawczej, uwzględniając w nich działania mające na celu wzrost świadomości ekologicznej uczniów. Rozporządzenie to wprowadza również obok przedmiotów i bloków przedmiotowych, realizację ścieżki międzyprzedmiotowej. Jedną ze ścieżek interdyscyplinarnych jest edukacja ekologiczna.

Tematyka ekologiczna stanowi element wielu przedmiotów, a jej właściwa realizacja zależy przede wszystkim od zaangażowania nauczycieli, od ich znajomości najważniejszych problemów z zakresu ochrony środowiska.

Pozaszkolna edukacja ekologiczna prowadzona jest przez:

1. SAMORZĄDY TERYTORIALNE

W jednostkach samorządu terytorialnego są utworzone komórki zajmujące się ochroną środowiska lub edukacją. Oprócz swych zadań regulaminowych prowadzą działania takie jak:

- propagowanie idei zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska,
- upowszechnianie wiedzy i informacji o środowisku,

- inicjowanie, wspieranie i koordynowanie działań w zakresie edukacji ekologicznej,
- promowanie i wdrażanie do placówek oświatowych programów edukacyjnych,
- wspieranie pozarządowych organizacji ekologicznych prowadzących działalność edukacyjną nastawioną na promowanie ochrony środowiska.

2. NADLEŚNICTWA I DYREKCJA LASÓW PAŃSTWOWYCH

Wszystkie Nadleśnictwa na terenie powiatu (Brynek, Świerklaniec, Siewierz, Zawadzkie, Koszęcin) mają opracowany Program edukacji leśnej społeczeństwa (zgodnie z Zarządzeniem nr 57 Dyrektora Generalnego LP). Program umocowany jest również na obowiązujących w Lasach Państwowych następujących dokumentach, definiujących zadania edukacji leśnej.

- „Polityka Leśna Państwa” przyjęta w 1997 r.,
- „Kierunki rozwoju edukacji leśnej społeczeństwa w Lasach Państwowych” 2003 r.

Programy uwzględniają działania z szeroko pojętej edukacji przyrodniczej: zajęcia w szkołach, konkursy, pogadanki, zielone lekcje, przeprowadzenie szkoleń, warsztatów dla nauczycieli.

Stała i powszechna edukacja leśna ma na celu między innymi:

- upowszechnienie w społeczeństwie wiedzy o środowisku leśnym i procesach w nim zachodzących oraz przekonanie o potrzebie obcowania z przyrodą,
- propagowanie wielofunkcyjnej zrównoważonej gospodarki leśnej prowadzonej przez Lasy Państwowe,
- zaakceptowanie roli lasu jako naturalnego środowiska życia dla wielu chronionych gatunków roślin i zwierząt,
- kształtowanie wizerunku leśnika w społeczeństwie i akceptacji jego działalności zawodowej.

Cele edukacji leśnej realizowane są w oparciu o następujące treści:

- budowa i funkcjonowanie ekosystemów leśnych,
- produkcyjne i pozaprodukcyjne znaczenie lasu,
- zagrożenia i ochrona lasów,
- ochrona przyrody,
- rola leśnika w gospodarowaniu zasobami przyrody.

Na terenie **Nadleśnictwa Brynek** powstała leśna ścieżka poznawcza, która umożliwia dzieciom, młodzieży i osobom dorosłym zapoznanie się z różnymi zbiorami roślin oraz daje możliwość praktycznego zrozumienia podstaw ekologii. Przebiega przez tereny cenne przyrodniczo i prezentuje elementy typowe dla ekosystemów leśnych tego nadleśnictwa.

Pierwsza część ścieżki poznawczej o długości 700 m pozwala zapoznać się z najliczniejszymi zbiorowiskami leśnymi - borami oraz ze zbiorowiskiem

łukowym. Liczne ustawione tablice dydaktyczne umożliwiają indywidualne korzystanie ze ścieżek. Odcinek ten posiada utwardzoną nawierzchnię, przez co staje się dostępny dla osób niepełnosprawnych.

Druga część ścieżki poznawczej o długości 900 m wyposażona jest w specjalną platformę widokową, służącą m.in. do obserwacji życia zwierząt w koronach drzew. Dodatkowym jej atutem jest wspaniały widok na pradolinę rzeki Stoły. Ten odcinek, poprzez mostek na rzece Stole, łączy ścieżkę z parkiem i ogrodem botanicznym Zespołu Szkół Ogólnokształcących i Ekologicznych (dawne Technikum Leśne).

Trzecia część przeznaczona jest dla bardziej wytrwałych wędrowników. Znajdują się tam drzewa pomnikowe - okazałe dęby szypułkowe oraz modrzewie, jak również fragmenty lasów dębowych na żyznych siedliskach pradoliny rzeki Stoły. Długość tej części to 800 m. Na trasie zwiedzania są opisane wszystkie rodzime gatunki drzew i większość gatunków krzewów występujących na niżu. W trakcie wędrówki można również spotkać wiele gatunków interesujących zwierząt. Na ścieżce prowadzone są przez cały rok zajęcia grupowe dla dzieci i młodzieży.

Lasy **Nadleśnictwa Koszęcin** zdominowane są głównie przez drzewostany sosnowe, które są typowym przykładem specyfiki prowadzenia gospodarki leśnej wynikającej z intensyfikacji rozwoju gospodarczego we wcześniejszych okresach, jednak część terenów leśnych to siedliska żyzniejsze, gdzie bogactwo flory i fauny choć częściowo nawiązuje do naturalnych form jakie kiedyś dominowały. Wielka różnorodność występujących siedlisk stanowi cenny argument edukacyjny.

Dodatkowe atuty nadleśnictwa, jako miejsca prowadzenia edukacji leśnej, to:

- duża lesistość,
- zwarte kompleksy leśne,
- istnienie dróg leśnych udostępnionych turystycznie,
- funkcjonowanie szlaków Turystycznych:
 - ✓ niebieskiego (Szlak Józefa Lompy),
 - ✓ zielonego (Szlak Pomników Przyrody),
 - ✓ czarnego (Śladami dawnego hutnictwa),
- rezerваты przyrody,
- użytki ekologiczne,
- pomniki przyrody,
- Park Krajobrazowy Lasy nad Górną Liswartą (obejmuje część terenów nadleśnictwa),
- Ścieżka przyrodniczo-edukacyjna „Do bobrów” około 4,5 km w leśnictwie Zielona.

Tematyka ścieżki obejmuje zagadnienia związane z budową i funkcjami lasu, charakterystyką drzew leśnych oraz światem zwierzęcym, ze szczególnym zwróceniem uwagi na występowanie bobra. Jako atrakcję i ciekawostkę zarazem, utworzono przystanek „Gospodarstwo wiejskie” z ekspozycją żywych zwierząt gospodarskich (konie, owce, kozy, świnie, króliki, drób, ze szczególnym mieszkańcem – osłem). Cały „inwentarz” można dotknąć oraz osobiście karmić. Uzupełnieniem istniejącej ścieżki jest, utworzone w 2004 r., „Przytuliska zwierzyny łownej”, gdzie można z bliska podziwiać dzika „Herkulesa” łanią „Agatę” oraz młodego daniela i sarnę.

Punkty edukacyjne w leśnictwach:

- Lipowiec – w punkcie tym organizowane są różnorodne imprezy plenerowe dla grup zorganizowanych,
- Trójca „Uroczysko Potempowe” – punkt polecany ze względu na specyficzne walory i położenie na terenie „Uroczyska Potempowego”. Mieści się tam Sala Kominkowa – pomieszczenie o charakterze sali konferencyjnej, służąca grupą do 40 osób z oryginalnym kominkiem, wyposażona w sprzęt multimedialny, umożliwiający prowadzenie zajęć z młodzieżą w różnych formach.

W zakresie edukacji leśnej i przyrodniczej nadleśnictwo stale współpracuje z przedszkolami i z wszystkimi placówkami oświatowymi różnych szczebli na terenie swojego działania.

Na terenie **Nadleśnictwa Świerklaniec** znajduje się wiele ciekawych obiektów, zarówno przyrodniczych, jak i historycznych między innymi 22 pomniki przyrody (pojedyncze drzewa, aleje zabytkowe), użytek ekologiczny – bagno Bruch, tereny przeznaczone do wypoczynku i rekreacji przy zbiorniku Rogoźnik, Nakło – Chechło, Pniowiec oraz Zielona. Różnorodność flory i fauny w Nadleśnictwie Świerklaniec stanowi cenny argument edukacyjny. Korzystne położenie Nadleśnictwa Świerklaniec jest bardzo dobrym atutem do wypoczynku i edukacji ekologicznej.

Przez tereny Nadleśnictwa Świerklaniec przebiega 8 szlaków turystycznych, które stanowią dodatkowe źródła atrakcji:

- szlak Powstańców Śląskich – szlak zielony ok. 13,2 km,
- szlak Gwarków Tarnogórskich – szlak żółty 23,5 km,
- szlak Segiecki – szlak czarny ok. 4,1 km,
- szlak Nakielski – szlak czarny – ok. 8,0 km,
- szlak Świerklaniecki – szlak niebieski 23,3 km,
- szlak Husarii Polskiej – szlak czerwony (rowerowy) 18,5 km,
- szlak Tysiąclecia szlak zielony 10,1 km.

Na terenie Nadleśnictwa Świerklaniec znajduje się ścieżka przyrodniczo-leśna. Wędrówkę po ścieżce przyrodniczo leśnej można rozpocząć przy

leśniczówce w Jędrysku – Kaletach, gdzie produkuje się sadzonki drzew i krzewów leśnych oraz ozdobnych. Następnie można udać się na pełną przygodę wyprawę w głąb lasu, gdzie można zaobserwować dużą różnorodność drzewostanów zarówno pod względem wieku (wszystkie fazy rozwojowe) poprzez różnorodność siedliskową (od siedlisk borowych po lasowe) oraz budowę (drzewostany jedno i wielopiętrowe). Można zaobserwować różne metody ochrony lasu począwszy od grodzień po budki lęgowe, elementy ochrony przeciwpożarowej (zbiornik przeciwpożarowy, pasy przeciwpożarowe), łowieckie urządzenia od ambony po pasieki. Na końcu ścieżki znajduje się wiata edukacyjna z miejscem, gdzie można rozpaścić ognisko i upiec kielbaski. Ścieżka posiada kilka wariantów długości.

3. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE (W TYM ORGANIZACJE POŻYTKU PUBLICZNEGO)

Na terenie powiatu Tarnogórskiego działalność edukacyjną profilaktyczną oraz promocyjną w zakresie ochrony środowiska prowadzą między innymi:

A. Stowarzyszenie Przyjaciół i Sympatyków Ekologii „Zielona Ziemia”

Działalność organizacji opiera się na:

- edukacji ekologicznej społeczeństwa,
- prowadzeniu działalności proekologicznych zmierzających do poprawy stanu środowiska lokalnego i jego przywrócenie do stanu pierwotnego,
- ochronie środowiska poprzez kierowanie się zasadą zrównoważonego rozwoju,
- bieżącym prowadzeniu szkoleń edukacyjnych w zakresie działań zmierzających do poprawy stanu środowiska.

Stowarzyszenie w 2006 roku rozpoczęło kampanię pt. „Szukamy rady na odpady”. Kampania ta ma charakter cykliczny. Jak co roku zorganizowano konferencję na temat niskiej emisji w mieście Radzionków, która jest kontynuowana od lat raz w roku. Stowarzyszenie w ramach swej organizacji powołało zespół metodyczno-edukacyjny, który zajmuje się problematyką edukacji ekologicznej „od przedszkola do seniora”.

B. Stowarzyszenie Producentów Żywności „Zielona Etykieta”

Stowarzyszenie promuje produkcję bezpiecznej żywności cechującej się wysoką jakością. Prowadzi akcję promocyjną stosowania systemu HACCP. Prowadzi szkolenia dotyczące dobrej praktyki rolnej.

C. Liga Ochrony Przyrody Oddział w Tarnowskich Górach

Działalność organizacji opiera się na szeroko pojętej edukacji ekologicznej społeczeństwa poprzez:

- organizowanie konkursów,
- udział Zarządu Oddziału w różnego typu imprezach (z okazji Dnia Ziemi, Święta Polskiej Niezapominajki, Światowego Dnia Ochrony Środowiska) i zajęciach edukacyjnych, organizowanych w szkołach i przedszkolach, poświęconych tematyce ekologicznej,
- współdziałanie z jednostkami samorządu terytorialnego oraz przedsiębiorstwami w zakresie edukacji ekologicznej dorosłych i młodzieży, dotyczącej szczególnie ochrony zabytków przyrody, racjonalnej gospodarki odpadami, troski i starań o czystość i estetykę miejsc publicznych a także o pomnażanie zieleni,
- współpracę z Tarnogórskim Kołem Polskiego Klubu Ekologicznego.

D. Polski Klub Ekologiczny, Koło w Tarnowskich Górach

Związek promuje szeroko rozumianą edukację ekologiczną zarówno wśród dzieci i młodzieży, jak i osób dorosłych. Prowadzi kampanię edukacyjną dotyczącą zagadnień zrównoważonego rozwoju oraz czystej energii (źródła odnawialne).

E. Polskie Związki Wędkarskie działające na terenie powiatu tarnogórskiego.

Związek jest organizatorem wędkarstwa jako racjonalnej formy wypoczynku i rekreacji, stwarza członkom Związku dogodne warunki wędkowania. Działalność Związku polega także na rozwijaniu wśród członków umiłowania przyrody i krzewieniu znajomości zasad gospodarki rybacko-wędkarskiej, kształtowaniu postawy obywatelskiej i etyki wędkarskiej. Ponadto organizuje pracę szkoleniową wśród dzieci i młodzieży w zakresie popularyzacji sportu wędkarskiego poprzez organizację wędkarstwa, rekreacji i sportu kwalifikowanego. Dodatkowo organizuje egzaminy na kartę wędkarską. Związek działa na rzecz ochrony i racjonalnego używania wód.

4. KOMENDA POWIATOWEJ PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ W TARNOWSKICH GÓRACH ORAZ OCHOTNICZE STRAŻE POŻARNE

Wszystkie Jednostki Straży Pożarnej na terenie Powiatu Tarnogórskiego prowadzą działalność mającą na celu zapobieganie pożarom oraz innym zagrożeniom mającym niekorzystny wpływ na środowisko. Współdziałają w tym zakresie z instytucjami i organizacjami społecznymi. Prowadzą szeroko zakrojoną edukację ekologiczną wśród swoich członków i nie tylko oraz kampanię

informacyjną ludności o istniejących zagrożeniach pożarowych i ekologicznych, a także o sposobach ochrony przed nimi.

Cyklicznie Zarząd Oddziału Powiatowego Ochotniczych Straży Pożarnych RP w Tarnowskich Górach przeprowadza turniej „Wiedzy Pożarniczej i Ekologicznej” oraz konkurs plastyczny promujący właściwe zachowania wśród grup wiekowych dzieci i młodzieży, ze szczególnym podkreśleniem zachowania bezpieczeństwa pracy w gospodarstwach rolnych oraz środowiskach wiejskich, ze względu na dużą ilość wypadków w rolnictwie w skali kraju.

Kolejnym zagadnieniem, którym w najbliższej przyszłości pragnie zająć się ZOP OSP RP są tereny zalewowe. Kontynuowane będą turnieje „Wiedzy Pożarniczej i Ekologicznej” oraz konkursy plastyczne.

5. MEDIA

Zdecydowanie największy wpływ na poziom świadomości ekologicznej społeczeństwa mają media. Podkreślić należy, że istnieje ścisła zależność między wiedzą społeczeństwa z zakresu stanu środowiska i nastawieniem do działań na rzecz jego ochrony, a sposobem ukazywania problemów ekologicznych w mediach. Coraz większego znaczenia nabierają tematyczne programy publicystyczne, filmy popularnonaukowe o tematyce środowiskowej oraz reklama społeczna promująca działania przyjazne środowisku.

Działania propagujące edukację ekologiczną w Powiecie Tarnogórskim prowadzone są na bieżąco, poprzez różnego rodzaju konferencje, wykłady, seminaria, lekcje i zajęcia pozalekcyjne (warsztaty, koła zainteresowań) o tematyce związanej z ochroną środowiska oraz akcje proekologiczne. Regularnie zakapowane są również pozycje książkowe i czasopisma o tematyce ekologicznej, a także materiały szkoleniowe, pomocne w prowadzeniu zajęć proekologicznych. Organizowane są wycieczki rowerowe, piesze, a także objazdowe na łono natury, w celu rozwoju świadomości ekologicznej. Organizowane są konkursy o tematyce ekologicznej, w których bardzo chętnie biorą udział uczniowie szkół ponadgimnazjalnych Powiatu Tarnogórskiego.

5.1.3. Program działań niezbędnych do rozwoju edukacji ekologicznej

Podstawowe dokumenty określające cele i kierunki rozwoju edukacji ekologicznej w Polsce to:

- Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej „Przez edukację do zrównoważonego rozwoju”,
- Narodowy Program Edukacji Ekologicznej,

➤ **Polityka Ekologiczna Państwa.**

Jednym z podstawowych zadań, których realizacja spoczywa na władzach samorządowych powiatu, placówkach oświatowych oraz organizacjach ekologicznych jest wypracowanie spójnego systemu powszechnej edukacji ekologicznej oraz uwzględnienie i doskonalenie w nim wszystkich form edukacji.

Współpraca w zakresie propagowania edukacji ekologicznej poprzez media powinna być realizowana w zakresie lokalnym (powiat), jak również we współpracy z całym województwem i zaowocować cyklicznym ukazywaniem się artykułów.

Kształtowanie świadomości ekologicznej dzieci i młodzieży jest ważnym zadaniem realizowanym w formalnym systemie kształcenia, obejmującym wychowanie przedszkolne, szkolnictwo podstawowe i ponadpodstawowe oraz szkolnictwo wyższe. Ważnym zadaniem jest wprowadzanie do programów szkolnych zagadnień związanych z edukacją ekologiczną, szczególnie dotyczącą tych problemów, które dla poszczególnych gmin powiatu tarnogórskiego są najistotniejsze np. ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, ochrona powietrza atmosferycznego, ochrona przed hałasem, selektywna zbiórka odpadów, ochrona zasobów przyrodniczych, ochrona lasów itp.

Nauczyciele podejmujący się realizacji zagadnień związanych z edukacją ekologiczną będą kontynuować zarówno współpracę ze sobą, jak i współpracę z instytucjami/organizacjami wspierającymi ich działalność:

- Urzędami Gmin, Starostwem Powiatowym, Urzędem Marszałkowskim, Urzędem Wojewódzkim,
- Pozarządowymi Organizacjami Ekologicznymi,
- Nadleśnictwami.

Coraz szerzej w szkolnictwie promowane i wdrażane są metody aktywizujące i poszukujące, praktyczne ćwiczenia, lekcje w terenie, pozwalające na ukształtowanie postawy odpowiedzialności za środowisko i jego ochronę. Szczególnie istotny jest pobyt w terenie, który daje okazję do bezpośredniej obserwacji środowiska i pomiaru poszczególnych jego komponentów. Ważne zadania spełniają ścieżki dydaktyczne, dobrze opracowane i wyposażone w materiały szkoleniowe pozwalające na samodzielną pracę ucznia. W perspektywie najbliższych lat planowane jest poszerzenie bazy do prowadzenia zajęć.

Edukacja przyrodnicza obejmuje nie tylko edukację z wykorzystaniem ścieżek przyrodniczych. Ważnym elementem są lekcje w terenie prowadzone przez pracowników służby leśnej, jak również akcje organizowane przez organizacje pozarządowe. W szkołach cyklicznie jest przeprowadzana akcja „sprzątania świata”, „sadzenia drzewa” oraz imprezy przyrodnicze. W niektórych placówkach szkolnych i przedszkolnych prowadzona jest akcja zbiórki odpadów

wtórnych. Popularyzacji wiedzy ekologicznej służą również akcje letnie organizowane przez ZHP, obozy ekologiczne, wędrowki, zdobywanie sprawności związanych z poznawaniem przyrody, jej ochroną, nabywanie umiejętności bezpiecznego (z punktu widzenia ochrony lasu) przebywania i obozowania w lesie.

Szczególnie ważną rolę w edukacji ekologicznej mają organy samorządowe. Powinny one współdziałać przy opracowywaniu i realizacji lokalnych programów edukacji ekologicznej z organizacjami, instytucjami, przedstawicielami zakładów pracy i społeczności lokalnych. Ze względu na możliwość wykorzystania komputerów coraz większe znaczenie będzie miała treść edukacyjna na stronach www oraz możliwość kontaktu i dyskusji z mieszkańcami drogą internetową. Duże znaczenie w edukacji ekologicznej dorosłych mają działania pozaszkolne podejmowane przez uczniów i nauczycieli. Umożliwiają one włączenie do programu edukacji ekologicznej społeczności lokalnych, bez których poparcia, żadne działania na rzecz ochrony środowiska nie powiodą się. Równocześnie wspólne działania dzieci i rodziców stwarzają szansę zmiany mentalności społeczeństwa i kształtowania świadomości proekologicznej. Kontynuacja przedsięwzięć związanych z edukacją ekologiczną w dużej mierze jest uzależniona od możliwości pozyskania na ten cel środków finansowych. Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej proponuje, aby środki te były proporcjonalne do sumy wydatków przeznaczanych na zadania inwestycyjne z ochrony środowiska w wysokości 2 – 2,5% tych funduszy w skali roku.

Powinno prowadzić się kampanie informacyjno-edukacyjne w zakresie:

- zapobiegania powstawania odpadów oraz segregacji u źródła,
- zmniejszenia zużycia wody,
- ochrony zasobów wód podziemnych,
- oszczędności energii elektrycznej i ciepłej,
- stosowania ekologicznych nośników energii ciepłej,
- ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej.

5.1.4. Cele i kierunki krótkoterminowe do roku 2014

1. Wspieranie finansowe i merytoryczne działań z zakresu edukacji ekologicznej prowadzonej w szkołach.
2. Pozyskiwanie funduszy na przeprowadzenie kampanii na rzecz ograniczania ilości wytwarzania odpadów.
3. Kontynuacja realizacji ścieżek edukacyjnych w szkołach.

4. Przeprowadzenie zróżnicowanych form edukacji ekologicznej dzieci i młodzieży.
5. Prowadzenie monitoringu edukacji ekologicznej na różnych poziomach kształcenia.
6. Dalsze zacieśnianie współpracy z przedszkolami, szkołami podstawowymi, gimnazjami i szkołami ponadgimnazjalnymi polegającej na:
 - wprowadzeniu wspólnego zakresu i formy podstawowej edukacji ekologicznej w ramach niektórych przedmiotów (chemia, przyroda, technika, WOS),
 - wprowadzaniu ścieżki międzyprzedmiotowej, ze szczególnym uwzględnieniem problemów występujących w obszarze ochrony środowiska na terenie powiatu,
 - przeprowadzaniu różnych konkursów w przedszkolach oraz placówkach oświatowych związanych z wiedzą ekologiczną,
 - współfinansowanie edukacji ekologicznej prowadzonej w ramach zajęć pozalekcyjnych oraz działalności pozaszkolnej.
7. Współorganizowanie kolejnych Konferencji Ekologicznych Regionu Tarnogórskiego, szkolenie kadr zajmujących się ochroną środowiska w Powiecie Tarnogórskim oraz innych osób zainteresowanych tym tematem, tj.:
 - urzędników samorządowych,
 - pracowników zakładów zajmujących się gospodarką odpadami,
 - nauczycieli oraz osoby społecznie zaangażowane w działania proekologiczne.
8. Nawiązanie współpracy ze szkołami, fundacjami ekologicznymi i wspólna organizacja:
 - imprez masowych powiązanych np. ze zbiórką odpadów,
 - konkursów z nagrodami dla grup formalnych i nieformalnych, związane z selektywną zbiórką odpadów, ochroną środowiska,
 - przeglądu filmów ekologicznych,
 - wycieczek szkolnych związanych z poznawaniem infrastruktury służącej szeroko rozumianej ochronie środowiska,
 - seminariów, sympozjów, konferencji itp.
9. Pozyskiwanie partnerów do finansowania edukacyjnych działań proekologicznych np. fundatorów nagród w organizowanych konkursach:
 - prowadzenie działań edukacyjnych na terenach cennych przyrodniczo,
 - współdziałanie władz Powiatu i gmin z mediami w zakresie prezentacji Środowiska.

5.1.5. Cele i kierunki długoterminowe do roku 2018 r.

1. Utrwalanie działań przedstawionych w zadaniach krótkookresowych.
2. Dobranie sprawdzonych programów do przeprowadzenia warsztatów szkolnych i szkoleń dla nauczycieli różnych przedmiotów.
3. Doposażenie szkół w materiały edukacyjne i informacyjne z zakresu ochrony środowiska.
5. Utworzenie sieci łączącej różne szkoły w celu podejmowania wspólnych, konkretnych działań związanych z potrzebami środowiska lokalnego.
6. Upowszechnienie zajęć z zakresu edukacji leśno-przyrodniczej na terenach lasów i terenach cennych przyrodniczo wzorem (Zespół Szkół Leśnych i Ekologicznych w Brynku).
7. Utworzenie sieci łączącej różne szkoły w celu podejmowania wspólnych, konkretnych działań, związanych z potrzebami środowiska lokalnego.

5.2. Rozwój gospodarczy powiatu w aspekcie ochrony środowiska

Istotnym czynnikiem wpływającym na stan środowiska naturalnego jest rozwój społeczno-gospodarczy powiatu. Analiza poszczególnych dziedzin gospodarki, tendencji i kierunków zmian w ich rozwoju, z punktu widzenia negatywnej presji na środowisko, pozwoli na przewidzenie działań minimalizujących to oddziaływanie. Ze względu na istnienie obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych oraz duży potencjał użytków zielonych, szansą dla rozwoju powiatu będzie rozwój miejsc przeznaczonych do wypoczynku niedzielnego (w tym agroturystyki), powstawanie wyspecjalizowanych gospodarstw (w tym gospodarstw ekologicznych), a na obszarach miejskich dalszy rozwój usług. Poniżej przeanalizowano tendencje i kierunki rozwoju turystyki i rekreacji, rolnictwa, przemysłu i systemu transportowego – w perspektywie do 2018 roku w kontekście środowiska.

5.2.1. Turystyka i rekreacja

Położenie geograficzne, walory krajobrazowe, duża lesistość, bogata sieć hydrograficzna oraz tradycja kulturowa składają się na korzystne warunki dla rozwoju turystyki i rekreacji na terenie powiatu Tarnogórskiego. Dają one

możliwość uprawiania turystyki pieszej, rowerowej, konnej, wodnej. Ziemia Tarnogórska i jej okolice kryją wiele skarbów przeszłości. To tutaj zaczęła się nowożytna historia górnictwa w Europie Środkowej. Świadectwem tego jest słynny dokument „Ordunku Głównego” wydany jesienią 1528 r. Stał się on wzorem dla wielu innych tego typu dokumentów. To tutaj rozpoczęła się kontynentalna historia maszyny parowej. Tutaj także mieszkali najbogatsi i najbardziej znaczący magnaci w dziejach Śląska – książęta von Donnersmarck i von Hohenlohe. To tutaj zbudowano śląską linię „Maginota”. Ziemia Tarnogórska gościła wielu sławnych Europejczyków – monarchów, mężów stanu, wybitnych twórców literatury i nauki. Powiat Tarnogórski może zachwycić swych gości wspaniałymi rezydencjami magnatów i pięknymi dworami szlacheckimi, zabytkami techniki i przemysłu – kopalnią zabytkową, skansenem maszyn parowych, wiszącym mostem. Niejedna świątynia czy kaplica mogą oczarować konesera sztuki. Na uwagę i wsparcie samorządów lokalnych zasługują także walory turystyczno-wypoczynkowe powiatu, związane z atrakcyjną przyrodą (duże obszary leśne, zalewy wodne). Tereny te powinny wykorzystać szansę bycia „zielonymi płucami” dla aglomeracji śląskiej. Na rozwój funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej liczą zwłaszcza gminy Świerklaniec (zalew Nakło-Chechło), Tworóg (duże kompleksy leśne, zalew Brzeźnica), Kalety (zalew Zielona, agroturystyka) i Zbrostawice (stadnina koni).

- ***Zamki, pałace, dwory***

- Tarnowskie Góry*

- Dworek Goethego z XVIII w. – miejsce pobytu J.W. Goethego i J.U. Niemcewicza.

- Rybna*

- Późnobarokowy pałac Warkoczów i Koschutzych z 1796 r. – miejsce corocznych festiwali muzyki kameralnej pt. „Kwartet Śląski i jego goście”. Niewielki park.

- Stare Tarnowice*

- Renesansowy zamek Wrochemów z pocz. XVI w.

- Brynek*

- Eklektyczny pałac z XIX w. – dawna rezydencja hrabiów Henckel von Donnersmarck, obecnie internat Zespołu Szkół Ogólnokształcących i Ekologicznych. Bardzo ciekawe wnętrze. Kaplica pałacowa. Zespół zabudowań gospodarczych z charakterystyczną wieżą ciśnień z zegarem.

- Kamieniec*

- Barokowy Pałac Lowenckronów i hrabiów Strachwitzów z pocz. XVIII w., zbudowany prawdopodobnie na fundamentach zamku z XV-XVI w. Obok Mysia Wieża, romantyczna ruina.

- Łubie*

- Klasyczny pałac Baildonów z połowy XVIII w. Niewielki park.

Nakło Śląskie

Pałac hrabiów Henckel von Donnersmarcków w stylu gotyku angielskiego z połowy XIX w. Niewielki park.

Szałsza

Neogotycki pałac Groelingów z 1877 r. Niewielki park.

Świerkłaniec

Pałac „Dom Kawalera” w stylu neorenesansu francuskiego z pocz XX w. – jedyna pozostałość dawnego zespołu pałacowego książąt von Donnersmarck. Obecnie hotel.

Grupa rzeźb, pozostałość po dawnej głównej rezydencji rodu tzw. „Mały Wersal”. Na wyspie przy drodze z Tarnowskich Gór do Siewierza resztki przyziemi dawnego zamku piastowskiego z końca XV w.

Tworóg

Klasyczny pałac książąt von Hohenlche-Ingelfingen z XVIII w.

Zielona

Zespół pałacowo-parkowy z XVIII w.

- **Zabytki Techniki i Przemysłu**

Tarnowskie Góry

Kopalnia Zabytkowa („Fryderyk”). Skansen maszyn parowych „Wielki Kanion Tarnogórski” – pozostałość po kopalni zabytkowej dolomitu.

„Sztolnia Czarnego Pstrąga” – Fragment dawnej sztolni „Fryderyk”, między szybami „Ewa” i „Sylwester”.

Krupski Młyn

25-metrowy Most Wiszący z lat trzydziestych XX w. – jeden z pierwszych na ziemiach dzisiejszej Polski.

Miasteczko Śląskie, Żyglinek

Spichlerz Dworski z 1795 r.

Niezdara, Tapkowice

Bunkry obszaru warownego „Śląsk” z okresu międzywojennego, tzw. śląska linia Maginota.

Bogactwo walorów krajobrazowych daje szerokie możliwości dla rozwoju turystyki.

W ramach promocji w latach 2009 -2010 wydano mapę turystyczną Powiatu Tarnogórskiego oraz folder informacyjny „Ciekawy Śląsk – Atrakcje Tarnogórskie”. Odnowiono oznakowania szlaków turystyki pieszej (Szlak Gwarków Tarnogórskich, Szlak Segiecki, Szlak Nakielski, Szlak Świerkłaniecki). Promowano miasto na targach turystycznych w Poznaniu

i Berlinie. Przeprowadzono akcje billboardową w ramach projektu „Wszystkie drogi prowadzą do nas – promocja turystyczna Powiatu Tarnogórskiego”. Powiat otrzymał na ten cel 425 tys. zł. dofinansowania w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007 – 2013. W ramach wyżej wymienionego projektu w 2010 roku opracowana została również Strategia Rozwoju Turystyki w Powiecie Tarnogórskim na lata 2011 – 2020. Strategia jest dokumentem planowania długookresowego, który zawiera zbiór decyzji mających na celu organizowanie warunków tworzenia atrakcyjności turystycznej powiatu, w tym prowadzenia działalności turystycznej przez różne przedsiębiorstwa i instytucje. Zawiera wizję rozwoju turystyki w powiecie.

5.2.2. Rozwój przemysłu turystyczno – rekreacyjnego bazującego na bogatych walorach powiatu

Cele operacyjne:

1. Opracowanie programu turystyczno-rekreacyjnego w powiecie Tarnogórskim, przyciągnięcie nowych grup turystów.

Kierunki rozwoju:

- a. wytyczenie nowych tras turystycznych, rowerowych i ścieżek ekologicznych,
- b. włączenie nowych tras turystycznych powiatu do istniejącej sieci krajowej.

2. Opracowanie i wdrożenie polityki informacyjno-promocyjnej powiatu.

Kierunki rozwoju:

- a. stworzenie Powiatowego Centrum Informacji Turystycznej,
- b. opracowanie zasad promocji turystycznej Powiatu i dobór odpowiednich narzędzi promocji,
- c. opracowanie przewodnika po trasach turystycznych,
- d. włączenie młodzieży w działania promocyjne i informacyjne,
- e. integracja działań promocyjnych instytucji, gmin, organizacji lokalnych
w zakresie rozwoju działań turystyczno-kulturalnych,
- f. opracowanie i upowszechnienie powiatowego kalendarza imprez kulturalnych.

3. Rozbudowa infrastruktury technicznej wspomagającej rozwój turystyki i rekreacji.

Kierunki rozwoju:

- a. usprawnienie komunikacji pomiędzy obiektami turystycznymi,
 - b. podnoszenie standardów obecnie istniejących obiektów turystycznych,
 - c. rozbudowa bazy noclegowo- gastronomicznej, rozrywkowej, kulturalnej itp.,
 - d. rozwój oferty agroturystycznej uzupełniającej ofertę turystyczną powiatu.
4. Prowadzenie działań służących zachowaniu walorów ekologicznych powiatu.

Kierunki rozwoju:

- a. budowanie świadomości ekologicznej mieszkańców,
 - b. prowadzenie systematycznych działań służących usunięciu zagrożeń ekologicznych w powiecie.
5. Współpraca z Lokalnymi Grupami Działania działającymi na terenie Powiatu w zakresie programów nakierowanych na rozwój obszarów wiejskich „Leader” oraz „Odnowa Wsi”. Rozwój agroturystyki będzie się przyczyniał do zdrowego spędzenia czasu wolnego, jak również do ochrony środowiska naturalnego i kulturowego.

5.2.3. Rolnictwo

Powierzchnia gruntów powiatu tarnogórskiego wynosi 64 274 ha. Użytki rolne stanowią 35,7% całej powierzchni, w tym udział gruntów ornych wynosi 25,3%, sadów 1,2%, użytki zielone 9,2%. Lasy zajmują ok. 50,5% ogólnej powierzchni. Na terenie powiatu znajduje się około 1200 gospodarstw rolnych. Gospodarstwa naszego powiatu charakteryzują się dużym rozdrobieniem oraz niewielką przeciętną wielkością gospodarstwa. Struktura gospodarstw rolnych jest niewykorzystana, większość gospodarstw jest w grupie do 5 ha. Najmniej jest gospodarstw w grupie powyżej 20 ha. Warunki przyrodnicze w znaczny sposób wpływają na rodzaj i plony upraw polowych. Gleby są o kompleksach od pszennego wadliwego (gmina Zbrosławice) do słabego żytńskiego (gmina Ożarówce).

W powiecie tarnogórskim dobrze rozwinięta jest produkcja kwiatów rabatowych, szkółek roślin ozdobnych, powstają nowoczesne szklarnie przeznaczone przede wszystkim do upraw kwiatów ciętych.

Dość powszechnym zjawiskiem w gospodarstwach jest dwuzawodowość. Mała jest ilość gospodarstw, w których rolnictwo stanowi jedyne źródło utrzymania.

Głównym celem środowiskowym dla osiągnięcia w rolnictwie i rozwoju obszarów wiejskich w ramach „Programu ochrony środowiska” jest dostosowanie obszarów wiejskich do warunków integracji z UE z uwzględnieniem charakteru produkcji rolniczej, minimalizacją wpływu gospodarki rolnej na środowisko i rozwój infrastruktury ochrony środowiska.

Kierunki rozwoju:

- promocja zdrowej żywności poprzez: udział w targach, szkolenia wyjazdowe, wymianę doświadczeń,
- budowa bazy przetwórstwa rolno-spożywczego poprzez m.in. budowę małych zakładów przetwórstwa rolno - spożywczego na bazie miejscowych produktów rolnych,
- zakładanie gospodarstw agroturystycznych,
- przystosowanie producentów żywności do norm UE np.(HACAP, ISO 9000) poprzez takie działania jak: identyfikacja producentów żywności wysoko przetworzonej i ich możliwości eksportowych, organizacja szkoleń dla właścicieli zakładów przetwórstwa i produkcji żywności,
- szkolenia na temat możliwości pozyskiwania przez rolników środków pomocowych z UE.
- Współpraca z fundacją LGD „Spichlerz Górnego Śląska” mającą na celu rozwój obszarów wiejskich 12 gmin w tym gminy Tworóg i Krupski Młyn.

Współpraca z Fundacją kładzie szczególny nacisk na zasadę zrównoważonego rozwoju, uwzględniając potrzeby ochrony i promocji środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno – kulturowych, rozwoju turystyki, popularyzacji i rozwoju produkcji wyrobów lokalnych i regionalnych, rozwoju zasobów ludzkich oraz promocji nowoczesnych technologii i społeczeństwa informacyjnego.

W obliczu występujących licznych zagrożeń w związku z wprowadzaniem na rynek żywności nie spełniającej wymagań UE, konsumenci poszukiwać będą artykułów spożywczych o wysokich walorach zdrowotnych, gwarantowanych odpowiednimi warunkami i metodami produkcji. Produkcja i przetwórstwo rolno-spożywcze prowadzone metodami ekologicznymi zapewniają uzyskanie produktów o wysokiej jakości, m.in. wolnych od hormonów, antybiotyków, pozostałości środków ochrony roślin.

Rozwój rolnictwa ekologicznego będzie sprzyjać wprowadzaniu i popularyzacji proekologicznych technologii produkcji roślinnej, ukierunkowanych na poprawę jakości produkcji i ochronę środowiska.

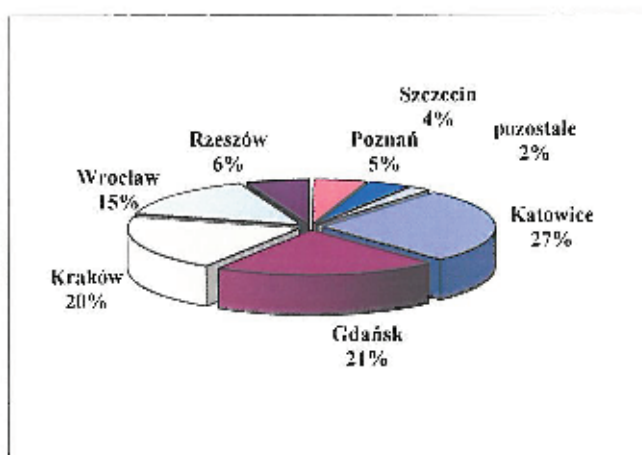
Rozwój infrastruktury technicznej, głównie budowa kanalizacji, oczyszczalni ścieków, obiektów gospodarki odpadami, będzie niezbędny dla prawidłowego funkcjonowania gospodarstw rolnych i poprawy życia mieszkańców obszarów wiejskich powiatu.

Współpraca z Lokalnymi Grupami Działania działającymi na terenie Powiatu w zakresie programów nakierowanych na rozwój obszarów wiejskich „Leader” oraz „Odnowa Wsi”, przyczyni się do rozwoju wsi.

5.2.4. Przedsiębiorczość

Analizując profil gospodarczy powiatu, nie sposób nie wspomnieć o funkcji transportowo-logistycznej, związanej z istnieniem w Tarnowskich Górach (jednego z największych w Europie) węzła kolejowego oraz przebiegiem trasy krajowej nr 11 łączącej Górny Śląsk z Wielkopolską i Pomorzem Zachodnim. O ile sektor kolejowy przeżywa w Polsce kryzys, to należy wiązać duże nadzieje z dynamicznym rozwojem transportu lotniczego, zwłaszcza międzynarodowego. Szansę rozwojową stanowi tu Międzynarodowy Port Lotniczy Katowice-Pyrzowice, którego część położona jest w granicach gminy Ożarówice. Port ten z roku na rok zwiększa liczbę obsługiwanych pasażerów, a ponadto stanowi ważny element w krajowej sieci lotniczych przewozów (cargo).

Rys.4. Rozwój ruchu Cargo w poszczególnych portach regionalnych

Źródło: dane Informatora Gospodarczego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego

Istniejące zakłady, ze względu na wzrost konkurencyjności rynku i zaostrzenie wymogów ekologicznych, wymagać będą dalszych restrukturyzacji i wprowadzania działań zmierzających do zminimalizowania wpływu przedsiębiorstwa na środowisko, jak również do zapobiegania powstawania

negatywnych oddziaływań i szkód w środowisku. Oprócz usprawnień technicznych, istotną rolę będą miały usprawnienia organizacyjne, które są trudniejsze, mniej wymierne w efektach i mniej konkretne od usprawnień technicznych. Istotne będzie podejmowanie dobrowolnych działań na rzecz środowiska, jak również upowszechnienie systemów zarządzania środowiskowego.

Cele operacyjne:

- stworzenie kompleksowego systemu wsparcia organizacyjnego i merytorycznego dla małych i średnich przedsiębiorstw,
- kreowanie korzystnego klimatu dla dalszego rozwoju lokalnych firm oraz przyciąganie inwestorów zewnętrznych,
- koordynacja procesu rozwoju infrastruktury technicznej i komunalnej niezbędnej dla rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości.

Kierunki rozwoju:

- utworzenie Powiatowego Ośrodka Informacji Przestrzennej gromadzącego zasoby informacyjne Powiatu,
- stworzenie oferty terenów i obiektów przeznaczonych na nowe inwestycje,
- dążenie do zapewnienia nowoczesnych standardów zarządzania w organizacjach samorządowych, przyczyniających się do polepszenia kontaktów i obsługi mieszkańców,
- promocja ofert inwestycyjnych Powiatu, jego walorów gospodarczych oraz organizacja targów i wystaw,
- dalsza rozbudowa i bieżąca modernizacja układu drogowego na terenie Powiatu,
- lobbing władz lokalnych na rzecz sprawnych procesów restrukturyzacyjnych w dużych zakładach przemysłowych Powiatu Tarnogórskiego.

5.2.5. System transportowy

Przez teren Powiatu Tarnogórskiego przebiega sieć dróg krajowych (długość ok. 60 km), dróg wojewódzkich (długość ok. 55 km), dróg powiatowych (długość 294,2 km) oraz gminnych i wewnętrznych. Biorąc pod uwagę klasy dróg to w powiecie tarnogórskim istnieje 77,5 km dróg kat.G, 125,5 km dróg kat. Z, 85,9 km dróg kat. L i 5,0 km dróg kat. D.

W granicach administracyjnych miast jest 96,7 km dróg, a drogi pozamiejskie mają długość 197,2 km. Z uwagi na znaczny w ostatnich latach przyrost natężenia ruchu, za którym nie podążały wystarczające środki finansowe, adekwatne do obciążenia sieci drogowej ruchem, stan dróg pogarsza

się. Jak wynika z analiz wykonanych przez Zarząd Dróg Powiatowych w ramach systemu oceny stanu nawierzchni, jedynie około 36% dróg powiatowych np. w Gminie Tarnowskie Góry ma stan wymagany. Z uwagi na duży przyrost obciążenia ruchem dróg krajowych i wojewódzkich (wg danych GDDKiA przyrost natężenia ruchu w okresie 5-letnim województwa Śląskiego wynosi ok. 40 % dla dróg krajowych oraz ok. 25% dla dróg wojewódzkich) część użytkowników dróg szuka alternatywnych dróg, co skutkuje przenoszeniem części ruchu z dróg wyższej kategorii na drogi powiatowe:

K – 78 – granica. woj. Świętokrzyskiego – Zawiercie – Siewierz - Tarnowskie Góry – Bytom – Gliwice – Rybnik – gr. Państwa (Chałupki), w powiecie przebiega przez teren gmin: Ożarówce, Świerklaniec, Tarnowskie Góry, Zbrostawice.

K – 11 – granica woj. Opolskiego – Bytom.

K – 94 – granica woj. Opolskiego – Pyskowice – Zabrze.

oraz drogi wojewódzkie: **W – 907, W – 908, W – 911, W – 912, W – 913, W – 789.**

Poniższa tabela 6 przedstawia zestawienie dróg wojewódzkich przebiegających przez teren powiatu.

Tab.6. Wykaz dróg wojewódzkich wchodzących w skład granic Obszaru administracyjnego powiatu tarnogórskiego

Lp.	Numer	Droga	Przebieg w powiecie tarnogórskim	Łączna długość [km]
1.	907	Wygoda-Kieleczka	Tworóg	16,4
2.	908	Częstochowa-Gliwice	Kalety, Miasteczko Śl., granica Tarnowskich Gór i Świerklańca	16,5
3.	789	Brusiek – Sośnica	Kalety	13
4.	911	Świerklaniec – Rozbark	Świerklaniec	2,9
5.	912	Miasteczko Śl., Świerklaniec	Miasteczko Śl., Świerklaniec	6,3
			Razem	55,1

Źródło: Zarząd Dróg Powiatowych w Tarnowskich Górach

W zakresie poprawy warunków ruchu drogowego budowana jest autostrada A-1 przebiegającej częściowo przez powiat tarnogórski, drogi ekspresowej S-1 (Pyrzowice – Podwarpie) i S-11 (Kołobrzeg – Poznań –

Tarnowskie Góry – A1) oraz poszerzenie drogi krajowej K-11, K-78 na odcinku obwodnicy Tarnowskie Góry.

Główny potok ruchu samochodowego odbywa się drogami krajowymi i wojewódzkimi. Szczególnie obciążona jest obwodnica K – 78, K – 11, odcinek drogi krajowej K – 11 (Bytom – Tarnowskie Góry). Najbardziej obciążone drogi wojewódzkie to droga nr W – 908, będąca przedłożeniem obwodnicy Tarnowskich Gór w kierunku Miasteczka Śląskiego, oraz dalej Kalet i Częstochowy oraz droga W – 911 łącząca dwie drogi krajowe K – 78 w Świerklańcu i K – 94 w Bytomiu. Pozostała część ruchu odbywa się drogami powiatowymi i gminnymi. Do najbardziej obciążonych dróg powiatowych należą drogi w centrach miast, w tym w Tarnowskich Górach i Radzionkowie.

Na terenie Powiatu Tarnogórskiego znajduje się Międzynarodowy Port Lotniczy „Katowice” w Pyrzowicach, który utrwalił swoją niekwestionowaną pozycję wśród lotnisk regionalnych, oferując stale rosnącą liczbę połączeń, systematycznie podnoszony standard obsługi pasażerów oraz coraz szerszy zakres usług liniom lotniczym. Obecnie wzrasta znaczenie Portu Lotniczego „Katowice” w Pyrzowicach. Jego rozbudowie towarzyszyć musi rozbudowa układu drogowego, zapewniającego szybki dostęp z głównych ośrodków miejskich województwa, jak i miast regionów ościennych. Lotnisko posiada bardzo dobre warunki meteorologiczne charakteryzujące się dobrą widzialnością, umiarkowanymi średnimi temperaturami oraz korzystnym rozkładem prędkości wiatru i najniższą w kraju ilością „dni nielotnych”.

Tab.7. Odległość MPL Katowice w Pyrzowicach od wybranych miast województwa śląskiego

Miasto	Odległość [km]
Katowice	34
Bytom, Chorzów, Sosnowiec	18
Tarnowskie Góry	23
Gliwice, Zabrze	44
Częstochowa	57
Tychy	55
Piekary Śląskie	17

Celem polityki transportowej państwa jest osiągnięcie w warunkach rozwijającej się w kraju gospodarki rynkowej, z uwzględnieniem konkurencji

międzynarodowej, zrównoważonego pod kątem technicznym, przestrzennym, gospodarczym, społecznym i środowiskowym, systemu transportowego.

Rozwiązania dotyczące układów sieci transportowych, Polska powinna dostosować do wymogów dyrektywy nr 1692/96/WE Unii Europejskiej z dnia 23 lipca 1996 roku, która obejmuje wytyczne dla wszystkich rodzajów transportu. W następnych latach nacisk kładziony będzie na rozwój dróg ekspresowych oraz poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego, standardu robót utrzymaniowych, nadrobienie zaległości w pracach modernizacyjnych. Istotnymi przedsięwzięciami będą w najbliższych latach: budowa oraz przebudowa i modernizacja dróg powiatowych i gminnych.

Proces modernizacji i rozbudowy infrastruktury drogowej, w perspektywie krótkoterminowej, wpływać będzie ujemnie na środowisko, powodując często zmiany nieodwracalne: wycinkę lasów, wyłączenie gleb, degradację walorów krajobrazowych. Jednak prawidłowo przeprowadzane inwestycje (z poszanowaniem wymogów ochrony środowiska), w perspektywie długoterminowej, przyniosą również skutki korzystne: poprawę bezpieczeństwa drogowego, zmniejszenie uciążliwości dla mieszkańców, poprawę płynności ruchu prowadzącą do zmniejszenia zanieczyszczeń, ograniczenie ilości nadzwyczajnych zagrożeń środowiska, uporządkowanie otoczenia dróg. W kontekście tendencji wzrostu motoryzacji i jakości przewozów pasażerskich, rozwój środków łączności wpłynie korzystnie na sprawność funkcjonowania sieci drogowej. Ważnym problemem jest podniesienie jakości usług w transporcie pasażerskim na terenie powiatu.

5.2.6. Działania minimalizujące zagrożenia środowiska, wynikające z rozwoju gospodarki

Poniżej podsumowano działania mające na celu minimalizację zagrożenia środowiska, wynikającego z rozwoju poszczególnych sektorów gospodarki (omówionych wcześniej). Przedstawiono również główne zagrożenia, które one powodują.

5.2.7. Kierunki działań minimalizujących zagrożenia wynikające z rozwoju turystyki i rekreacji

1. Przestrzeganie wymagań ochrony środowiska w odniesieniu do nowo powstających obiektów turystycznych i rekreacyjnych.
2. Dbłość o architekturę nowo powstających obiektów.
3. Wprowadzenie standardów wielkości działek i wyznaczanie terenów pod zabudowę.
4. Selektywny dostęp do terenów cennych przyrodniczo, w tym ochrona cennych terenów przed przeinwestowaniem.
5. Rozwój sieci ścieżek przyrodniczych i edukacyjnych.
6. Rozwój ścieżek rowerowych, pieszych, konnych.
7. Odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego eliminujące dzikie zagospodarowywanie obszarów cennych przyrodniczo,
8. Edukacja ekologiczna mieszkańców.

5.2.8. Kierunki działań minimalizujących zagrożenia środowiska wynikające z rozwoju rolnictwa

1. Rozwój rolnictwa ekologicznego i agroturystycznego z zachowaniem tradycyjnych metod gospodarowania.
2. Uwzględnianie w Planach Zagospodarowania Przestrzennego ograniczeń lokalizacji ferm wielkotowarowych (trzody chlewnej, drobiu, bydła) powyżej 1000 DJP, ze względu na dużą koncentrację zanieczyszczeń.
3. Modernizacja i odbudowa systemów melioracyjnych.
4. Poprawa struktury jakościowej i wartości przyrodniczej użytków rolnych.
5. Działania na rzecz edukacji rolników w tym wdrażanie „Kodeksu dobrej praktyki rolnej”.

5.2.9. Kierunki działań minimalizujących zagrożenia wynikające z rozwoju przemysłu

1. Rozwój sektorów przemysłu przyjaznych środowisku.
2. Wprowadzanie systemów zarządzania środowiskiem.
3. Wprowadzanie technologii mało i bezodpadowych.
4. Właściwe gospodarowanie terenami przemysłowymi.
5. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń.

5.2.10. Kierunki działań minimalizujących zagrożenia środowiska wynikające z rozwoju systemu transportowego

1. Poprawa standardów technicznych sieci drogowej.
2. Zwiększenie przepustowości i płynności ruchu drogowego poprzez budowę drogi ekspresowej S-11 Pyrzowice Lotnisko – Poznań.
3. Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców.

6. OCHRONA DZIEDZICTWA PRZYRODNICZEGO I RACJONALNE UŻYTKOWANIE ZASOBÓW PRZYRODY

6.1. Ochrona przyrody i krajobrazu

Środowisko przyrodnicze Ziemi, kształtowane od milionów lat przez czynniki naturalne (m.in. ruchy kontynentalne, zjawiska tektoniczne, zmiany klimatu - okresy zlodowaceń itp.), w ciągu kilku tysięcy lat zostało przekształcone działalnością człowieka. Bogate i zróżnicowane niegdyś biocenozy naturalne uległy silnej degradacji a ich powierzchnia uległa znacznemu zmniejszeniu. Wraz z kurczeniem się terytoriów o charakterze naturalnym, zanikają – czasem w bardzo szybkim tempie – liczne gatunki roślin i zwierząt, są wyniszczane siedliska ich bytowania. Całkowitemu przekształceniu ulega

krajobraz z naturalnego na antropogeniczny. Oczywiście wpływa to na zaburzenie stanu globalnej równowagi ekologicznej.

Wraz ze wzrostem liczby zjawisk niekorzystnych dla środowiska przyrodniczego, rośnie sprzeciw wielu gremiów na całym świecie przeciwko agresywnej i nieograniczonej ekspansji człowieka i postępującej destrukcji przyrody. Idea ochrony przyrody i środowiska znalazła odzwierciedlenie nie tylko w protestach i ruchach społecznych, ale także weszła na stałe do prawodawstwa wielu cywilizowanych krajów.

Zasady ochrony przyrody zaistniały także w polskim prawodawstwie. Ustawy:

- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.,
- Ustawa o lasach z dnia 28 września 1991 r. ,
- Ustawa Prawo łowieckie z dnia 13 października 1995 r.,
- Ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r.,

Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt. 2 Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r. (uwzględniono zmiany wprowadzone ustawą z dnia 27 lipca 2001r. o wprowadzeniu ustawy Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw ochrona przyrody ma na celu m.in.:

- utrzymanie procesów ekologicznych i stabilności ekosystemów,
- zachowanie różnorodności biologicznej,
- zachowanie dziedzictwa geologicznego i paleontologicznego,
- zapewnienie ciągłości istnienia gatunków roślin, zwierząt i grzybów, wraz z ich siedliskami, przez ich utrzymywanie lub przywracanie do właściwego stanu ochrony,
- ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień,
- utrzymywanie lub przywracanie do właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych, a także pozostałych zasobów, tworów i składników przyrody,
- kształtowanie właściwych postaw człowieka wobec przyrody przez edukację, informowanie i promocję w dziedzinie ochrony przyrody.

Ustawy te znalazły swoje stałe i istotne miejsce w procesie zarządzania i gospodarowania krajem. Wymienione ustawy (oraz wiele innych dokumentów wykonawczych) mają stanowić skuteczne narzędzie prawne w zachowaniu dóbr przyrody dla przyszłych pokoleń, gwarantować prawo obywateli do wszechstronnego korzystania z jej wartości oraz zapewnić ochronę i racjonalnie kształtować środowisko (stanowiące dobro ogólnonarodowe).

6.1.1. Stan wyjściowy

Obszary o wysokich walorach przyrodniczych zlokalizowane są na terenie większości gmin powiatu. Rejestr form ochrony przyrody prowadzony jest przez Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska w Katowicach lub gminy.

Poniżej wyszczególniono obszary chronione oraz niektóre z obszarów proponowane do ochrony – użytki ekologiczne.

Korzystne walory przyrodnicze i krajobrazowe na obszarze miasta Kalety prezentują rozległe obszary leśne w okolicach miejscowości Drutarnia, Mokrus i Zielona. Do użytków ekologicznych należy Łąka trzęślicowa w obrębie Zielona.

W gminie Krupski Młyn do terenów cennych przyrodniczo należą łąka „Żory”, łąki w Potępie. W gminie tej jest pięć użytków ekologicznych, które stanowią stawy „Oczko”, „Stawki”, „Potępa”, „Borowiany” oraz Starorzecze Małej Pani „Stara Rzeka”.

Na terenie Miasteczka Śląskiego znajdują się trzy obszary o łącznej powierzchni 330 ha, które mają zostać objęte ochroną prawną, są to:

- zespół przyrodniczo – krajobrazowy „Pasieki” koło Żyglinka o powierzchni ok. 268 ha,
- użytk ekologiczny „Staw Żyglinek” o łącznej powierzchni 2,86 ha,
- użytk ekologiczny kompleks stawów „Gierzyna” koło Miasteczka Śląskiego.

Do obszarów przyrodniczo cennych, objętych ochroną prawną i proponowanych do objęcia ochroną na terenie gminy Świerklaniec zalicza się:

- zespół przyrodniczo – krajobrazowy „Ruina romantyczna” o pow. 7,44 ha,
- lasy ochronne Nadleśnictwa Świerklaniec,
- las między zbiornikiem Kozłowa Góra i miejscowością Brynica oraz zadrzewienia wzdłuż obwałowań zachodniego brzegu zbiornika,
- dolina Brynicy – użytk ekologiczny „Starorzecza Bizja”,
- zbiorowiska roślinności szuwarowej nad zbiornikiem Kozłowa Góra proponowany obszar chronionego krajobrazu,
- zbiornik Kozłowa Góra (Jezioro Świerklaniec),
- obszary leśne między zbiornikiem Chechło – Nakło a Ostrożnicą,
- lokalne ciągi ekologiczne wzdłuż cieków.

Na terenie gminy Tworóg ze względu na walory przyrodnicze obszaru, można wyróżnić szereg obszarów przyrodniczo cennych. Są to:

- użytk ekologiczny „Rozlewiska Brzeźnicy” – sztucznie spiętrzony zalew na rzece Brzeźnicy,
- rezerwat częściowy „Bagno Tworowskie”,
- zespół przyrodniczo – krajobrazowy „Dolina Małej Panwi”,

- użytek ekologiczny „Osada leśna Krywałd” – położony nad rzeką Mała Panew,
- użytek ekologiczny „Bagno koło Mikołeski” – torfowisko miejscowe,
- rezerwat przyrody „Bór bagienny” koło Mikołeski,
- „Boruszowski Zespół Przyrodniczo – Krajobrazowy” – projektowany na terenach gmin Tarnowskie Góry i Tworóg,
- wyodrębnione lokalne obszary położone na terenie Nadleśnictwa Brynek.
- Lasy ochronne nadleśnictwa Brynek

Miasto Tarnowskie Góry posiada szereg cennych przyrodniczo obszarów. Waloryzacja przyrodnicza miasta zawiera 49 terenów cennych przyrodniczo. Do największych i najbardziej wartościowych należą między innymi:

- zespół przyrodniczo – krajobrazowy „Park w Reptach i Dolina Rzeki Dramy” – 248 ha (łącznie z częścią w Tarnowskich Górach 481,45 ha),
- obszar doliny rzeki Drama oraz jej dopływów,
- kompleks leśny nad Brzeźnicą jej dopływami,
- zadrzewienia przypałacowe w miejscowościach Kopanina, Lubię Górne. Wilkowice, Kamieniec oraz Szalsza, torfowiska i łąki wilgotne na terenie Doliny Zielonej w rejonie miejscowości Wieszowa,
- fragmenty Lasu Łabędzkiego,
- wyrobiska po cegielniach w rejonie Świętoszowic.

Na terenie powiatu, w ramach przeprowadzonej inwentaryzacji, stwierdzono występowanie około 140 pomników przyrody. Większość pomników przyrody to pojedyncze drzewa lub grupy drzew, a jedyne pomniki przyrody nieożywionej to głazy narzutowe w Truszczyca i Tarnowskich Górach. Gatunki drzew uznanych prawnie jako pomniki przyrody na terenie powiatu to przede wszystkim dęby szypułkowe oraz w mniejszych ilościach lipy drobnolistne, jesiony wyniosłe, buki zwyczajne, klony zwyczajne, leszczyny tureckie, wierzby kruche, wiąz szypułkowy i pojedyncze okazy innych różnorodnych gatunków. Należy tu zwrócić uwagę, iż na terenie Powiatu Tarnogórskiego, poza wyżej wymienionym, znajduje się szereg obiektów – głównie drzew, które klasyfikują się jako pomniki przyrody. Przykładem są tereny gminy Tworóg, posiadające szczególnie cenny starodrzew występujący w lasach, dolinach rzecznych oraz na skarpach i terenach zabudowanych.

Integralną częścią systemu obszarów chronionych jest system NATURA 2000. „NATURA 2000”, nazywana również „Europejską Siecią Ekologiczną”, to system obszarów chronionych, który ma zapewnić trwałą egzystencję florze i faunie Starego Kontynentu, zachowanie cennych, a przy tym zagrożonych siedlisk przyrodniczych oraz integrację ochrony przyrody z działalnością człowieka. Jej podstawowym celem jest ochrona przyrodniczego dziedzictwa

Europy i realizacja idei zrównoważonego rozwoju w skali ponad krajowej. Podstawę prawną ochrony europejskiej flory, fauny i siedlisk stanowią dwa akty:

1. Dyrektywa 79/409/EWG o ochronie dziko żyjących ptaków, zwana Dyrektywą Ptasią, uchwalona 2 kwietnia 1979 r., a następnie zmodyfikowana dyrektywami 81/854/EWG, 85/411/EWG, 86/122/EWG, 91/244/EWG i 94/24/EWG, na jej podstawie wyznaczane są obszary specjalnej ochrony (OSO),
2. Dyrektywa 92/43/EWG o ochronie siedlisk przyrodniczych oraz dziko żyjącej fauny i flory, zwana Dyrektywą Siedliskową, uchwalona 21 maja 1992 r. i zmieniona dyrektywą 97/62/EWG. Wyznacza ona specjalne obszary ochrony (SOO).

Na terenie powiatu tarnogórskiego występuje obszar systemu NATURA 2000. Obszar NATURA 2000 Podziemia Tarnogórsko – Bytomskie obejmuje powierzchnię ponad 3.401,2 ha zlokalizowaną na terenie Tarnowskich Gór, Bytomia, Zbrosławic i Radzionkowa. Podziemia tworzą wyrobiska po trwającej od XVI do XX wieku eksploatacji kruszców srebronośnych w postaci chodników, komór, szybów i sztolni, w tym 5 sztolni odwadniających. Istniejący w podziemiach specyficzny mikroklimat sprawia, że w Podziemiach Tarnogórsko – Bytomskich znajduje się drugie, co do wielkości, zimowisko nietoperzy w Polsce. Stwierdzono tutaj występowanie 10 gatunków nietoperzy: mroczka późnego, nocka Brandta, nocka rudego, nocka wąsatka, nocka Natterera, nocka Bechsteina, nocka orzęsionego, gacka brunatnego, gacka szarego i nocka dużego – gatunku wymienionego w załączniku II Dyrektywy Siedliskowej. Liczebność hibernujących w podziemiach nietoperzy szacuje się na kilkanaście tysięcy. Podziemia są zasiedlane przez nietoperze również w okresie letnim.

Badania fauny podziemi potwierdziły również występowanie roztoczy, dżdżownic, pajęczaków i owadów. Reprezentantami flory są mszaki i paprocie. Mykoflora występuje w ciemnej i głębokiej części podziemi i rozwija się na resztkach organicznych. Na ociosach można spotkać strzępki grzybni.

Świat Podziemi Tarnogórsko – Bytomskich to także różnorodne formy naciekowe: makarony (formy stalaktytów), zasłony, draperie, bardzo dobrze wykształcone polewy pokrywające powierzchnie ścian, chodników i spągu. Można tu także spotkać różnorodne perty jaskiniowe. W okresie zimowym w miejscach wnikania do wnętrza mroźnego powietrza, powstają nacieki lodowe.

Ze względu na wyjątkowe wartości historyczne, naukowe i zabytkowe, fragmenty Podziemi Tarnogórsko – Bytomskich w postaci Kopalni Zabytkowej Rud Srebronośnych i Sztolni „Czarnego Pstrąga” zostały wpisane na ogólnopolską Listę Pomników Historii.

Na rys. 9 (ZAŁĄCZNIK 1) przedstawiono mapę obszaru NATURA 2000 na terenie powiatu tarnogórskiego.

6.1.2. Praktyczna realizacja Programu Ochrony Środowiska Powiatu Tarnogórskiego na lata 2007 – 2015.

Starostwo na bieżąco wspiera działania mające na celu ochronę siedlisk roślin i zwierząt chronionych i przyrodniczo cennych oraz wartości krajobrazowych np. ochrona siedlisk nietoperzy. Starostwo wspólnie z gminami wspiera koła wędkarskie w przedsięwzięcia związane z ochroną wód np. zarybianie.

Do zadań starosty należy m. in. nadzór, doradztwo, ocena upraw w lasach nienależących do Skarbu Państwa. Starostwo prowadzi nadzór nad lasami prywatnym, przeprowadza doradztwo oraz wykonuje wizje lokalne w celu określenia jakie zabiegi powinny być przeprowadzone dla zachowania trwałości i zdrowotności lasów.

Zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju na terenach lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa prowadzona jest gospodarka leśna zgodna z zatwierdzoną dokumentacją. Nadzór nad realizacją zadania zapewniającego trwałość i ciągłość lasów w imieniu starosty sprawuje właściwi Nadleśniczowie.

6.1.3. Cele polityki ekologicznej państwa

Polityka Ekologiczna Państwa (PEP) w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016 bierze pod uwagę zobowiązania wynikające z przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Przy jej opracowywaniu uwzględniono nie tylko strategiczne i Programowe dokumenty Rządu Rzeczypospolitej Polskiej, ale także Wspólnoty Europejskiej. Polityka ekologiczna to dokument strategiczny, który przez określenie celów i priorytetów ekologicznych wskazuje kierunek działań koniecznych dla zapewnienia właściwej ochrony środowisku naturalnemu.

Najważniejsze działania priorytetowe na najbliższe lata, to m.in.:

- zamknięcie wysypisk nie spełniających wymogów UE,
- wprowadzenie w życie tzw. *zielonych zamówień*,
- wzmocnienie kadry inspekcji ochrony środowiska, która usprawni ochronę środowiska i pozwoli na kontrolę przestrzegania prawa,
- wspieranie platform technologicznych i ekoinnowacyjności w ochronie środowiska,
- przywrócenie podstawowej roli miejscowym planom zagospodarowania przestrzennego jako podstawy lokalizacji inwestycji,

- zwiększenie retencji wody,
- opracowanie krajowej strategii ochrony gleb,
- ochrona atmosfery (w tym realizacja założeń dyrektywy unijnej CAFE, dotyczącej ograniczenia emisji pyłów),
- ochrona wód (w tym redukcja o 75 % ładunku azotu i fosforu w oczyszczanych ściekach komunalnych),
- gospodarka odpadami,
- modernizacja systemu energetycznego,
- ochrona przed hałasem (w tym sporządzanie map akustycznych dla wszystkich miast powyżej 100 tysięcy mieszkańców i opracowania planów walki z hałasem),
- działania związane z nadzorem nad chemikaliami dopuszczonymi na rynek.

W zakresie **ochrony powietrza** zadania wynikające z PEP skoncentrowane będą na osiągnięciu dalszej redukcji emisji SO₂, NO_x i pyłu drobnego z procesów wytwarzania energii, modernizacji systemów energetycznych oraz w dalszym ciągu opracowywanie i wdrażanie przez właściwych marszałków województw Programów naprawczych w strefach, w których notuje się przekroczenia standardów dla pyłu drobnego PM₁₀ i PM_{2,5} zawartych w Dyrektywie CAFE, poprzez eliminację niskich źródeł emisji oraz zmniejszenia emisji pyłu ze środków transportu.

Dla dziedziny ochrony zasobów naturalnych PEP formułuje cel średniookresowy w sposób następujący: **„racjonalizacja gospodarowania zasobami wód powierzchniowych i podziemnych** w taki sposób, aby uchronić gospodarkę narodową od deficytów wody i zabezpieczyć przed skutkami powodzi oraz zwiększenie samofinansowania gospodarki wodnej”. Wskazuje się również, że „naczelnym zadaniem będzie dążenie do maksymalizacji **oszczędności zasobów wodnych** na cele przemysłowe i konsumpcyjne, **zwiększenie retencji wodnej** oraz skuteczna **ochrona głównych zbiorników wód podziemnych** przed zanieczyszczeniem”. Ponadto, zgodnie z PEP „naczelnym celem w zakresie ochrony zasobów wodnych jest **utrzymanie lub osiągnięcie dobrego stanu wszystkich wód**, w tym również zachowanie i przywracanie ciągłości ekologicznej cieków”. Wskazuje się, że „cel ten będzie realizowany przez opracowanie dla każdego wydzielonego w Polsce obszaru dorzecza planu gospodarowania wodami oraz Programu wodno-środowiskowego kraju”. Pod kątem **gospodarki odpadami**, PEP ustanowiła cele średniookresowe do 2016 r. są to m.in. utrzymanie tendencji **oddzielenia ilości wytwarzanych odpadów od wzrostu gospodarczego kraju, zwiększenie odzysku energii z odpadów komunalnych** w sposób bezpieczny dla środowiska, **zamknięcie wszystkich składowisk, które nie spełniają standardów UE i ich rekultywacja**, sporządzenie spisu zamkniętych oraz opuszczonych składowisk

odpadów wydobywczych, a także eliminacja kierowania na składowiska zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego oraz zużytych baterii i akumulatorów. PEP wskazuje także na konieczność pełnego zorganizowania krajowego **systemu zbierania wraków samochodów** i demontaż pojazdów wycofanych z eksploatacji, a także sugeruje zorganizowanie **systemu preselekcji sortowania i odzysku odpadów komunalnych**, aby na składowiska nie trafiało ich więcej niż 50% w stosunku do odpadów wytworzonych w gospodarstwach domowych.

W zakresie **ochrony przyrody** w PEP jako priorytetowe określono zachowanie bogatej różnorodności biologicznej polskiej przyrody, **dokończenie inwentaryzacji** i waloryzacji różnorodności biologicznej Polski, które stworzy podstawę do ustanowienia pełnej listy obszarów ochrony ptaków i ochrony siedlisk w europejskiej sieci Natura 2000, szczególnie szybko na obszarach, na których planowane są inwestycje infrastrukturalne przewidziane do współfinansowania ze środków Unii Europejskiej, a także kontynuacja **tworzenia krajowej sieci obszarów chronionych** (nowych parków narodowych, rezerwatów, parków krajobrazowych i pozostałych form i obiektów ochrony przyrody), z uwzględnieniem korytarzy ekologicznych, jako miejsc dopełniających obszarową ochronę przyrody. PEP wskazuje, że konieczne są dalsze prace w kierunku **racjonalnego użytkowania zasobów leśnych** przez kształtowanie ich właściwej struktury gatunkowej i wiekowej, z zachowaniem bogactwa biologicznego, co oznacza rozwijanie idei trwale zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej. Konieczna jest także **realizacja przez Lasy Państwowe „Krajowego Programu zwiększenia lesistości”**, z naciskiem na tworzenie spójnych kompleksów leśnych połączonych korytarzami ekologicznymi oraz dostosowanie gospodarki leśnej do wymogów wynikających z ochrony sieci obszarów Natura 2000 (zalesienia nie mogą zagrozić utrzymaniu ekstensywnego użytkowania łąk i pastwisk). W zakresie ochrony przed hałasem PEP wskazuje na konieczność dokonania wiarygodnej **oceny narażania społeczeństwa na ponadnormatywny hałas** i podjęcie kroków do zmniejszenia tego zagrożenia tam, gdzie jest ono największe, a także pilne **sporządzenie map akustycznych dla miast powyżej 100 tys. mieszkańców** oraz dla dróg krajowych i lotnisk i wynikających z nich Programów ochrony przed hałasem. W PEP proponuje się, aby likwidacja źródeł hałasu została osiągnięta poprzez tworzenie stref wolnych od transportu, ograniczenie szybkości ruchu, wymianę taboru tramwajowego na mniej hałaśliwy, a także budowę ekranów akustycznych. Konieczny jest także rozwój systemu monitoringu hałasu.

PEP nakłada konieczność stworzenia systemu prewencyjnego, mającego na celu **zapobieganie szkodom w środowisku** i sygnalizującego możliwość wystąpienia szkody. W przypadku wystąpienia szkody w środowisku koszty naprawy muszą w pełni ponieść jej sprawcy.

W zakresie **pól elektromagnetycznych**, powodowanych nie tylko przez linie wysokiego napięcia, ale także przez liczne stacje przekaźnikowe telefonii komórkowej PEP wskazuje na konieczność prowadzenia monitoringu.

6.1.4. Cele ekologiczne i kierunki działań na poziomie powiatu

W oparciu o priorytet rozwoju Województwa Śląskiego „Poprawa jakości środowiska przyrodniczego i kulturowego w tym zwiększenie atrakcyjności terenu” określono cel operacyjny w strategii rozwoju powiatu Tarnowskie Góry „Poprawa warunków ekologicznych”. Dla realizacji tego celu określone zostały kierunki przedsięwzięć.

Tab.8.Cele, kierunki przedsięwzięć oraz przykłady przedsięwzięć

Cel	Kierunek	Przykłady przedsięwzięć
Poprawa warunków ekologicznych	Podnoszenie świadomości ekologicznej społeczności powiatu	<ul style="list-style-type: none"> • Kampanie edukacyjne • Baza danych o cechach środowiska naturalnego powiatu
	Poprawa jakości środowiska naturalnego	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowanie listy warunków korzystania z środowiska (pozwolenia) • Rewitalizacja obszarów zdegradowanych • Ograniczanie zanieczyszczeń powietrza • Zachowanie i wzbogacanie elementów bioróżnorodności (bogactwa środowiska naturalnego) • Promocja alternatywnych źródeł energii

Źródło: Strategia rozwoju powiatu tarnogórskiego

Kampanie edukacyjne i konsekwentne działania na rzecz poprawy jakości środowiska naturalnego mogą przyczynić się do ocalenia atrakcyjności przyrodniczej powiatu tarnogórskiego, a to wobec stanu środowiska w sąsiednim Bytomiu, Piekarach Śląskich czy Gliwicach, może w niedalekiej przyszłości stanowić o regionalnej pozycji konkurencyjnej powiatu tarnogórskiego w wielu dziedzinach.

6.1.5. Kierunki działań na poziomie gminy. Wytyczne pomocne przy aktualizacji gminnych programów ochrony środowiska

1. Utrzymanie dotychczasowego stanu lub powiększanie terenów zieleni urządzonej: parki, ogrody działkowe, zielone tereny sportowe, aleje i szpalery drzew, większe skwery.
2. Renowacja terenów zieleni, w szczególności zabytkowych parków.
3. Zwiększanie zasobów zieleni przydrożnej i śródpolnej.
4. Rozbudowa sieci ścieżek rowerowych i szlaków pieszych, organizacja punktów widokowych.
5. Restrykcyjny nadzór nad przestrzeganiem zakazu wypalania łąk, ściernisk, rowów, itp.
6. Uregulowanie stanów prawnych parków wiejskich, starodrzewów, alei drzew.
7. Tworzenie nowych użytków ekologicznych, stanowisk dokumentacyjnych, pomników przyrody, korytarzy ekologicznych w dolinach rzek oraz obszarze Natura 2000, a także obszarów i obiektów o szczególnych walorach i znaczeniu przyrodniczym.
8. Ochrona, utrzymanie i tworzenie brakujących korytarzy ekologicznych.
9. Wykonanie inwentaryzacji przyrodniczej.
10. Przygotowanie wykazu gruntów marginalnych dla rolnictwa, które będą mogły być przeznaczone pod zalesienie.
11. Włączenie do działań edukacyjnych problematyki gospodarki leśnej i ochrony lasu oraz z ochrony przyrody.
12. Ujęcie opracowanych granic polno-leśnych lub ich aktualizacji w planach zagospodarowania przestrzennego.

6.2. Cele ekologiczne i kierunki działań w zakresie ochrony powierzchni ziemi

Gleba to powierzchniowa warstwa skorupy ziemskiej. Jest ona wytworem długotrwałych procesów odbywających się na powierzchni Ziemi. Wytworzenie 2-3 cm warstwy gleby trwa około 200 – 1000 lat. Tworzenie się gleby następuje w wyniku wietrzenia skał pod wpływem czynników klimatycznych oraz działalności organizmów żywych. Rozdrobniony materiał skalny ma zdolność zatrzymywania wody i powietrza. Sprzyja to pojawieniu się roślin, które utrwalają glebę. Szczątki roślinne oraz szczątki i odchody zwierzęce są rozkładane przez drobnoustroje

glebowe, co prowadzi do zwiększenia ilości próchnicy i wzbogaca glebę w związki mineralne.

Najbardziej rozpowszechnione niszczenie gleb jest spowodowane erozją. Erozja polega na mechanicznym niszczeniu powierzchni Ziemi przez różne czynniki zewnętrzne, połączonym z przenoszeniem produktów niszczenia. Rozróżnia się erozję wodną i wietrzną. Jednym z przykładów erozji wodnej jest spłukiwanie cząstek gleby przez wody deszczowe. Zjawisko to zachodzi podczas każdego deszczu, a jego nasilenie zależy od stopnia pokrycia ziemi roślinnością. Najlepszą osłoną gleb w przypadku erozji są lasy i zbiorowiska trawiaste.

Regulacja prawna zawarta w ustawie:

▪ zgodnie z zapisem w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. "Prawo ochrony środowiska", ochrona powierzchni ziemi polega na zapewnieniu jak najlepszej jakości, poprzez m.in.:

- racjonalne gospodarowanie,
- zachowanie wartości przyrodniczych,
- zachowanie możliwości produkcyjnego wykorzystania,
- ograniczenie zmian naturalnego ukształtowania,
- doprowadzenie jakości gleby do wymaganych standardów, bądź utrzymanie tych standardów.

Zgodnie z zapisami w „Strategii rozwoju województwa śląskiego” najważniejszymi źródłami przekształcenia i degradacji powierzchni ziemi są:

- erozja wietrzna ,
- działalność gospodarcza, głównie w sektorze wydobywczym oraz w przemysłach chemicznym i hutniczym,
- zakwaszenie,
- wpływ rolnictwa,
- wzrost powierzchni zainwestowanych (budowle, drogi).

6.2.1. Klasyfikacja stopnia zanieczyszczenia gleb

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska, z dnia 9 września 2002 r. w sprawie standardów jakości gleby oraz standardów jakości ziemi (tj. Dz.U. 2002, nr 165, poz. 1359) o zaklasyfikowaniu gruntu do odpowiedniej grupy decyduje zawartość metali ciężkich oraz mikro i makroskładników.

Zgodnie z wyżej wymienionym rozporządzeniem wyróżnia się trzy typy gruntów (A, B, C) określone na podstawie funkcji jaką pełnią oraz spełnianych przez nie standardów jakości, określonych w załączniku do tegoż rozporządzenia.

Wg Rozporządzenia Ministra Środowiska (§ 1.1) glebę uznaje się za zanieczyszczoną gdy stężenie co najmniej jednej substancji (metali ciężkiego) przekracza wartość dopuszczalną.

6.2.2. Stan wyjściowy

Stan czystości gleb i gruntów stanowi kolejny element środowiskowy. Rejon Tarnowskich Gór stanowił niegdyś ważny ośrodek wydobywania i przeróbki rud cynkowo – ołowionych, stąd też wysokie tło naturalne (wschodnie dolomitowe) oraz nakładająca się emisja pochodząca z tej gałęzi przemysłu. Nie bez znaczenia dla zanieczyszczenia gleby jest również udział przemysłu oraz energetyki.

Do głównych zagrożeń wynikających ze złego gospodarowania glebami na terenie powiatu należą więc:

- nie skanalizowane obszary zabudowane,
- składowiska odpadów i tzw. „dzikie” wysypiska śmieci,
- zakłady przemysłowe,
- rolnictwo,
- zły system gospodarowania ziemią, wadliwy płodozmian,
- miejsca niewłaściwego stosowania nawozów mineralnych oraz środków ochrony roślin.

Gleby powiatu tarnogórskiego są zanieczyszczone metalami ciężkimi takimi jak , miedź, ołów, kadm, cynk, nikiel, dotyczy to głównie gmin Tarnowskie Góry, Radzionków oraz Miasteczko Śląskie. Aktualny stan gleb powiatu tarnogórskiego pod kątem wyżej wymienionych zanieczyszczeń przedstawiają mapy w załącznikach od 2-5.

Szczegółowe dane z przeprowadzonych badań gleb na terenie powiatu zostaną zamieszczone w systemie elektronicznym realizowanym w ramach zadania pt. Właściwe zarządzanie środowiskiem gwarantem bezpieczeństwa i zdrowia mieszkańców powiatu tarnogórskiego.

W 2010 r. na obszarach zakwalifikowanych wg Rozporządzenia do klasy gruntów A - obszary chronione (Podziemia Tarnogórsko-Bytomskie – obszar chroniony Natura 2000, strefa ochronna ujęcia wody powierzchniowej zbiornika Kozłowa Góra, strefy ochronne ujęć wód podziemnych : Bibiela, Miasteczko Śl., Huta Cynku Miasteczko Śl., Kaletniańskie Zakłady Celulozowo- Papiernicze) zanotowano przekroczenia następujących zanieczyszczeń:

- miedź (Podziemia Tarnogórsko-Bytomskie, strefy ochronne ujęcia wód podziemnych „Bibiela” gmina Miasteczko Śl.)

- ołów (Podziemna Tarnogórsko-Bytomska – obszar chroniony Natura 2000, strefa ochronna ujęcia wody powierzchniowej zbiornika Kozłowa Góra, strefy ochronne ujęć wód podziemnych „Bibiela” Miasteczko Śl., Huty Cynku Miasteczko Śl., Kaletańskich Zakładów Celulozowo- Papierniczych)
- kadm (Podziemna Tarnogórsko-Bytomska – obszar chroniony Natura 2000, strefa ochronna ujęcia wody powierzchniowej zbiornika Kozłowa Góra, strefy ochronne ujęć wód podziemnych „Bibiela” Miasteczko Śl., Huty Cynku Miasteczko Śl., Kaletańskich Zakładów Celulozowo- Papierniczych)
- cynk (Podziemna Tarnogórsko-Bytomska – obszar chroniony Natura 2000, strefa ochronna ujęcia wody powierzchniowej zbiornika Kozłowa Góra, strefy ochronne ujęć wód podziemnych „Bibiela” Miasteczko Śl., Huty Cynku Miasteczko Śl., Kaletańskich Zakładów Celulozowo- Papierniczych)
- nikiel (Podziemna Tarnogórsko-Bytomska – obszar chroniony Natura 2000, strefa ochronna ujęć wód podziemnych „Bibiela” Miasteczko Śl.)

Na terenach zaklasyfikowanych do grupy gruntów C – tereny przemysłowe i komunikacyjne (Gmina Ożarówce, Miasto i Gmina Tarnowskie Góry, Miasto i Gmina Radzionków) w 2010 r. zanotowano przekroczenia dopuszczalnych poziomów ołowiu, kadmu i cynku na terenie gminy Radzionków.

Zdecydowana większość (62,57%) gleb w powiecie wykazuje średnią lub dobrą przepuszczalność. Niesie to za sobą ryzyko zanieczyszczenia wód podziemnych w wyniku transportu metali wraz z infiltrującymi wodami.

Obecny stan czystości gleb na terenie miasta Tarnowskich Gór w znacznym stopniu został ukształtowany przez działalność Zakładów Chemicznych „Tarnowskie Góry”. Produkcja rozpoczęta w Zakładach Chemicznych „Tarnowskie Góry” opierała się głównie na substancjach zaliczanych do trucizn bądź środków szkodliwych. Przez wiele lat, a nawet dziesięcioleci, wdrażane były coraz to nowe technologie chemiczne ukierunkowane na wytwarzanie pożądanego produktu, nie brano natomiast pod uwagę problemu odpadów poprodukcyjnych. Niefrasobliwie produkty te składowano na terenie Zakładu lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie. Dzisiaj szacuje się, że na powierzchni ok. 40 ha zdeponowane jest ponad 1,5 mln m³ odpadów chemicznych i jest to swego rodzaju rekord w skali kraju.

Teren Zakładów Chemicznych położony jest w strefie zasilania wód podziemnych. Pewna część wody zasila również triasowe piętro wodonośne, szczególnie w rejonach, gdzie przepuszczalne utwory czwartorzędu kontaktują się bezpośrednio ze zwietrzałymi i spękanymi skałami wapiennymi. Środowisko gruntowo – wodne w rejonie Zakładów Chemicznych „Tarnowskie Góry” jest w bardzo dużym stopniu zanieczyszczone. Dodatkowo wymywanie przez wody podziemne i powierzchniowe ładunków chemicznych zgromadzonych w odpadach stałych stanowi najgroźniejsze źródło skażenia dla środowiska. Skażenie to

charakteryzuje się przede wszystkim wysokimi stężeniami metali ciężkich. Niestety wyniki przeprowadzanych analiz chemicznych prób gruntów i wód podziemnych z sieci monitoringowej Zakładów oraz składowisk odpadów wskazują na wielokrotne przewyższenia wartości dopuszczalnych.

Główny proces rozprzestrzeniania się zanieczyszczenia związany jest z infiltracją wód opadowych a następnie rozpuszczaniem związków chemicznych i migracją do wód podziemnych, zgodnie z kierunkami przepływu wód podziemnych. Jedynym możliwym ekonomicznie uzasadnionym rozwiązaniem jest odizolowanie odpadów chemicznych od lokalnego obiegu wód podziemnych poprzez przemieszczanie ich i zdeponowanie na nowoczesnym składowisku zlokalizowanym w obrębie Zakładów, z jednoczesnym rozpoczęciem procesu pompowania i oczyszczania wód czwartorzędowych.

Likwidacja zwałowisk odpadów niebezpiecznych poprzez unieszkodliwianie oraz rekultywację terenów po Zakładach Chemicznych „Tarnowskie Góry” w Tarnowskich Górach w likwidacji jest obecnie w trakcie realizacji.

6.2.3. Cele ekologiczne i kierunki działań na poziomie powiatu

Wg art.109 ust. 2 Prawa Ochrony Środowiska w zakresie obowiązków Starosty leży prowadzenie okresowych badań jakości gleby i ziemi. Zakres i sposób prowadzenia tych badań może zostać określony przez Ministra właściwego ds. środowiska w drodze rozporządzenia. Spełnienie tych zapisów ustawowych pozwoli stworzyć bazę danych o miejscach w powiecie, które przekraczają standardy jakości gleby i ziemi. Najważniejszym jednak celem do osiągnięcia będzie dokończenie rekultywacji po działalności Zakładów Chemicznych „Tarnowskie Góry” w Tarnowskich Górach.

6.2.3.1. Cele i kierunki krótkoterminowe do roku 2014

1. Koordynacja procesu prowadzenia rekultywacji po działalności Zakładów Chemicznych „Tarnowskie Góry” w Tarnowskich Górach.
2. Zagospodarowaniu gleb w sposób odpowiadający ich walorom przyrodniczym i klasie bonitacyjnej.
3. Dostosowaniu formy zagospodarowania oraz kierunków i intensywności produkcji do naturalnego potencjału gleb.

4. Zachowanie maksymalnej powierzchni gruntów klasy 1 – 3.
5. Rozwój rolnictwa ekologicznego.
6. Wapniowanie gleb kwaśnych- optymalizacja odczynu poprawia jej właściwości fizyczne, chemiczne i biologiczne.

6.2.3.2. Cele i kierunki długoterminowe do roku 2018

1. Kontynuacja koordynacji procesu prowadzenia rekultywacji po działalności Zakładów Chemicznych „Tarnowskie Góry”.
2. Ochrona trwałych użytków zielonych, szczególnie na terenach zalewowych i w dolinach rzek, dla których preferuje się uznanie w planie jako wyłączonych spod zabudowy.
3. Zachowanie maksymalnej powierzchni gruntów klasy 1 – 3.
4. Rozwój rolnictwa ekologicznego.
5. Prowadzenie okresowych badań jakości gleby i ziemi zgodnie z wymaganiami ustawowymi.
6. Wprowadzanie zadrzewień i zakrzewień śródpolnych oraz przydrożnych spełniających rolę przeciwoerozyjną.

6.2.4. Kierunki działań na poziomie gminy. Wytyczne pomocne przy aktualizacji gminnych programów ochrony środowiska

1. Upowszechnianie zasad dobrej polityki rolniczej.
2. Rozwój rolnictwa ekologicznego.
3. Uwzględnianie w planowaniu przestrzennym ochrony gruntów wartościowych z punktu widzenia gospodarki rolnej.
4. Ochrona i wprowadzenie zadrzewień i zakrzewień śródpolnych oraz przydrożnych spełniających rolę przeciwoerozyjną.
5. Uwzględnienie w planowaniu przestrzennym ochrony naturalnego ukształtowania powierzchni ziemi.

6.3. Ochrona zasobów kopalin

Odpowiedzialnymi za kształtowanie polityki ochrony złóż kopalin i gospodarowanie zasobami tych surowców są Minister Środowiska, wojewodowie oraz starostowie.

W przypadku złóż eksploatowanych, głównym zadaniem ochronnym jest maksymalne wykorzystanie zasobów w granicach udokumentowania, a następnie skuteczna i właściwa, z punktu widzenia gospodarki przestrzennej i ochrony środowiska, rekultywacja wyrobiska. Obowiązki te w głównej mierze ciążyą na użytkowniku złoża. Rolą organów administracji publicznej jest określenie warunków prowadzenia takiej działalności, jej zakończenia i rozliczenia.

Inny charakter działań ochronnych wymagany jest w przypadku złóż nie eksploatowanych. Jedynym sposobem zabezpieczenia zasobów udokumentowanych złóż przed ich utratą jest ochrona ich obszarów przed zainwestowaniem uniemożliwiającym ich późniejszą eksploatację.

6.3.1. Stan wyjściowy

Z racji przynależności Powiatu Tarnogórskiego do obszaru GOP-u, istotnym czynnikiem eksploatacji środowiska jest wielkość i zasięg zagrożenia powierzchni ziemi ze strony wyrobisk górniczych. Zagrożenie to zależy od budowy geologicznej górotworu, w którym wydrążone zostały wyrobiska górnicze, oraz od systemu, głębokości i grubości eksploatacji górniczej. Tutaj mamy do czynienia głównie z zagrożeniem powierzchni ziemi po eksploatacji złóż rud. W zależności od różnych warunków, wpływy z eksploatacji rudnej mogą przez wiele dziesiątek lat nie ujawniać się na powierzchni terenu, a w innych przypadkach, po bardzo krótkim okresie czasu, mogą wystąpić znaczne odkształcenia, nie wykluczając nieciągłych. Rejon dawnego górnictwa rudnego są obecnie często zabudowane, a przy odpowiednich warunkach geologiczno-górnicznych może wystąpić zagrożenie powierzchni ziemi w postaci lokalnych obniżen czy nawet odkształceń nieciągłych jako zapadliska czy leje.

Eksploatacja galmanu w rejonie Tarnowskich Gór prowadzona była bardzo płytko, niejednokrotnie na kontakcie z utworami czwartorzędowymi, praktycznie w skałach luźnych. Wyrobiska wydrążone w takich skałach ulegają szybko zawałom. Również wpływ wyrobisk po żelaziaku brunatnym ulegają bardzo szybko wygaszeniu. Złoże to zalega wśród ilów i piasków oraz zwietrzałych skał dolomitowych i wapiennych. Nie można wykluczyć powstania zapadlisk w wyniku działalności wód lub innych czynników. Wody powierzchniowe, infiltrujące w głąb górotworu, powodują przemieszczanie się części ilasto – piaszczystych do

naturalnych szczelin bądź spękań górotworu i powstawania pustek, które na powierzchni terenu ujawniają się w postaci zapadlisk. Zjawiska takie mogą wystąpić przede wszystkim w okresie roztopów wiosennych i długotrwałych deszczów, jak również na skutek długotrwałych awarii sieci wodociągowej i kanalizacyjnej (tego typu zjawiska wstępują na terenie Bytomia, Piekar Śląskich i Tarnowskich Gór). Obecnie, w związku z zamknięciem szeregu ujęć wód poziomu czwartorzędowego w mieście, a co za tym idzie podnoszenia się poziomu wód pierwszego piętra wodonośnego, należy spodziewać się wzrostu zagrożenia ze strony nieodpowiednio zlikwidowanych szybów i szybków.

Surowce mineralne występujące na terenie Powiatu Tarnogórskiego zaliczono do czterech grup:

- A. surowce ilaste,
- B. surowce okruchowe,
- C. surowce wapienne,
- D. surowce skalne.

A. Surowce ilaste

Surowce te reprezentowane są w powiecie przez iły triasowe i gliny czwartorzędowe. Surowce te eksploatowane są przez przemysł do produkcji wyrobów ceramiki budowlanej oraz do uszczelnień składowisk odpadów.

– Iły triasowe

Surowiec ten zalega w złożach w Miasteczku Śląskim, Strzybnicy i Miedarach. Złoże w Miasteczku Śląskim zbudowane jest z iłów i występuje w obrębie dolnej części triasu środkowego. Średnia miąższość surowca wynosi w bilansie 12,84 m, a poza bilansem 8,55 m. Nadkład nad złożem stanowią utwory czwartorzędowe reprezentowane przez piaski i gliny o miąższości średnio ok. 2,0 m. Surowiec w złożu udokumentowano w trzech poziomach. Złoże Strzybnica (Rybna) budują utwory triasowe reprezentowane przez iły.

– Gлина czwartorzędowa

Gлина czwartorzędowa stanowi surowiec w złożu Bobrowniki Śląskie i Wieszowa. Surowiec w tym złożu stanowią gliny piaszczyste. W spągu złoża występują pospółki i żwiry. Miąższość nadkładu piaszczystego wynosi ok. 1,0 m, a złoża ok. 8 m.

B. Surowce okruchowe

Surowce okruchowe w powiecie tarnogórskim reprezentowane są przez złoża piaskowców i pospółek pochodzenia czwartorzędowego. Eksploatowane są na większą skalę jedynie piaski, gdyż nie znaleziono dotychczas większych złóż pospółki i żwiru, mogących mieć znaczenie przemysłowe. Na terenie powiatu rozpoznano następujące złoża, które zostaną kolejno omówione.

– Złoże Chechło

Złoże te budują piaski akumulacji wodnolodowcowej. Są to piaski średnioziarniste. Udokumentowana miąższość surowca w zasobach bilansowych wynosi 7,7 m.

– **Złoże Strzybnica**

Całość złoża składa się z dwóch pól. Miąższość zasobów w polu północnym wynosi 4,5m, a na południowym 5,8m. Złoże to w znacznym stopniu jest zawodnione tak, że zasoby powyżej zwierciadła wody gruntowej wynoszą ok. 27 % a poniżej 73 % całości zasobów.

– **Złoże Brynica**

Miąższość użyteczna piasku wynosi średnio ok. 6 m, a nadkładu 0,5 m. Występujący tutaj piasek zaliczony jest do II klasy.

Poza wyżej wymienionymi rejonami, surowce okruchowe występują jeszcze w okolicy Tworoga, Wieszowej, Suchej Góry, Rept Śląskich, Żygłina, Wojski, Laryszowa, Wilkowic, gdzie eksploatowane są przez przemysł lokalny lub przez indywidualnych mieszkańców, dla zaspokojenia potrzeb budownictwa.

C. Surowce wapienne

Surowce wapienia na terenie powiatu tarnogórskiego reprezentują wapienie i dolomity wieku triasowego. Dolomity zostały udokumentowane jako przydatne dla przemysłu hutniczego, natomiast wapienie do produkcji wapna budowlanego i rolniczego. Dotychczas na terenie powiatu rozpoznano trzy złoża.

– **Złoże Bobrowniki – Blachówka**

Złoże zbudowane jest z dolomitu triasowego. Kopalnia dolomitu "Bobrowniki – Blachówka" jest zakładem górniczym przedsiębiorstwa – Górniczych Zakładów Dolomitowych S.A. od 1997 r., z siedzibą w Siewierzu. Jeszcze w 1989 r. produkcja kopalni wynosiła ok. 1 020 000 ton. Od tego czasu, z uwagi na malejący popyt na surowiec dolomitowy, wielkość produkcji malała i w 1994 r. wynosiła 167.000 ton, a w latach następnych kształtowała się na poziomie 150 tys. ton, aż do ustania produkcji w połowie 1997 r.

– **Złoże Zbrosławice**

Występujący tu wapień triasowy jest drobnokrystaliczny. Średnia jego miąższość jest bardzo mała i wynosi 3,0 m. Nadkład stanowi glina o miąższości 5 m. Złoże to nie jest eksploatowane ze względu na małe zasoby.

– **Złoże Nakło Śląskie**

Złoże to budują wapienie wieku triasowego. Nadkład stanowią piaski zaglinione o średniej miąższości 2,7 m. Udokumentowana miąższość złoża wynosi średnio 20,3 m.

Poza ww. złożami, wapień eksploatowano jeszcze dorywczo w bardzo małych ilościach w m.in. rejonie Nakła i Radzionkowa i w innych punktach, których nie brano pod uwagę przy opracowaniu ze względu na ich zbyt małe rozmiary.

D. Surowce skalne

Na terenie powiatu tarnogórskiego występują surowce skalne energetyczne w postaci węgla kamiennego górnego karbonu. Obejmują one jego południową część na terenie gminy Radzionków i Zbrostawice. W Radzionkowie funkcjonowała kopalnia ZG Bytom 1, eksploatująca pokłady nr 506 i 510. Kopalnia ta została zlikwidowana z dniem 01.07.2001 r. Pokłady te reprezentują utwory górnego karbonu regionu śląsko – krakowskiego grupy siodłowej (namur B). Górny karbon w Zagłębiu Górnośląskim jest reprezentowany przez grupę brzeżną, siodłową i łekową. Początkowo osady górnego karbonu powstawały w środowisku paralicznym (grupa brzeżna, namur), a następnie przeszły w utwory limniczne, reprezentowane przez grupę siodłową i łekową. Pokłady węgla kamiennego występują w grupie siodłowej i łekowej. Grupa siodłowa (namur B) reprezentowana jest przez piaskowce, mułowce, iłowce z przedstawicielami zlepieńców oraz z pokładami węgla kamiennego grubości 20 m. Grupa łekowa na terenie powiatu reprezentowana jest przez warstwy rudzkie. Warstwy te wykształcone są jako piaskowce, rzadziej zlepieńce, a w górnej części mułowce i łupki. Występują w nich pokłady węgla. Warstwy rudzkie i orzeskie rozprzestrzeniające się od zachodniej aż po wschodnią część Zagłębia, należą do namuru C i westfalu A i B.

6.3.2. Cele ekologiczne i kierunki działań na poziomie powiatu

Na terenie powiatu niezbędne jest zagospodarowanie wyrobisk odkrywkowych po eksploatacji kopalni, w zależności od charakteru wyrobiska, w kierunku wodnym lub leśnym lub na inne cele ustalone w decyzjach szczegółowych. Obowiązek likwidacji wyrobisk jak i ich rekultywacji ciąży na przedsiębiorcy górniczym w terminie nie przekraczającym 5 lat od zakończenia działalności wydobywczej.

6.3.2.1. Cele i Kierunki działań długoterminowe do roku 2018

1. Ochrona terenów występowania rezerw zasobów kopalni.